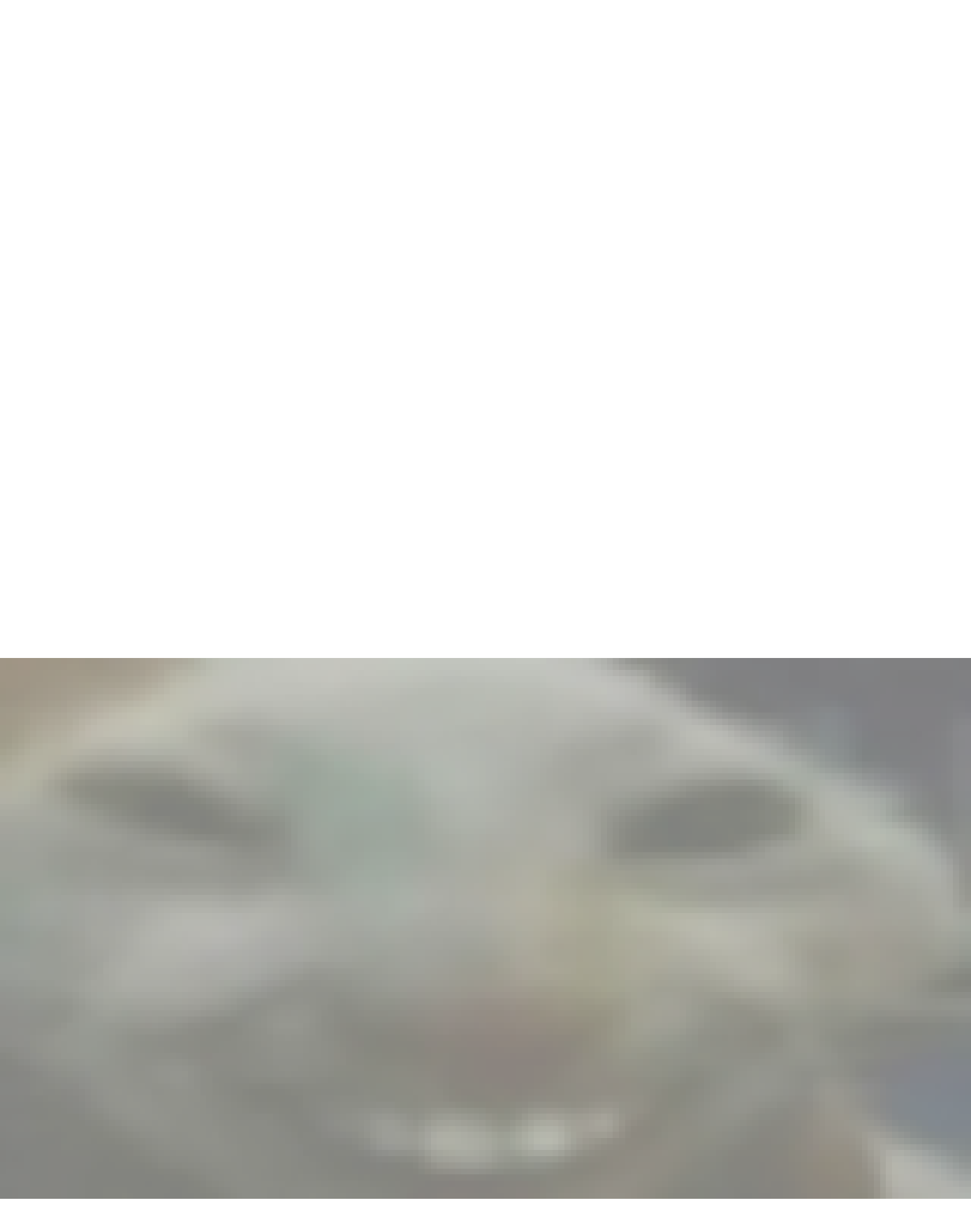

Muzyka

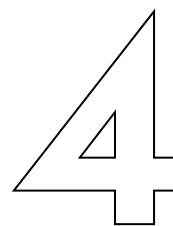
Podręcznik

4

Teresa Wójcik
Paweł Gospoś

Muzyka

Podręcznik dla klasy czwartej
szkoły podstawowej

Redaktor prowadzący
Wojciech Sygut

Redakcja merytoryczna
Anna Pawłowska

Redakcja językowa
Beata Pędziwilk
Krystyna Bajor

Korekta
Katarzyna Zapała

Koordinacja prac graficznych
Milena Kot

Opracowanie graficzne
Agnieszka Staniec, Marcin Kot
na podstawie projektu i koncepcji artystycznej
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Opracowanie okładki
Agnieszka Staniec
na podstawie projektu okładki
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Ilustracja na okładce
Agnieszka Staniec

Ilustracje na stronach działowych
Agnieszka Staniec

Fotoedycja
Tomasz Suszczyński

Redakcja techniczna
Tomasz Ptak

Grafika nutowa
Marcin Łęczycki
Marek Zapała

Skład komputerowy
Marek Zapała

W podręczniku zostały uwzględnione zmiany dotyczące zasad pisowni i interpunkcji polskiej obowiązujące od 1 stycznia 2026 roku.

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Wykorzystywanie treści niniejszego utworu lub jego części do celów eksploracji tekstów i danych (TDM), w szczególności na użytek uczenia maszynowego związanego z procesem szkolenia sztucznej inteligencji, bez wyraźnej zgody wydawcy jest zabronione.

© Grupa MAC S.A., Kielce 2026

ISBN 978-83-8227-958-0

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55
e-mail: kontakt@mac.pl, www.mac.pl

Spis treści

1. Cztery pory roku – jesień

1.1. Przywitajmy się piosenką	6
<i>Szkoła</i>	
1.2. Muzyczne kartki z podróży	11
1.3. Wartości rytmiczne nut i pauz	15
<i>Zaczarowana piosenka</i>	
1.4. O instrumentach perkusyjnych	19
Zaskocz wiedzą <i>Perkusja w zestawie</i>	22
1.5. Muzycznie o jesieni	26
<i>Barwy jesieni</i>	
1.6. Muzyka opowiada	30
<i>Świat muzyką malowany</i>	
1.7. Czy muzyce potrzebny jest rytm?	34
1.8. Polonez – taniec polski	37
1.9. Poloneza czas zacząć	41
<i>Poloneza tańczmy</i>	
1.10. Polskie pieśni historyczne	45
<i>Mazurek Dąbrowskiego</i>	
<i>Przybyli ułani pod okienko</i>	
Zaskocz wiedzą <i>Muzeum Hymnu Narodowego</i>	47
1.11. Kilka dźwięków, a tyle melodii	50
1.12. Muzyka dobra na wszystko	52
Zaskocz wiedzą <i>Muzyka, która leczy</i>	56
Podsumowanie działu	58

2. Cztery pory roku – zima

2.1. Wprawki na flet i dzwonki	62
2.2. Zimowe opowieści	68
2.3. Czas kolędowania	72
<i>Świąt magicznych smak</i>	
<i>Gore gwiazda Jezusowi</i>	
2.4. Kolędy na flet, dzwonki i keyboard	78
<i>Gdy się Chrystus rodzi</i>	
<i>Lulajże, Jezuniu</i>	
<i>Przybieżeli do Betlejem</i>	
2.5. Muzyczny zwierzyniec	81
2.6. Śpiewamy i gramy w kanonie	84
<i>Cztery pory roku</i>	
<i>Kanon noworoczny</i>	
<i>Don, don</i>	
2.7. Twórcy i wykonawcy muzyki	87
2.8. Kiedy wiatr na soplach gra	90
<i>Biała dama, sroga zima</i>	

2.9. Zimowe muzykowanie	94
<i>Wiatr, śnieg, zima, zima</i>	
2.10. Mazur, oberek, kujawiak	99
<i>Oberek zakręcony</i>	
<i>Czerwone jabłuszko</i>	
2.11. Dzień dobry, panie Chopinie	104
Podsumowanie działu	109

3. Cztery pory roku – wiosna

3.1. Wiosna w muzyce	112
<i>To nasza wiosna</i>	
3.2. Wolno – szybko, głośno – cicho	115
3.3. Wiosenne obrzędy i zwyczaje ludowe	118
<i>Wielkanocne</i>	
3.4. Baśnie muzyczne	122
<i>Witajcie w naszej bajce</i>	
Zaskocz wiedzą <i>Piotruś i Wilk na dużym ekranie</i>	123
3.5. Zegarowa muzyka	127
<i>W pracowni mistrza zegarmistrza</i>	
3.6. Na krakowską nutę	130
<i>Lajkoniku, prowadź nas</i>	
Podsumowanie działu	135
Zaskocz wiedzą <i>Polskie stroje ludowe</i>	136

4. Cztery pory roku – lato

4.1. Dla młodych melomanów	138
Zaskocz wiedzą <i>Savoir-vivre młodego melomana</i>	140
4.2. Z piosenką na wakacje	142
<i>Smak wakacji</i>	

JAK KORZYSTAĆ Z PODRĘCZNIKA

TEMAT LEKCJI

Podejmij temat

Wprowadzenie do tematu zajęć

Akademia młodego melomana

Audycja muzyczna

Tego się dowiesz

Informacja o tematyce zajęć

Krok po kroku

Opis tańca

Zaskocz wiedzą!

Treści, które mogą rozwinąć twoje zainteresowania

Gramy na scenie

Propozycja projektu edukacyjnego

Ciekawe!

Interesujące ciekawostki

Definicja Objasnienie nowych terminów

PODSUMOWANIA

W skrócie

Najważniejsze informacje z lekcji

Sprawdź się!

Polecenia i pytania na koniec lekcji lub działu

Podsumowanie działu 1.

Powtórzenie najważniejszych treści działu w atrakcyjnej formie graficznej

IKONY

Praca zespołowa

Warto wiedzieć/przeczytać

Zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych

Uwaga

Warto zobaczyć

Posłuchaj

Warto posłuchać

Doświadczenie edukacyjne

Moduł kultura

Tego podręcznika będą używać inni uczniowie. Niczego w nim nie zapisuj. Przekaz go w dobrym stanie.

1. Cztery pory roku – jesień

- Jak zapisać muzykę?
- Jak podzielić instrumenty perkusyjne?
- Czy muzyka może ilustrować i opowiadać?
- Jak zatańczyć poloneza?
- Jak powstał polski hymn narodowy?
- Czy można leczyć muzyką?

**Zaczynam
grać!**

1.1. Przywitajmy się piosenką

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę o szkole.
- Poznasz sposób taktowania.
- Wykorzystasz gestodźwięki i ruch w muzycznej zabawie.

Podejmij temat

- Co, twoim zdaniem, wpływa na ładne i poprawne wykonanie piosenki? Podaj tytuł twojej ulubionej piosenki.

Szkoła

Muzyka i słowa: Paweł Gospoś

umiarkowanie
średnio głośno

1. Przy - szedł wrze - sień - skąd się wziął? to już
czas na na - u - kę, już czas. A ja prze - cież la - to jesz - cze
w gło-wie mam - to już czas na na - u - kę, już czas. Szko - ła już
o - twie - ra drzwi - bo już czas na na - u - kę, już czas,
A mną rzą - dzi na - dal wa - ka - cyj - ny stan.
Ref. Szko - ła! Czy sły-szysz dzwo-nek, któ - ry cie - bie wo - ła? Na -
u - ka prze-cież mo - że być we - so - ła, Więc nie martw się, przed sie-bie śmia-ło

F As B C B
 goń! Ple-cak weź, spa-kuj się, tu przy - go - da wo - ła cię. Szko-ła
 C C7 F
 o - two - rzy ci do ta - je - mnic wie-dzy drzwi, więc śpie-waj... Szko - ła! Czy
 B C F B C
 sły-szysz dzwo-nek, któ-ry cie - bie wo - ła? Na - u - ka prze-cież mo - że być we -
 F B C F
 so - ła, więc nie martw się, przed sie - bie śmia - ło goń!

1. Przyszedł wrzesień – skąd się wziął?

– to już czas na naukę, już czas.
 A ja przecież lato jeszcze w głowie mam
 – to już czas na naukę, już czas.
 Szkoła już otwiera drzwi
 – bo już czas na naukę, już czas,
 A mną rządzi nadal wakacyjny stan.

2. Książki już czekają, bo

– to już czas na naukę, już czas.
 Pora, byś już z nimi zaprzyjaźnił się
 – bo już czas, na naukę już czas.
 Dzwonek wszystkim daje znak
 – że już czas na naukę, już czas,
 Więc uśmiechnij się, od dzisiaj bądź na TAK!

Refren:

Szkoła!
 Czy słyszysz dzwonek, który ciebie woła?
 Nauka przecież może być wesoła,
 Więc nie martw się, przed siebie śmiało goń!
 Plecak weź, spakuj się, tu przygoda woła cię.
 Szkoła otworzy ci do tajemnic wiedzy drzwi,
 więc śpiewaj...
 Szkoła!
 Czy słyszysz dzwonek, który ciebie woła?
 Nauka przecież może być wesoła,
 więc nie martw się, przed siebie śmiało goń!

Refren:

Szkoła!
 Czy słyszysz dzwonek, który ciebie woła?...
 To już czas na naukę, już czas.
 To już czas na naukę, już czas.
 To już czas na naukę, już czas.
 To już czas na naukę, już czas.

Refren:

Szkoła!
 Czy słyszysz dzwonek, który ciebie woła?...

Hej, ho,
 do szkoły
 by się szło!

Krok po kroku

- 1** Zaśpiewaj pierwszą część refrenu piosenki *Szkoła*, wykorzystując gesty przedstawione na ilustracjach i uwzględniając pauzy oznaczone sylabami „sza”. Wykonuj określony gest w miejscach oznaczonych klockami rytmicznymi.

Szko

-

ła!

„sza”

„sza”

Czy słyszysz

dzwonek,

który

ciebie

wo

-

ła?

„sza”

„sza”

Nauka

przecież

może

być we

- so

-

ła,

„sza”

„sza”

Więc nie martw się, przed

siebie

śmiało

goń!

„sza”

„sza”

- 2** Zaśpiewaj drugą część refrenu piosenki *Szkoła* z towarzyszeniem gestodźwięków (uderzanie o ramiona i uda, pstrykanie palcami, klaskanie w dłonie). Czynność powtarzaj w miejscach oznaczonych niebieskimi klockami rytmicznymi.

Plecak

weź,

spakuj

się,

tu przy

- goda

woła

cię.

Szkoła

o

-

tworzy

ci

do ta

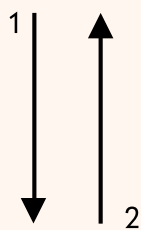
- jemnic

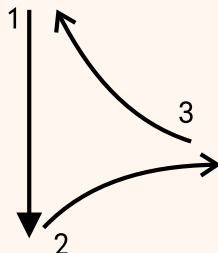
wiedzy drzwi, więc śpiewaj...

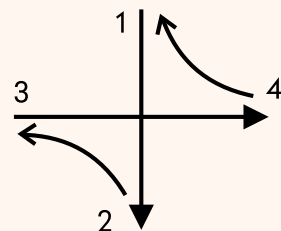
Taktowanie na „dwa”, „trzy”, „cztery”

na „dwa”

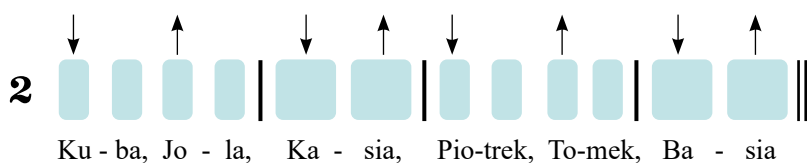

na „trzy”

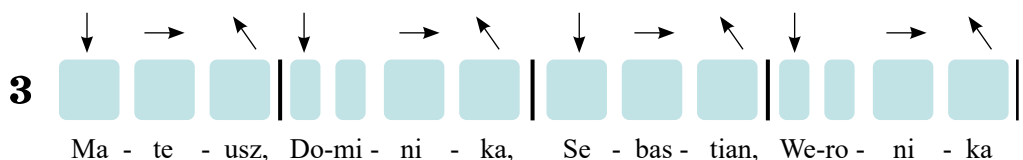

na „cztery”

- 1 Wypowiadaj imiona dzieci, jednocześnie taktując. Postaraj się przedstawić rytmicznie swoje koleżanki i swoich kolegów z klasy.

Ku - ba, Jo - la, Ka - sia, Pio-trek, To-mek, Ba - sia

Ma - te - usz, Do-mi - ni - ka, Se - bas - tian, We-ro - ni - ka

- 2 Zaśpiewaj refren piosenki *Szkoła*, jednocześnie taktując na „cztery”.
- 3 Spośród podanych wyrazów wybierz te, które właściwie określają nastrój piosenki *Szkoła*: wesoły, smutny, pogodny, tajemniczy, radosny, melancholijny, ponury, uroczysty.
- 4 Wykonaj ćwiczenie oddechowe. Nabierz powietrze i postaraj się na jednym długim wydechu, wymawiając głoskę „dzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz”, naśladować dźwięk szkolnego dzwonka.
- 5 Zaimprovizuj głosem lub na dowolnym instrumencie najbardziej przyjemny dla ciebie dźwięk szkolnego dzwonka.
- 6 Przedstaw gestem i ruchem krótkie scenki z życia szkoły.

W skrócie

- Taktowanie to podstawowy element dyrygowania polegający na zaznaczaniu taktu za pomocą umownych ruchów rąk.
- Dyrygent to kierownik orkiestry lub chóru, który czuwa nad poprawnym wykonaniem utworu, dba o jego wyraz artystyczny.
- Improwizacja – jednoczesne tworzenie i wykonywanie tworzonej muzyki.

▲ Od taktowania do dyrygowania

Sprawdź się!

- 1 Odegraj rolę dyrygenta. Podczas wykonania przez kolegów i koleżanki piosenki *Szkoła*, taktuj na „cztery”.
- 2 Zrytmizuj tekst wybranej fraszki Igora Sikiryckiego i powiedz go, jednocześnie taktując.

Pomoce

Z pomocy szkolnych,
lenia zdaniem,
najlepsze jest
podpowiadanie.

Paluszek i główka

Paluszek i główka
to szkolna wymówka,
zwłaszcza kiedy główce
zagroza klasówka.

Przed klasówką

Nie mógł się wcisnąć
do żadnej z ławek,
bo miał w kieszeni
pełno ściągawek.

1.2. Muzyczne kartki z podróży

Podejmij temat

● Kompozytorzy, zafascynowani odmienną kulturą lub pięknem krajobrazu, opisywali dźwiękami swoje wrażenia. Czy w czasie podróży wakacyjnych miałeś/miałaś okazję słuchać melodii charakterystycznych dla danego kraju lub jego regionu? Opowiedz o tej muzyce.

Piotr Czajkowski, wybitny rosyjski kompozytor, często podróżował po Europie. *Kaprys włoski* op. 45 to utwór, który powstał pod wpływem fascynacji artysty muzyką włoską. Usłyszeć w nim można: przejazd kawalerii konnej z Neapolu, melodie ludowe z różnych regionów tego kraju, pieśni liryczne czy rytm taranteli – popularnego włoskiego tańca ludowego. Kompozycja wspaniale oddaje gorący klimat Włoch i temperament mieszkańców tego kraju.

- 1 Odszukaj w internecie film przedstawiający włoską tarantelę. Obejrzyj go z uwagą, następnie określ jakie jest tempo i nastrój tańca.
- 2 Wysłuchaj dwóch fragmentów utworu Piotra Czajkowskiego *Kaprys włoski* op. 45 i określ, który z nich ilustruje dźwiękami przejazd kawalerii konnej.

Tego się dowiesz

- Odkryjesz, w jaki sposób podróże inspirowały kompozytorów do tworzenia muzyki.
- Posłuchasz słynnych kompozycji.
- Zatańczysz włoską tarantelę.

op. – skrót od słowa *opus*, oznacza utwór lub zbiór utworów numerowanych według kolejności wydawania dzieł kompozytora

Piotr Czajkowski

***Kaprys włoski* op. 45**

kaprys – utwór instrumentalny o dość swobodnej budowie; w języku włoskim *capriccio* [czyt. kapricczio] znaczy „żart”

Fryderyk Chopin [czyt. szopen], znany i ceniony na całym świecie genialny polski kompozytor, był zauroczony pejzażem wsi polskiej. Folklor naszej ziemi poznał w dzieciństwie, w czasie wakacyjnych wyjazdów, m.in. do Żelazowej Woli, Szafarni, Strzyżewa. Zafascynowany ludową kulturą muzyczną, w jednym z listów do rodziców pisał:

¹ mowa o walcu i oberku

² ludowy instrument smyczkowy o niskiej skali dźwięków przypominający swym kształtem wiolonczelę

„Zaczęły się skoki, walec i obertas¹, aby jednak zachęcić stojących cicho i tylko na miejscu podrygujących parobków, poszedłem w pierwszą parę walca z panną Teklą (...). Już była prawie 11-nasta, gdy Frycowa basetłę² przynosi, gorszą od skrzypcy, o jednej tylko strunie. Dorwawszy się zakurzonego smyka jak zaczęł basować, takim tego dudlił, że się wszyscy zlecieli patrzeć (...)”.

(Do rodziny w Warszawie, Szafarnia, 26 sierpnia 1825 roku)

Fryderyk Chopin

Mazurek e-moll op. 17 nr 2

3

W utworze Fryderyka Chopina *Mazurek e-moll op. 17 nr 2* kompozytor zawarł „tęskną” nutę kujawiaka, polskiego tańca z Kujaw. Słuchając utworu, zwróć uwagę na wolne tempo i śpiewność melodii, które oddają charakter tego tańca.

Wolfgang Amadeusz Mozart [czyt. mocart], austriacki kompozytor, w swoim 35-letnim życiu spędził w podróżach 3720 dni, czyli ponad 10 lat. Całe jego dzieciństwo upłynęło na długich tournée artystycznych [czyt. turne]¹ po wielu miastach Europy. Artysta odwiedził m.in. Wiedeń, Genewę, Zurich [czyt. curich], Paryż, Lyon [czyt. ljon], Monachium, Brukselę, Hagę, Amsterdam. Podróże ukształtowały muzycznie młodego artystę. W czasie tak licznych wojaży kompozytor obserwował i chłonał otaczający go świat, poznawał style muzyczne ówczesnie dominujące w Europie. Miał też okazję słuchać najwybitniejszych muzyków i oglądać spektakle operowe na najlepszych teatralnych scenach. *Sonata A-dur* powstała podczas podróży Mozarta do Francji. Ostatnia część utworu to słynny *Marsz turecki*. 22-letni Mozart był wówczas zafascynowany kapelami tureckimi, na czele których stał dyrygent – tamburmajor.

tournée – podróż z gościnnymi występami

tamburmajor – dyrygent orkiestry marszowej

sekstet – zespół złożony z sześciu instrumentalistów lub śpiewaków

¹ pismem pogrubionym oznaczono samogłoskę w sylabie akcentowanej

- 4 Wysłuchaj utworu Wolfganga Amadeusza Mozarta *Marsz turecki* z *Sonaty A-dur* i zwróć uwagę na jego marszowy rytm.
- 5 Odegraj rolę tamburmajora i wystukuj rytmicznie pierwszą miarę taktu, słuchając *Marsza tureckiego* Wolfganga Amadeusza Mozarta.

Wiedeński Dom Muzyki zaprasza do fenomenalnego świata dźwięku i melodii. To tu znajduje się interaktywne muzeum dźwięku, w którym przyjrzyj się wielkim kompozytorom i ich twórczości – od Straussa po Mozarta – spotkasz także najlepszych współczesnych muzyków i spojrzysz w przyszłość muzyki cyfrowej i wirtualnej rzeczywistości.

Wolfgang Amadeusz Mozart

Marsz turecki
z *Sonaty A-dur* KV 331

KV – oznaczenie kompletnego katalogu dzieł Wolfganga Amadeusza Mozarta; skrót od Köchel-Verzeichnis, czyli Katalog Köchla, którego nazwa pochodzi od nazwiska badacza Ludwiga Ritтера von Köchla

Tarantela

Postarajcie się wyrazić ruchem radosny nastrój tańca oraz podkreślić jego rytm dźwiękami tamburyna.

- małe podskoki wykonywane na przemian na prawej i lewej nodze z jednoczesnym zgięciem nogi przeciwnej w kolanie i wyrzuceniem pięty do tyłu,
- kołysanie się na boki z uniesionymi rękami,
- podskoki na przemian na prawej i lewej nodze z uniesieniem wyprostowanej nogi przeciwnej w przód,
- przytupywanie w rytm muzyki.

Ciekawe!

Tamburyn, nazywany bębenkiem baskijskim, wcale nie pochodzi z kraju Basków. Przywędrował do nas z dalekiej Azji, gdzie zdobył popularność w tanecznej muzyce ludowej, a w późniejszych wiekach w orkiestrach wojskowych. Tamburyn składa się z małego bębenka, w którego obręcz wmontowane są metalowe podwójne blaszki. Ich dźwięk doskonale podkreśla lekkość tanecznego rytmu.

W skrócie

- Inspiracją do tworzenia utworów może być dla kompozytora poznawanie przez niego nowych miejsc w czasie podróży i gościnnych występów artystycznych.
- Utwory muzyczne przywołują często wspomnienia kompozytorów i odwołują się do kultury i tradycji odwiedzanego przez nich kraju lub regionu.
- W wielu utworach Fryderyka Chopina odnajdujemy ślady melodii i tańców ludowych, np. w mazurkach.
- Tarantela to włoski taniec ludowy w szybkim tempie, skocznym charakterze i radosnym nastroju.

Sprawdź się!

- 1 Powiedz, który z wysłuchanych na lekcji utworów najbardziej oddaje nastrój ostatnich wakacji. Nadaj mu własny tytuł.
- 2 Zaimprovizujcie taniec do melodii taranteli, wykorzystując tamburyna oraz kroki i figury opisane w Krok po kroku.

1.3. Wartości rytmiczne nut i pauz

Podejmij temat

● Czy rozpoznajesz muzyczne znaki występujące w zapisie nutowym *Zaczarowanej piosenki*?

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę, która może poprawić humor.
- Powtórzysz wartości rytmiczne nut i pauz.
- Utrwalisz sobie znajomość tataizacji.

Zaczarowana piosenka

Muzyka i słowa: Jolanta Kucharczyk

*umiarkowanie
średnio głośno*

1. Gdy jest ci smu-tno, gdy jest ci źle, za-nuć pio - sen-kę, u-śmiech-nij się.
Pio-sen-ka szyb-ko o - su - szy ły, a u-śmiech spra-wi, że gdzieś zni-knie hu-mor zły.
Ref.: Bo ra - dość, szczę-ście w so-bie ma za - cza - ro - wa - na pio - snka ta, kie - dy ją śpie-wasz, śpie-wa z to - bą ca - ły świat.
Bo ra - dość, szczę-ście w so-bie ma za - cza - ro - wa - na pio - snka ta, kie - dy ją śpie - wasz, śpie-wa z to - bą ca - ły świat.

1. Gdy jest ci smutno, gdy jest ci źle,
zanuć piosenkę, uśmiechnij się.
Piosenka szybko osuszy ły,
a uśmiech sprawi, że gdzieś
zniknie humor zły.

2. Gdy czarne chmury, gdy pada deszcz,
po deszczu słońce uśmiechnie się.
Na ciemnym niebie już tęcza lśni,
więc z deszczem, słońcem,
tęczą śpiewaj także ty.

Refren:

Bo radość, szczęście w sobie ma
zaczarowana piosenka ta,
kiedy ją śpiewasz, śpiewa z tobą
cały świat. } bis

Refren:

Bo radość, szczęście w sobie ma...

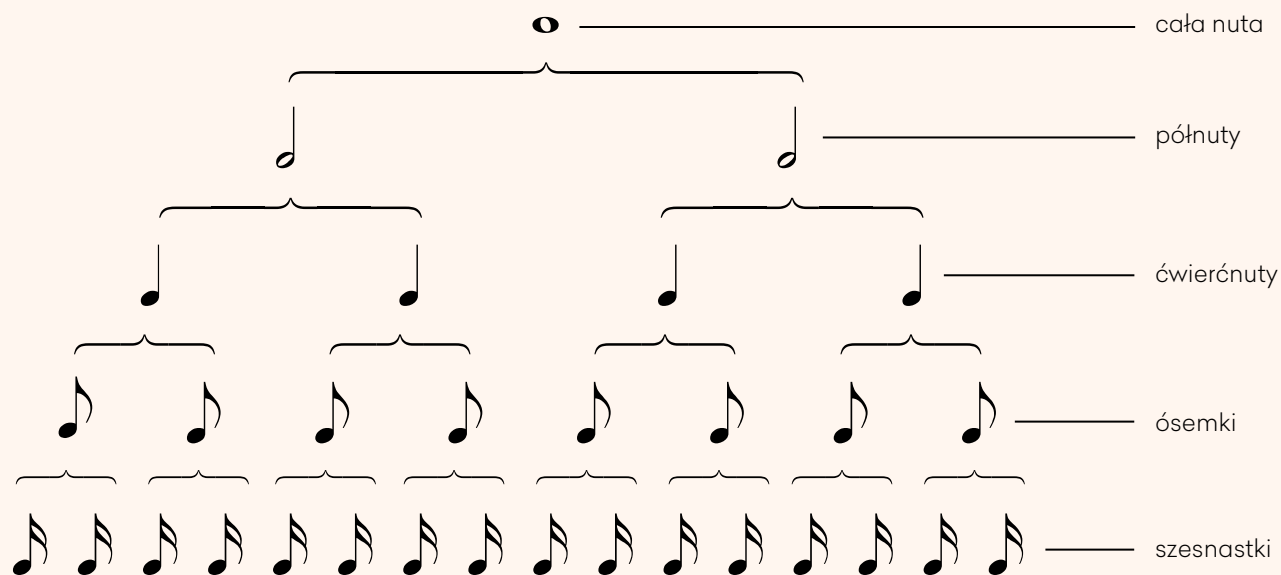
Muzyczne znaki

Określony czas trwania dźwięku wyrażają nuty o różnych kształtach. W zapisach nutowych znajdziesz wartości rytmiczne o dłuższym i krótszym czasie trwania, np. całą nutę, półnutę, ćwierćnutę, ósemkę, szesnastkę.

Nuty o wartości ósemek i szesnastek można zapisywać oddzielnie lub łącząc je wiązaniami.

Oto znaki graficzne nut oraz czas ich trwania w porównaniu do całej nuty.

Pauza to muzyczna cisza. Jej znaki graficzne określają w utworze muzycznym czas trwania przerwy między dwoma dźwiękami. Piszemy je na pięciolinii w określonym miejscu.

- 1

pu

1 2 3 4

ps

1 2 3 4

szu

1 2 3 4

tur tur

1 2 3 4

taktototo

1 2 3 4

pu

1 2 3 4

ps

1 2 3 4

szu

1 2 3 4

tur tur

1 2 3 4

taktototo

1 2 3 4

- 2

Wrze - sień za - pro - sił je - sień, je - sień z pa - le - tą barw,

wrze - sień za - pro - sił je - sień, je - sień ma - lu - je świat.

- 3

ti ti sza ti ti sza ta ta ti ti ta

ta ta ta-a ta ta ti ti ti ti ta-a ta-a

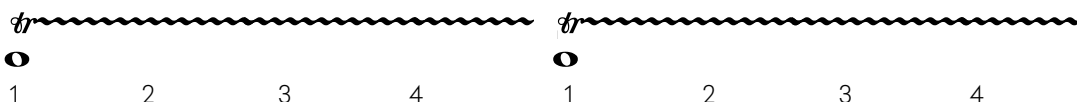
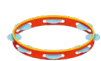
- 4

W skrócie

- Muzykę zapisujemy różnymi wartościami rytmicznymi nut i pauz.
- Podstawowe wartości rytmiczne to: cała nuta, półnuta, ćwierćnuta, ósemka, szesnastka.
- Wartości rytmiczne nut i pauz mają określony czas trwania oraz swoje znaki graficzne.
- Pauza to muzyczna cisza.

Sprawdź się!

1 Odtwórzcie na instrumentach czas trwania wartości rytmicznych. Odliczajcie miarowo na „raz”, „dwa”, „trzy”, „cztery”.

2 Do podanych układów wartości rytmicznych dopasuj teksty przysłów, następnie powiedz je rytmicznie.

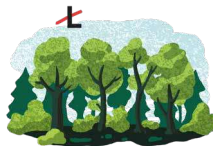
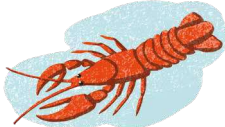
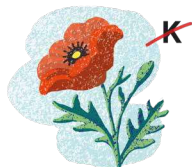
Gdy łagodna jesień trzyma,
będzie krótka, ostra zima.

Gdy we wrześniu grzybów brak,
nieodzowny zimy znak.

1.4. O instrumentach perkusyjnych

Podejmij temat

Rozwiązaniem rebusu jest nazwa instrumentu perkusyjnego. Poszukaj w różnych źródłach informacji na jego temat.

Instrumenty perkusyjne mają bardzo bogatą historię, pierwsze z nich znane były bowiem już w czasach ludów pierwotnych. Wykorzystywano je wówczas w praktykach religijnych i magicznych rytuałach. Instrumenty te budowano z naturalnych materiałów dostępnych człowiekowi, takich jak: drewno, glina, skóra, kości zwierząt, żółwie skorupy, puste tykwy. Wraz z upływem wieków doskonalono wykonanie i brzmienie instrumentów. Jako materiał budulcowy zaczęto stosować stopy różnych metali, a nawet tworzywa sztuczne.

Dźwięki wydobywa się z instrumentów perkusyjnych w różny sposób, np. przez potrząsanie, pocieranie, uderzanie dłonią, dłońmi lub pałeczkami, częściami instrumentu.

Instrumenty perkusyjne pochodzą z wielu stron świata. Dziś są powszechnie wykorzystywane w różnych typach orkiestr, a także w mniejszych zespołach muzycznych, w których czasem stają się „bohaterami” koncertu.

Tego się dowiesz

- Dowiesz się, jak można podzielić instrumenty perkusyjne.
- Posłuchasz aktywnie muzyki, grając na wybranych instrumentach perkusyjnych.
- Zbudujesz własny instrument perkusyjny i na nim zagrasz.

▲ Mieszkańcy Afryki grający na bębnach

Instrumenty perkusyjne niemelodyczne

klawesy

trójkąt

kastaniety

janczary

drewienko akustyczne

marakasy

gong

talerze

tamburyn

bongosy

werbel

wielki bęben

Instrumenty perkusyjne melodyczne

wibrafon

dzwonki chromatyczne

marimba

ksylofon

czelesta

dzwony rurowe

Perkusja w zestawie

Czy mieliście kiedyś okazję obserwować perkusistę w czasie gry?

Jego ręce wystukują pałeczkami różne rytmy na talerzach, stojącym tomie, werblu czy tom-tomach, a nogi za pomocą ruchomego pedału wybijają rytm na hi-hacie [czyt. haj hecie] i bębnie basowym. Koordynacja ruchów rąk i nóg wymaga od muzyka wielogodzinnych ćwiczeń.

John Bonham

[czyt. dżon bonam]
Jest uznawany za najlepszego perkusistę wszech czasów. Jego pierwszym zestawem perkusyjnym były garnki i talerze. Gdy miał 10 lat, dostał werbel, a 5 lat później tata kupił mu pierwszy prawdziwy zestaw perkusyjny.

1 – hi-hat
2 – werbel
3 – bęben basowy

4 – stojący tom
5, 8 – talerze
6, 7 – tom-tomy

1. Wyszukaj w internecie informacje o Johnie Bonhamie. W jakim znanym zespole był perkusistą?

Podział instrumentów perkusyjnych

Ze względu na źródło dźwięku instrumenty perkusyjne dzielimy na:

- **idiofony** (instrumenty samobrzmiące), w których źródłem dźwięku są drgające ciała sprężyste, np. płytki, rury, metalowe języczki,
- **membranofony**, w których źródłem dźwięku jest napięta błona – membrana – np. bęben wielki, bongosy, werbel, kocioł.

Instrumenty perkusyjne można podzielić również na:

- instrumenty **o nieokreślonej wysokości dźwięku** (niemelodyczne) to np. trójkąt, marakasy, talerze, tamburyn, kastaniety, klawesy, drewnienko akustyczne, bębenek, gong,
- instrumenty **o określonej wysokości dźwięku** (melodyczne) to np. dzwonki chromatyczne, wibrafon, ksylofon, marimba, dzwony rurowe, czelesta, kotły.

- 1 Zbuduj instrument perkusyjny o nieokreślonej wysokości dźwięku. Wykorzystaj różne dostępne materiały nadające się do recyklingu, np. drewnianka, łupiny orzechów, nasiona zbóż, plastikowe kubeczki, metalowe puszki, tekturowe pudełka. Na powstałym instrumencie zaimprovizuj akompaniament do wybranej piosenki.

- 2 *Symfonia G-dur* Josepha Haydna [czyt. dżozefa hajdna] zyskała miano *Wojskowej* dzięki użyciu w niej dość głośnego, jak na owe czasy, instrumentarium. Obok dużej grupy instrumentów dętych w orkiestrze znalazła też miejsce rozbudowana sekcja instrumentów perkusyjnych. Rozpoznaj je po brzmieniu.
- 3 W końcowej części utworu Edvarda Griega [czyt. edwarta grika] *W grocie Króla Gór* spośród instrumentów orkiestry wyróżnia się głośne brzmienie instrumentu perkusyjnego. Rozpoznaj, jaki to instrument.

Ciekawe!

Do grupy membranofonów należy kocioł, który jako jedyny posiada specjalny system umożliwiający dostrojenie go do określonego dźwięku. Jest więc wyjątkowym membranofonem, bo o określonej wysokości dźwięku. Wykorzystuje się go najczęściej w orkiestrze symfonicznej. Perkusista zawsze przed rozpoczęciem koncertu musi dostroić kocioł do określonego dźwięku tonacji utworu, np. symfonii. Istnieją również samodzielne kompozycje przeznaczone na grupę kotłów. Aby móc wykonać utwór oparty np. na czterech różnych dźwiękach, każdy kocioł należy dostroić do innego dźwięku.

Joseph Haydn

Allegretto z Symfonii G-dur Wojskowej nr 100

Edvard Grieg

W grocie Króla Gór z I suity Peer Gynt

- 5 Odczytajcie i zapamiętajcie znaczenie piktogramów określających wybrane instrumenty perkusyjne, następnie słuchając utworu F. J. Gosseca *Gawot* zagrajcie na nich, korzystając z graficznej partytury.

Gawot

Opracowanie: Joanna Szejnabis-Zdyb, Anna Pawłowska

4/4

Opisy użytych piktogramów:

 marakasy

 kastaniety

 trójkąt

 dębenko akustyczne

 bębenek

 tamburyn

 talerze

W skrócie

- Instrumenty perkusyjne to najliczniejsza grupa instrumentów muzycznych. Pochodzą one z różnych stron świata, a ich geneza sięga czasów prehistorycznych.
- Nazwa grupy instrumentów perkusyjnych pochodzi od słowa *percussio*, które oznacza 'uderzenie'. Aby wydobyć z nich dźwięk, trzeba w nie uderzyć ręką lub specjalną pałką. Są też takie, którymi należy potrząsać, szarpać lub je pocierać.
- Ze względu na źródło dźwięku, instrumenty perkusyjne dzielimy na idiofony (instrumenty samobrzmiące) i membranofony, w których źródłem dźwięku jest drgająca membrana wprowadzana w drgania poprzez uderzanie w nią specjalną pałką lub ręką.
- Instrumenty perkusyjne wchodziły w skład orkiestry symfonicznej. Ich brzmienie usłyszeć można w wielu utworach orkiestrowych.

Sprawdź się!

- 1 Dawniej plemiona afrykańskie, żyjące z dala od cywilizacji, często porozumiewały się ze sobą za pomocą „mówiących bębnow”. Zaproś kolegów do wspólnej zabawy w plemiona, które komunikują się na odległość za pomocą umówionych sygnałów muzycznych. Ułóżcie na bębenkach krótkie rytmy, nadajcie im sens słowny, następnie wystukajcie je w „rytmicznej rozmowie”. Oto przykłady:

Uwaga, zagrożenie!

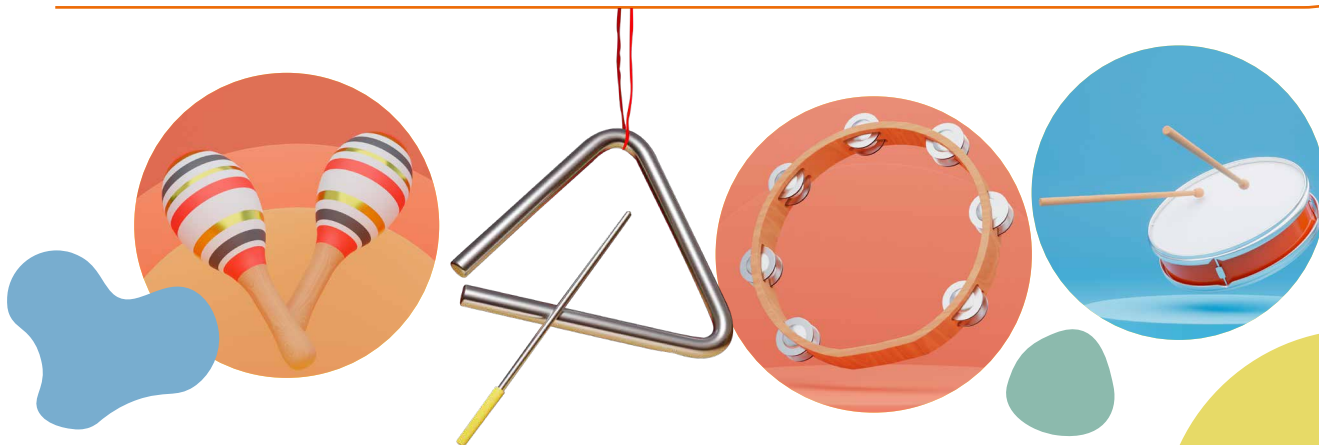
Obcy na wyspie!

Zapraszamy na ucztę!

▲ „Mówiący” bęben

1.5. Muzycznie o jesieni

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę z towarzyszeniem gestodźwięków.
- Nauczysz się tworzyć ilustrację muzyczną.
- Wykonasz ilustrację plastyczną utworu muzycznego.

Podjmij temat

- Jakie odgłosy natury kojarzą ci się z jesienią? Wymień znane ci instrumenty perkusyjne, na których można je muzycznie zilustrować.

Barwy jesieni

Muzyka: Andrzej Wolski

Słowa: Jadwiga Koczanowska

wesoło
głośno

The musical score is written for a single voice in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of six staves of music with lyrics in Polish. Chords are indicated by letters (D, e, A, h) above the notes. The melody is simple and catchy, with a clear refrain at the end.

Je - sień ma ko - lo - rów wie - le, wszy - stkie ta - kie pię - kne są
zło - te, ru - de, pur - pu - ro - we, o - tu - lo - ne sre - brną mgłą.
Ja - rzę - bi - ny czer - wień ja - sna i kasz - ta - nów cie - mny brąz,
fio - let ma - łych, skro - mnych wrzo - sów, wie - lo - bar - wnych as - trów klomb.
Ref.: Je - sień to ko - lo - ro - wa po - ra, je - sień to wie - lo - bar - wny czas,
je - sień - po - ma - rań - czo - we słoń - ce, je - sień to ko - lo - ro - wy wiatr.

1. Jesień ma kolorów wiele,
wszystkie takie piękne są:
złote, rude, purpurowe,
otulone srebrną mgłą.

Jarzębiny czerwień jasna
i kasztanów ciemny brąz,
fiolet małych, skromnych wrzosów,
wielobarwnych astrów klomb.

2. Jesień – romantyczna pora,
na wędrówki długie czas
w świat zapachów i kolorów,
poprzez pola, łąki, las.

Wiatr wiruje w złotych liściach,
serenady rzewne gra,
jesiennego deszczu strugi
czasem moczą barwny świat.

Refren:

Jesień to kolorowa pora,
jesień to wielobarwny czas,
jesień – pomarańczowe słońce,
jesień to kolorowy wiatr.

} bis

Refren:

Jesień to kolorowa pora...

1 Czy twoim zdaniem tytuł piosenki właściwie oddaje jej treść? Jakie kolory jesieni i zjawiska przyrody autorka przedstawiła w tekście utworu?

2 Z ilu muzycznych części składa się piosenka *Barwy jesieni*?
Przedstaw jej budowę elementami graficznymi
nawiązującymi do jesieni.

3 Zaśpiewaj piosenkę *Barwy jesieni* przy pomocy nut. Podczas obserwacji zapisu nutowego, zwracaj uwagę na kierunek wznoszenia się i opadania linii melodycznej oraz pauzy.

4 Zaśpiewaj refren piosenki *Barwy jesieni* z towarzyszeniem gestodźwięków wykonywanych na każdą miarę taktu, np.:
na „raz” – klaśnięcie w dłonie
na „dwa” – uderzenie rękami w uda
na „trzy” – pstryknięcie palcami prawej ręki
na „cztery” – pstryknięcie palcami lewej ręki

Gestodźwięk – dźwięk wydawany za pomocą ruchów ciała,
ale bez użycia głosu np. tupanie, klaskanie, pstrykanie palcami.

4 Ułóżcie ilustrację muzyczną *Jesienny spacer*. Wykorzystajcie krótkie opisy i wybrane instrumenty.

Wyjście dzieci na wycieczkę szkolną

Rozbrzmiewa głos szkolnego dzwonka.

Słychać tupot dziecięcych kroków,
później rytmiczny marsz.

Dzieci śpiewają piosenkę.

W gałęziach drzew delikatnie szumi wiatr.

Zabawa dzieci w parku

Słychać radosny śmiech i nawoływania.

Dzieci biegają po parku, zbierają liście.

Liście szeleszczą pod stopami.

Wiatr delikatnie szumi w gałęziach drzew.

Słychać odgłosy spadających kasztanów.

Jesienny deszcz

Zaczyna padać deszcz, słychać odgłosy
spadających kropli: najpierw cicho,
potem – coraz głośniej.

Wiatr coraz mocniej szumi w gałęziach
drzew.

Słychać szelest liści.

Dzieci szybkim krokiem wracają do szkoły.

- 5 Posłuchaj, zastanów się i wyjaśnij, dlaczego kompozytor nadał utworowi tytuł *Pieśń jesienna*, następnie określ jego nastrój. Podaj nazwę instrumentu, na którym wykonana jest kompozycja.
- 6 Antonio Vivaldi namalował muzyką piękny obraz jesieni. Słuchając pierwszej części koncertu *Jesień*, wykonaj pracę plastyczną o tematyce jesienniej. Podkreśl kolorystyką nastrój i charakter muzyki.

▲ Interpretacja plastyczna utworu Antonia Vivaldiego *Jesień*, część 1

Piotr Czajkowski

Październik (Pieśń jesienna) d-moll z cyklu Pory roku op. 37a

Antonio Vivaldi

Koncert nr 3 F-dur Jesień z cyklu Cztery pory roku, część I Allegro

cykl – zbiór kilku utworów ujętych pod wspólnym tytułem, np. *Cztery pory roku*, *Kącik dziecięcy*, *Karnawał zwierząt*, *Obrazki z wystawy*

W skrócie

- Za pomocą instrumentów można naśladować dźwięki przyrody, np.: szelest liści, świst wiatru, szum gałęzi drzew, odgłosy odlatujących ptaków.
- Antonio Vivaldi skomponował utwór *Jesień*, w którym muzycznie ukazał nastrój tej pory roku.

Sprawdź się!

- 1 Zorganizujcie wystawę pod tytułem *Muzyczne krajobrazy jesieni*, której celem będzie prezentacja waszych prac plastycznych na temat koncertu Antonia Vivaldiego *Jesień* z cyklu *Cztery pory roku*.
- 2 Zrytmizuj wyrażenia związane z jesienią: żółty liść, odlot ptaków, deszczowa pogoda, siwa mgła. Podziel wyrażenia na sylaby, następnie spróbuj dopasować do nich wartości rytmiczne. Na przykład:

1.6. Muzyka opowiada

Tego się dowiesz

- Przekonasz się, że muzyka może opowiadać.
- Posłuchasz muzyki ilustracyjnej.
- Zaśpiewasz piosenkę i zilustrujesz ruchem jej tekst.

Nikołaj Rimski-Korsakow
Lot trzmiela

¹perpetuum mobile (z łac. 'coś wiecznie ruchomego') – hipotetyczna maszyna, która działa w nieskończoność

Podejmij temat

- Czy, twoim zdaniem, muzyka może ilustrować i opowiadać?

Lot trzmiela

Utwór *Lot trzmiela* pochodzi z opery *Bajka o carze Sałtanie*, do której muzykę napisał znany rosyjski kompozytor Nikołaj Rimski-Korsakow. Artysta przedstawił swoją muzyczną opowieść, czerpiąc fabułę z utworu Aleksandra Puszkina o takim samym tytule. Jest to historia Gwidona, który był synem cara Sałtana. Jako niemowlę, na skutek intryg i podstępów ciotek, wraz z matką został wrzucony w beczce do morza. Na szczęście fale doniosły ich do wybrzeża bezludnej wyspy Bujan, gdzie osiedlili się, a carewicz wyrastał na męznego młodzieńca. Gwidon wciąż jednak marzył, by zobaczyć rodzinny kraj i poznać swojego ojca. Nie było to jednak możliwe. Pewnego dnia carewicz uratował łabędzia przed drapieżnym sępem. Nie wiedział, że to zaklęta w ptaka księżniczka, która uciekała przed złym czarodziejem.

Łabędzica w podziękowaniu wyczarowała niezwykle miasto, którym od tej pory rządzą Gwidon i jego matka. Sprawiała też, że jej wybawca zamienił się w trzmiela, by w tej postaci móc dotrzeć przez morze do pałacu cara. Historia kończy się szczęśliwie, gdyż sułtan dowiedział się o złych uczynkach swoich szwagierek, przybył na wyspę i połączył się z rodziną. Przestał działać też zły czar i łabędzica zamieniła się w piękną księżniczkę, z którą Gwidon związał swój los.

1

Wysłuchaj utworu Nikołaja Rimskiego-Korsakowa *Lot trzmiela* i powiedz, w jaki sposób kompozytor podkreślił muzycznie lot trzmiela. Spróbuj naśladować odgłosy lecących owadów, używając głosu lub wybranych instrumentów perkusyjnych.

Utwór *Lot trzmiela*, w oryginale dzieło orkiestrowe, był opracowany na wiele różnych instrumentów, np. dwa fortepiany, akordeon, orkiestrę dętą, flet i fortepian, gitarę solo, skrzypce i fortepian, puzon i fortepian. Mówi się o nim, że to prawdziwe muzyczne perpetuum mobile¹.

Łabędź

Utwór francuskiego kompozytora Camille’a Saint-Saënsa [czyt. kamila sensansa] *Łabędź* to jedna z najpiękniejszych ilustracyjnych miniatur zawartych w cyklu *Karnawał zwierząt*. Artysta swoje 14-częściowe dzieło, które nazywał „fantazją zoologiczną”, rozpiął na różne składy instrumentów i w muzyczny, żartobliwy sposób przedstawił zwierzęta, np. lwa, kury, żółwie, kangury, słońa. W całym cyklu wyjątkiem jest utwór *Łabędź*, kompozycja pełna wdzięku i dostojeństwa, która jako jedyna mogła być publicznie wykonywana za życia kompozytora. Cóż takiego wyjątkowego jest w tej miniaturze? Spróbujcie odkryć to sami, słuchając utworu. Wyobraźcie sobie tafłę wody i spokojnie pływającego po niej łabędzia.

- 2 Wysłuchaj utworu Camille'a Saint-Saënsa *Łabędź*. W jaki sposób kompozytor oddaje łagodne ruchy ptaka oraz jego piękno i elegancję? Na jaki skład instrumentów został napisany ten utwór?
- 3 Słuchając utworu *Łabędź*, naśladuj łagodnymi ruchami rąk dostojnego łabędzia pływającego po tafli wody.

Wesoły wieśniak

Warto poznać utwór *Wesoły wieśniak* wybitnego niemieckiego kompozytora Roberta Schumanna [czyt. szumana]. Muzyczny obrazek pochodzi ze zbioru miniatur fortepianowych *Album dla młodzieży* op. 68. Ponieważ miniatura muzyczna jest drobnym utworem instrumentalnym, tak i ten utwór ukazuje krótką scenkę, której bohaterem jest człowiek czerpiący radość z uroków wiejskiego życia. Słuchając utworu, ma się wrażenie, że wieśniak wie dzie pogodny i beztroski żywot w zgodzie z naturą i prawami przyrody. Dzieło kompozytora cieszy się do dziś popularnością nie tylko wśród młodych instrumentalistów. Tę melodię można często usłyszeć np. w animowanych filmach dla dzieci.

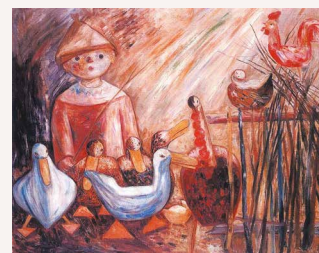
- 4 W jaki sposób w utworze *Wesoły wieśniak* Robert Schumann podkreślił sielankowy krajobraz i dobry nastrój mieszkańca wsi?
- 5 Słuchając utworu *Wesoły wieśniak*, wyklaskuj podany rytm.

muzyka ilustracyjna – rodzaj muzyki, w której kompozytor, stosując różne środki muzyczne, stara się jak najbardziej realistycznie ukazać przedstawiane w utworze wydarzenia lub zjawiska pozamuzyczne, np. burzę, głosy ptaków i zwierząt, szum wiatru, morza

Camille Saint-Saëns

**Łabędź z cyklu
Karnawał zwierząt**

▲ Tadeusz Makowski
Wiejskie podwórko

Robert Schumann

**Wesoły wieśniak z Albumu
dla młodzieży op. 68**

Świat muzyką malowany

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

*umiarkowanie
średnio głośno*

Mu-zy-ką mo-żna, jak pę-dzła mu-śnię-ciem, two-rzyć por-tre-ty, ma-lo-wać pej-za-że: po-go-dne
nie-bo i chmu-ry de-szczo-we, zie-lo-ne la-sy i zło-ci-ste pla-że. Mu-zy-ką
mo-żna ma-lo-wać ma-rze-nia i świat zwy-czaj-ny, co cze-ka za drzwia-mi, mu-zy-ką
mo-żna po-wie-dzieć tak wie-le o in-nych lu-dziach i o so-bie sa-mym.
Ref.: Świat mu-zy-ką ma-lo-wa-ny, me-lo-dyj-na barw pa-le-ta,
świat me-lo-dią o-pi-sa-ny to na-sza tę-czo-wa pla-ne-ta.

1. Muzyką można, jak pędzla muśnięciem,
tworzyć portrety, malować pejzaże:
pogodne niebo i chmury deszczowe,
zielone lasy i złociste plaże.

Muzyką można malować marzenia
i świat zwyczajny, co czeka za drzwiami,
muzyką można powiedzieć tak wiele
o innych ludziach i o sobie samym.

Refren:

Świat muzyką malowany,
melodyjna barw paleta,
świat melodią opisany
to nasza tęczowa planeta. } bis

2. Muzyką można opisać lot trzmiela, radość poranka i smutek rozstania, muzyką można wyrazić najlepiej te nadzwyczajne i zwykłe doznania.

Muzyką można otworzyć, jak kluczem, drzwi do krainy uśmiechu i baśni, muzyką można najpiękniej, najlepiej łagodzić spory, konflikty i waśnie.

Refren:

Świat muzyką malowany...

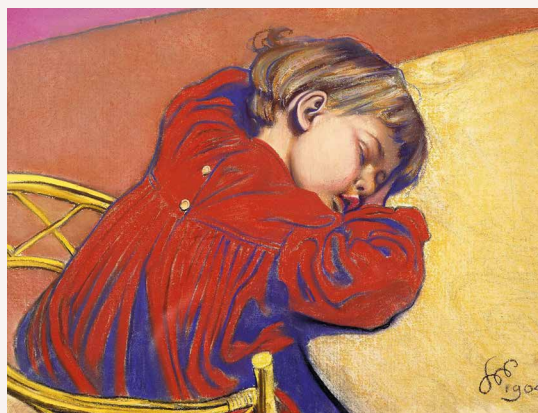
- 6 Zaśpiewaj piosenkę *Świat muzyką malowany*, następnie zaimprovizuj swobodny taniec ilustrujący jej tekst.

W skrócie

- Kompozytorzy potrafią opowiedzieć niezwykle historie, ukazać piękno krajobrazów albo wyrazić głębokie uczucia i emocje, posługując się wyłącznie dźwiękami.
- Muzyka ilustracyjna opisuje dźwiękami ważne wydarzenia, naśladuje różne zjawiska przyrody i odgłosy natury.
- Kompozytorzy tworzą muzykę ilustracyjną poprzez odpowiedni dobór barwy brzmienia instrumentów, zastosowanie właściwej melodii, tempa, dynamiki, techniki wydobywania dźwięku.
- W literaturze muzycznej znajduje się wiele utworów o charakterze ilustracyjnym.

Sprawdź się!

- 1 Czym, twoim zadaniem, powinna wyróżniać się muzyka ilustrująca obraz *Śpiący Staś* Stanisława Wyspiańskiego? Czy znasz kompozycję muzyczną, która nawiązuje nastrojem do tego dzieła?
- 2 Odszukaj w podręczniku utwór z literatury muzycznej posiadający tytuł i stwórz do niego ilustrację ruchową.

▲ Stanisław Wyspiański *Śpiący Staś*

1.7. Czy muzyce potrzebny jest rytm?

Tego się dowiesz

- Poczujesz rytm podczas muzycznych zabaw.
- Poznasz definicję rytmu i metrum.
- Nauczysz się prawidłowo zapisywać rytm.

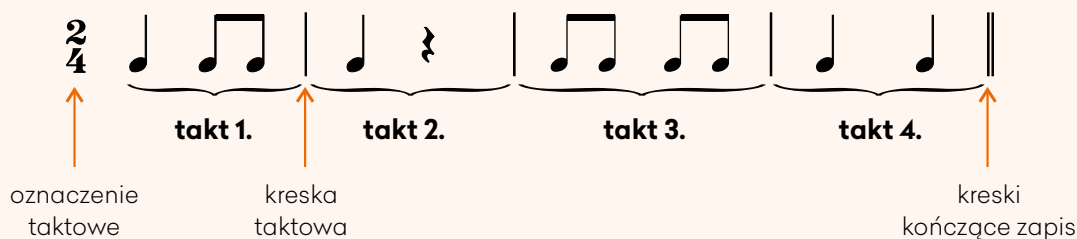
Podejmij temat

- Zagraj na wybranym instrumencie perkusyjnym niemelodycznym dowolny rytm.

Rytm jest jednym z podstawowych elementów dzieła muzycznego; reguluje jego przebieg w czasie oraz organizuje dźwięki w pewne określone ugrupowania. Bez rytmu nie może istnieć melodia, natomiast może brzmieć muzyka oparta wyłącznie na rytmie.

Ugrupowanie rytmiczne jest porządkowane przez **metrum** za pomocą regularnie powtarzających się akcentów metrycznych, w wyniku czego powstają najkrótsze odcinki muzyczne zwane **taktami**.

Takt zawiera ściśle określoną sumę wartości rytmicznych nut i pauz wskazaną przez **oznaczenie taktowe**.

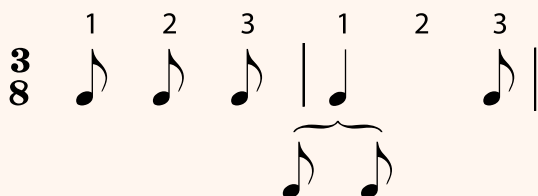

Oznaczenie taktowe zapisuje się za pomocą dwóch cyfr, jedna nad drugą, na początku rytmu, np.:

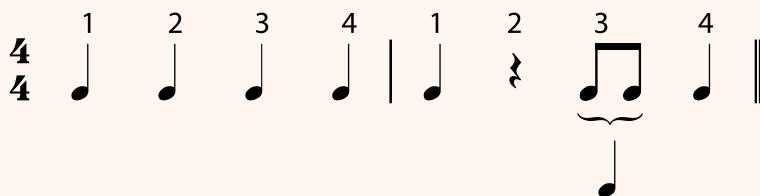
$\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{6}{8}$, $\frac{2}{2}$

Dolna cyfra wskazuje, jaka wartość nutowa jest podstawą miary taktu (4 – ćwierćnuta, 8 – ósemka, 2 – półnuta). Cyfra górna oznacza, ile ma być w taktach jednostek miarowych oznaczonych przez cyfrę dolną.

Oznaczenie taktowe $\frac{3}{8}$ wskazuje, że w każdym taktach mogą być trzy ósemki lub nuty o łącznej wartości rytmicznej trzech ósemek.

Oznaczenie taktowe $\frac{4}{4}$ wskazuje, że w każdym takcie mają być cztery ćwierćnuty lub nuty, których łączna wartość rytmiczna równa jest czterem ćwierćnotom.

- 1 Powiedz, jakie oznaczenia taktowe mają piosenki poznane w tym roku szkolnym. Jaka wartość rytmiczna jest miarą taktu w tych utworach?
- 2 Obserwując zapis nutowy, wyklaskaj rytm refrenu poznanej piosenki.
- 3 Zaśpiewajcie refren piosenki *Świat muzyką malowany*, akompaniując na instrumentach perkusyjnych według podanego wzoru.

Świat mu-zy - ką ma - lo - wa - ny, me - lo - dyj - na barw pa - le - ta,

świat me-lo - dia o - pi - sa - ny to na - sza tę - czo - wa pla - ne-ta.

W kompozycji plastycznej też spotykamy rytm. Wyraża się on przez powtarzanie takich samych lub podobnych elementów w pewnych określonych odstępach.

Rytm w plastyce pozwala na tworzenie wrażenia dynamiki i harmonii, podobnie jak rytm w muzyce, który porządkuje dźwięki w czasie. Paul Klee, wywodzący się z rodziny muzyków, często przenosił zasady kompozycji muzycznej na płótno malarskie. Na obrazie *Zamek i słońce* powtarzalne, kolorowe figury geometryczne przypominają rytm muzyczny.

▲ Paul Klee *Zamek i słońce*

W skrócie

- Rytm to jeden z podstawowych elementów dzieła muzycznego, który reguluje przebieg wartości rytmicznych nut i pauz w utworze.
- Takt to najkrótszy odcinek melodii lub rytmu wyznaczony przez stale powtarzający się układ metryczny; w zapisie muzycznym oddziela go kreska taktowa.
- Metrum porządkuje ugrupowania rytmiczne w taktach za pomocą regularnie powtarzających się akcentów.

Sprawdź się!

- 1 Spróbuj ułożyć cztery takty rytmu w dowolnym metrum i je zapisać. Odtwórz swoją kompozycję, klaszcząc lub grając rytm na dowolnym instrumencie perkusyjnym niemelodycznym.
- 2 Dopasuj wyrażenia do podanych rytmów, następnie powiedz je rytmicznie.

odleciały już bociany

kolorowe liście

jesienne astry

1.8. Polonez – taniec polski

Podejmij temat

Od pokoleń w naszym kraju,
poloneza wszyscy znają,
taniec piękny, uroczysty,
polskim sercom jakże bliski (...)

Jadwiga Koczanowska

▲ Korneli Szlegel *Polonez pod gołym niebem*

Polonez to polski taniec narodowy. Wywodzi się z ludowego tańca zwanego „chodzonym” i szlacheckiego „pieszego”. Dzięki wytworności, elegancji i dostojności kroków oraz figur tanecznych polonez zawitał na dwór królewski i stał się modnym tańcem towarzyskim na wielu dworach europejskich. Nazwa *polonez* wywodzi się z języka francuskiego – *la danse polonaise* [czyt. la dans polonez], co oznacza taniec polski. Termin taniec polski został zastąpiony nazwą polonez pod koniec XVIII wieku. Poloneza tańczy się w parach, w metrum trójdzielnym, w umiarkowanym tempie. Oto jego charakterystyczny rytm:

lub

i zakończenie

Tego się dowiesz

- Poznasz charakterystyczne cechy poloneza.
- Dowiesz się, czym jest stylizowany taniec.
- Posłuchasz stylizowanych polonezów.

Ciekawe!

Polonez to polski taniec narodowy, który został wpisany na listę Reprezentatywną Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO, co zapewnia mu ochronę przed modyfikacją elementów decydujących o jego charakterze, np. rytmu.

- 1 Wystukaj kilkakrotnie charakterystyczny rytm i zakończenie poloneza.
- 2 Pomyśl i odpowiedz, dlaczego ważne jest, aby chronić dorobek polskiej kultury?

- utwór zawierający charakterystyczne cechy tańca, ukształtowany przez kompozytora artystycznie i przeznaczony do słuchania

Polonez g-moll

Fryderyk Chopin

Fryderyk Chopin
Polonez g-moll

3 Przeczytaj wiersz Wandy Chotomskiej *Polonez* na tle utworu Fryderyka Chopina *Polonez g-moll*. Pamiętaj o prawidłowej wymowie i odpowiednim tempie podczas recytacji.

Polonezem wchodzą drzewa w polską jesień,
śpiew tej ziemi w swoich liściach każde niesie.
Przez ogrody, przez aleje i przez pole
idą brzozy, idą klony i topole.
A te klony ustroiły się bogato,
a te brzozy wplotły w warkocz babie lato.
Idą wiązy, idą buki i jesiony,
szczerym złotem wyłożone po korony.
Koralami zaświeciła jarzębina,
dąb żołędzie do gałęzi poprząpinał.
Idą drzewa – słońce w liściach każde niesie,
polonezem wchodzą drzewa w polską jesień.

Wanda Chotomska

Polonez As-dur to jeden z najbardziej znanych utworów Fryderyka Chopina. Dzieło powstało w 1842 roku i zaliczane jest do „perłek” fortepianowej wirtuozerii, ponieważ artysta wykorzystuje w nim zakres niemal całej klawiatury instrumentu. Hugo Leichtentritt (niemiecki muzykolog i krytyk muzyczny) tak wypowiedział się o tej kompozycji: *Wszystko, co pod względem blasku, dostojęstwa, siły i entuzjazmu tkwi w polonezie – zostało w arcydziele tym wyrażone w sposób najbardziej porywający z możliwych.*

W dorobku kompozytorskim Fryderyka Chopina znajduje się 16 pięknych stylizowanych polonezów fortepianowych oraz jeden na fortepian z orkiestrą i jeden na fortepian i wiolonczelę.

wirtuoz – muzyk posiadający wybitne umiejętności gry na instrumencie

wirtuozeria – mistrzowska gra na instrumencie muzycznym

Polonez As-dur op. 53

(fragment)

Fryderyk Chopin

Fryderyk Chopin

Polonez As-dur op. 53

Postaraj się wyjaśnić, na czym polega wirtuozeria tej kompozycji.

▲ Henryk Siemiradzki *Chopin grający na fortepianie w salonie księcia Radziwiłła*

W skrócie

- Polonez to polski taniec narodowy, który zajmuje ważne miejsce w polskiej historii i kulturze.
- Polonez wywodzi się z ludowego tańca „chodzonego” i „pieszego” tańczonego na dworach szlacheckich.
- Polonez stylizowany to utwór zawierający charakterystyczne cechy tańca, ale przeznaczony do słuchania.
- Wielu kompozytorów polskich tworzyło polonezy stylizowane, a najbardziej znane skomponował Fryderyk Chopin.

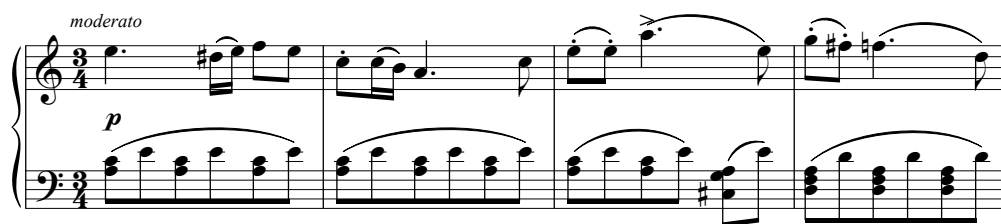
Sprawdź się!

- 1 Posłuchaj *Poloneza a-moll Pożegnanie Ojczyzny* Michała Kleofasa Ogińskiego, następnie odpowiedz, jakie emocje mogły towarzyszyć kompozytorowi podczas tworzenia tego dzieła.

Polonez a-moll Pożegnanie Ojczyzny

(fragment)

Michał Kleofas Ogiński

- 2 Słowa do melodii *Poloneza a-moll Pożegnanie Ojczyzny* napisała Halina Szymulska, co zapewniło tej kompozycji miejsce w repertuarze polskich pieśni patriotycznych. Słuchając utworu, postaraj się zaśpiewać fragment pieśni.

Polski kraj,
rodzinny kraj,
ojczystej ziemi słyszę śpiew,
z mazurskich pól,
z kujawskich starych chat,
z rodzinnych progów drogi śpiew,
z rodzinnych progów słyszę poloneza. (...)

- 3 Ułóż własną melodię w rytmie poloneza i zaśpiewaj ją.

1.9. Poloneza czas zacząć

Podejmij temat

...Poloneza czas zacząć – Podkomorzy¹ rusza
I z lekka zarzuciwszy wyloty kontusza²,
I wąsy podkręcając, podał rękę Zosi,
I skłoniwszy się grzecznie, w pierwszą parę prosi.
Za Podkomorzym szereg w pary się gromadzi,
Dano hasło, zaczęto taniec – on prowadzi...

Adam Mickiewicz – *Pan Tadeusz* (fragment)

Muzykę do filmu *Pan Tadeusz* w reżyserii Andrzeja Wajdy skomponował polski kompozytor Wojciech Kilar. Polonez wspaniale rozbrzmiewa w scenie finałowej, która ukazuje bohaterów filmu w tanecznym korowodzie. Jego melodia szybko zyskała popularność i często towarzyszy takim wydarzeniom jak np. rozpoczęcie uroczystego balu.

- 1 Odszukaj w internecie oficjalną stronę Narodowego Centrum Kultury, na której znajdziesz informacje o projekcie pod hasłem „Piątka z narodowych”, w ramach którego zrealizowane zostały materiały edukacyjne przedstawiające polskie tańce narodowe. Obejrzyj filmy ukazujące podstawowe kroki i figury taneczne poloneza i zwróć uwagę na charakter tańca.

▲ Scena z filmu *Pan Tadeusz* w reżyserii Andrzeja Wajdy

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę utrzymaną w rytmie poloneza.
- Poznasz podstawowe kroki i figury poloneza.
- Nauczysz się tańczyć poloneza.

¹ Podkomorzy – człowiek zarządzający w dawnej Polsce dworem panującego

² kontusz – męski strój narodowy noszony w XVI–XVIII wieku

Wojciech Kilar

Polonez z filmu *Pan Tadeusz*

Poloneza tańczmy

Muzyka: Przemysław Sękowski

Słowa: Jadwiga Koczanowska

*dostojnie, uroczyście
średnio głośno*

Od po-ko - leń w na-szym kra - ju po - lo-ne - za wszy-scy zna - ją,
ta - niec pię - kny, u - ro - czy - sty, pol - skim ser - com ja - kże bli - ski.
Ref.: Po - lo-ne - za tań - czmy szu - mnie, po - lo-ne - za tań - czmy go - dnie,
tań - czmy dziar - sko, za - ma-szyś - cie, tań - czmy dum - nie i swo - bo - dnie.
Po - lo - ne - zem po - wi - ta - my go - ści mi - łych, go - ści za - cnych.

1. Od pokoleń w naszym kraju
poloneza wszyscy znają,
taniec piękny, uroczysty,
polskim sercom jakże bliski.
Taniec piękny, uroczysty,
polskim sercom jakże bliski.

2. Z dawien dawna w naszym kraju
w dobrym tonie i zwyczaju
jest zaczynać polonezem
każde ważne wydarzenie.
Zaczynamy polonezem
każde ważne wydarzenie.

Refren:

Poloneza tańczmy szumnie,
poloneza tańczmy godnie,
tańczmy dziarsko, zamaszyście,
tańczmy dumnie i swobodnie.
Polonezem powitamy
gości miłych, gości zacnych.

Refren:

Poloneza tańczmy szumnie...

Tańczymy poloneza

Krok podstawowy

Krok podstawowy poloneza składa się z trzech kroków. Na „i” uginamy lekko i płynnie nogę w kolanie (dziewczynki lewą, chłopcy prawą) i wysuwamy w przód nogę przeciwną. Na „raz” stawiamy nogę w miejscu wysunięcia i przenosimy na nią ciężar ciała, a jednocześnie prostujemy nogę ugiętą w kolanie. Na „dwa” wykonujemy mały krok w przód (dziewczynki lewą, chłopcy prawą nogą). Na „trzy” wykonujemy mały krok w przód (dziewczynki prawą nogą, chłopcy lewą nogą) itd.

Para w lewo, para w prawo

Na środku sali tworzymy kolumnę par (para za parą). Para pierwsza przechodzi na prawą stronę kolumny i idzie krokiem podstawowym na jej koniec. W tym czasie kolejna para przesuwa się do przodu na miejsce pierwszej pary, następnie przechodzi na lewą stronę kolumny i idzie na jej koniec. Kolejne pary postępują tak, jak pary pierwsza i druga.

Tunel

Ustawiamy się w kolumnę par na środku sali, podnosimy połączone ręce do góry i tworzymy „tunel”. Ostatnia para w kolumnie pochyla się i przechodzi pomiędzy tańczącymi na początek kolumny. W czasie przejścia wszystkich par przez „tunel” kolumna wolno przesuwa się do tyłu.

Uwaga! Przejście przez „tunel” można rozpocząć pierwszą parą – wtedy tańczący przechodzą na koniec kolumny.

- 2 Na podstawie tekstu piosenki *Poloneza tańczmy* powiedz, czym charakteryzuje się ten taniec. Kiedy najczęściej tańczy się poloneza?
- 3 Porównaj nastrój piosenki *Poloneza tańczmy* z utworami wysłuchanymi podczas lekcji *Polonez – taniec polski*. Czy dostrzegasz podobieństwa i różnice?
- 4 W kilku taktach piosenki *Poloneza tańczmy* należy zaśpiewać płynnie jedną sylabę tekstu na dwóch dźwiękach. W zapisie nuty te połączone są łukiem. Odszukaj wszystkie takie fragmenty melodii i wykonaj je kilkakrotnie.

- 5 Wykonajcie zwrotkę piosenki *Poloneza tańczmy* z podziałem na grupy. Pierwsza grupa zaśpiewa melodię z tekstem, a druga zagra na klawesach taneczny rytm poloneza.

- 6 Zatańczcie w parach wybrane figury poloneza do melodii piosenki *Poloneza tańczmy*.

W skrócie

- Polonez to polski taniec narodowy.
- Poloneza tańczy się w parach w metrum trójdzielnym, w umiarkowanym tempie.
- Podstawowy krok poloneza to dostojny, płynny chód w metrum trójdzielnym.
- Podstawowymi figurami poloneza są między innymi: kolumna par (para za parą) oraz tunel.
- Polonez często towarzyszy takim wydarzeniom jak np. rozpoczęcie uroczystego balu, ponieważ taniec cechuje dostojny charakter i elegancja.

Sprawdź się!

- 1 Przypomnij, skąd wywodzi się polonez, następnie wymień jego charakterystyczne cechy: tempo, metrum i rytm.
- 2 Wyszukajcie w różnych źródłach informacje, jak wygląda w polonezie ukłon tancerki i tancerza, następnie wykonajcie go w parze.

1.10. Polskie pieśni historyczne

Podejmij temat

- Czy warto znać i śpiewać polskie pieśni patriotyczne?

O tym, jak powstał *Mazurek Dąbrowskiego*

W lipcu 1797 roku we włoskim miasteczku Reggio Emilia [czyt. redzio] Józef Wybicki napisał *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech* z myślą o uroczystości pożegnalnej zorganizowanej z okazji odchodzących z miasta legionistów polskich. Za muzykę pieśni posłużyła autorowi melodia ludowego mazurka, którą sam dostosował do tekstu. Pieśń Wybickiego od pierwszego jej wykonania zapadła żołnierzom głęboko w serca. Słowa utworu potęgowały ich wiarę w nieśmiertelność ojczyzny i dawały nadzieję na odzyskanie niepodległości. Do zwycięstwa miał ich prowadzić dzielny wódz.

Od początku swojego istnienia utwór pomagał Polakom przetrwać najtrudniejsze chwile w dziejach naszej ojczyzny, dawał nadzieję, wiarę i zaufanie w lepszą przyszłość. Pieśń niejednokrotnie rozbrzmiewała na polu bitew i na szlakach przemarszu wojsk, dodawała też siły i odwagi uczestnikom manifestacji patriotycznych.

Niebawem utwór stał się popularny i w naszym kraju, gdzie śpiewano go jako pieśń narodową na ulicach miast i w arystokratycznych salonach. Nie istniał jeszcze wtedy w powszechnym użyciu zapis pieśni, więc przekazywano ją sobie drogą ustną, co przyczyniało się czasem do zmiany słów lub dokładaniu całkiem nowych strof, np. powszechnie przyjął się zwrot „Jeszcze Polska nie zginęła”, zamiast – jak napisał Wybicki – „Jeszcze Polska nie umarła”. Z czasem pieśń nazwano *Mazurkiem Dąbrowskiego*. W 1927 roku pieśń oficjalnie uznano za polski hymn państwowy. Obowiązujący tekst hymnu i jego zapis nutowy zawiera ustawa sejmowa z 31 stycznia 1980 roku.

- 1 *Mazurek Dąbrowskiego* do dziś towarzyszy Polakom w chwilach ważnych i uroczystych. Powiedz, kiedy najczęściej możesz usłyszeć ten utwór.
- 2 Swoją solidarność z Polakami okazał brytyjski kompozytor Edward Elgar, tworząc preludium orkiestrowe *Polonia*. Słuchając fragmentu kompozycji, podnieś rękę, gdy rozpoznasz melodię polskiego hymnu narodowego.

Tego się dowiesz

- Poznasz historię powstania *Mazurek Dąbrowskiego*.
- Utrwalisz znajomość polskiego hymnu narodowego.
- Wykonasz piosenkę wojskową z podziałem na role.

hymn narodowy – pieśń patriotyczna, symbol danego państwa, podobnie jak flaga i godło, wykonywana podczas uroczystości narodowych i państwowych

▲ Juliusz Kossak *General Jan Henryk Dąbrowski na czele Legionów*

Edward Elgar

Preludium symfoniczne
Polonia op. 76 (fragment)

Mazurek Dąbrowskiego

Muzyka: autor nieznany

Słowa: Józef Wybicki

żywo
głośno

Je - szcze Pol - ska nie zgi-nę - ła, kie - dy my ży - je - my.
Co nam o - bca prze - moc wzię - ła, sza - blą o - dbie - rze - my.
Marsz, marsz, Dą - bro - wski, z zie - mi wło - skiej do Po - lski!
Za two - im prze - wo - dem złą - czym się z na - ro - dem.

1. Jeszcze Polska nie zginęła,
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła,
Szablą odbierzemy.

3. Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze,
Dla ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.

Marsz, marsz, Dąbrowski,
Z ziemi włoskiej do Polski!
Za twoim przewodem
Złączym się z narodem.

bis

2. Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
Będziem Polakami,
Dał nam przykład Bonaparte,
Jak zwyciężać mamy.

Marsz, marsz, Dąbrowski...

4. Już tam ojciec do swej Basi
Mówi zapłakany:
„Słuchaj jeno, pono nasi
Biją w tarabany”.

Marsz, marsz, Dąbrowski...

Marsz, marsz, Dąbrowski...

3 Zaśpiewajcie polski hymn narodowy, przyjmując właściwą postawę i zachowując jego uroczysty charakter.

Muzeum Hymnu Narodowego

W dworcu szlacheckim w Będominie, w którym urodził się Józef Wybicki, znajduje się Muzeum Hymnu Narodowego. Eksponowane są w nim dwie wystawy stałe: *Józef Wybicki i jego epoka* oraz *Losy „Mazurka Dąbrowskiego”*, a także wystawy czasowe o różnej tematyce. W miejscu tym zgromadzono między innymi pamiątki po twórcy pieśni oraz innych wybitnych postaciach z jego epoki, a także dokumenty ukazujące genezę powstania i historię *Mazurka Dąbrowskiego*. Historyczne wnętrza dworku z przełomu XVIII i XIX wieku, meble, liczne rodzinne pamiątki i obrazy ukazują styl epoki, w której żył Józef Wybicki.

Dwór otoczony jest pięknym parkiem, w którym rosną nawet czterystuletnie drzewa, w tym dąb Józefa Wybickiego. Sezonowo odbywają się tam historyczne imprezy plenerowe, np. *Batalia napoleońska*. Więcej informacji na temat Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie znajdziesz w internecie na oficjalnej stronie muzeum.

Przybyli ułani pod okienko

Pieśń z okresu I wojny światowej

Muzyka: autor nieznany

Słowa: Feliks Gwiżdż

w tempie krakowiaka
średnio głośno

Przy - by - li u - ła - ni pod o - kien - ko, przy - by - li
u - ła - ni pod o - kien - ko. Pu - ka - ją, wo - ła - ją:
„Puść, pa - nien - ko”. Pu - ka - ją, wo - ła - ją: „Puść, pa - nien - ko!”

1. Przybyli ułani pod okienko. (bis)
Pukają, wołają: „Puść, panienko!” (bis)
2. „Przyszlśmy tu poić nasze konie, (bis)
Za nami piechoty całe błonie”. (bis)
3. „O Jezu, a cóż to za wojacy?” (bis)
„Otwieraj, nie bój się, to czwartacy”. (bis)
4. „O Jezu, a dokąd Bóg prowadzi?” (bis)
„Warszawę odwiedzić byśmy radzi”. (bis)

▲ Wojciech Kossak *Ułan i dziewczyna*

Piosenka wojskowa *Przybyli ułani pod okienko* powstała w 1914 roku. Tekst do melodii ludowej opartej na rytmie krakowiaka napisał Feliks Gwiżdż, oficer 4 pułku piechoty Legionów Polskich zwanych „czwartakami”. Autor ułożył kilka pierwszych zwrotek, pozostałe dopisali sami żołnierze. Wesoła melodia i sielankowy charakter pieśni sprawiły, że była ona bardzo popularna w okresie I wojny światowej. Dawała chwile zapomnienia od dramatycznych wydarzeń i przykrych bitewnych wspomnień.

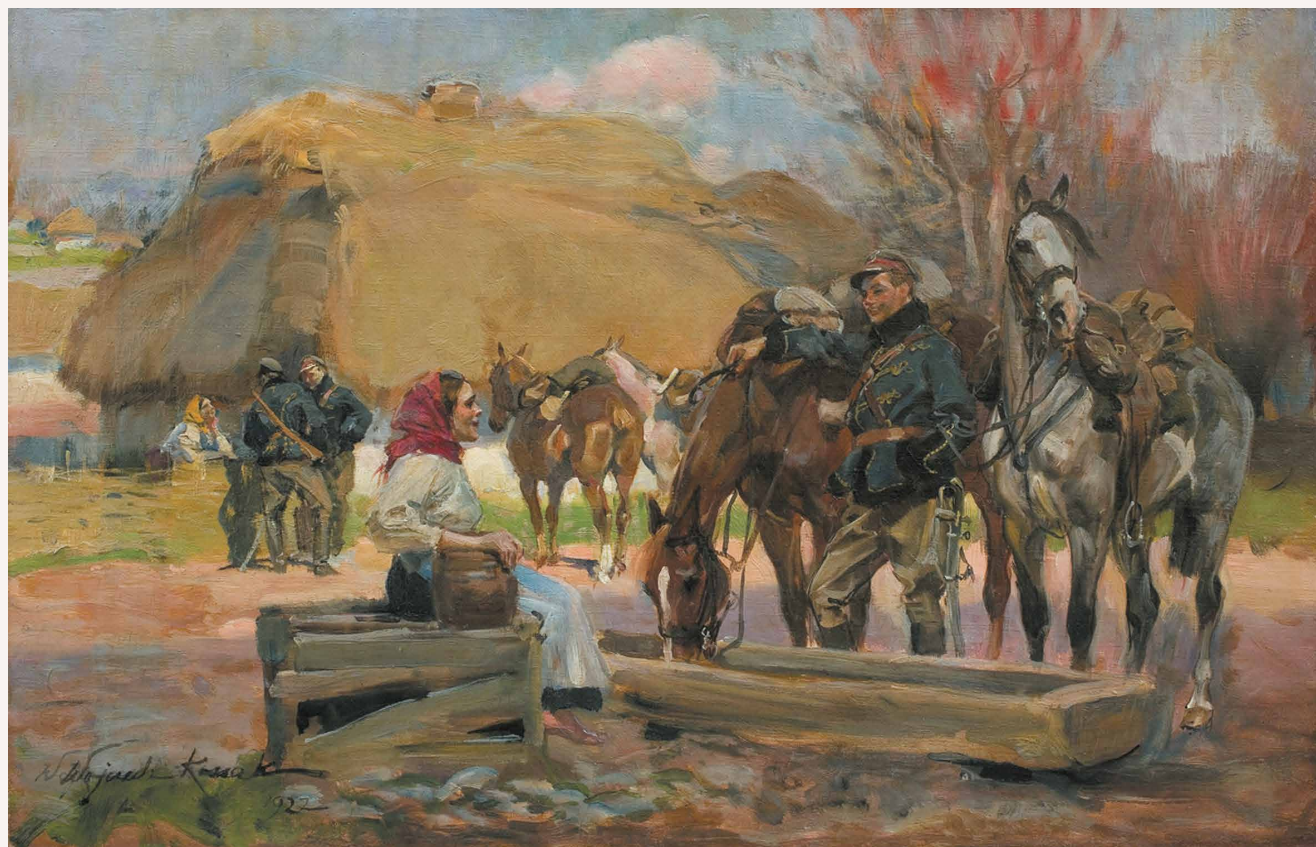
- 4 Odczytaj z zapisu nutowego piosenki *Przybyli ułani pod okienko* oznaczenie wskazujące tempo wykonania, następnie ją zaśpiewaj, zachowując wesoły nastrój.
- 5 Odszukaj w dostępnych źródłach informacje na temat żołnierzy zwanych „czwartakami” walczących w I wojnie światowej, o których opowiada tekst pieśni *Przybyli ułani pod okienko*.

W skrócie

- Pieśni i piosenki wojskowe pomagały Polakom przetrwać najtrudniejsze chwile w dziejach naszej ojczyzny, dodawały walczącym żołnierzom siły, odwagi i nadziei na odzyskanie niepodległości.
- Tekst *Mazurek Dąbrowskiego*, wcześniej zatytułowany *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*, napisał Józef Wybicki, a muzyka powstała na motywach melodii ludowej w rytmie mazura.
- Pieśń *Mazurek Dąbrowskiego* oficjalnie uznano za polski hymn państwowy w 1927 roku.
- W Będominie na Kaszubach znajduje się Muzeum Hymnu Narodowego, w którym zgromadzono m.in. pamiątki i dokumenty ukazujące genezę i historię *Mazurek Dąbrowskiego*.

Sprawdź się!

- 1 Wymień tytuły kilku polskich pieśni patriotycznych.
- 2 Zaśpiewajcie pieśń *Przybyli ułani pod okienko* z podziałem na role: narratorów, ułanów i dziewcząt.

▲ Wojciech Kossak *U studni*

1.11. Kilka dźwięków, a tyle melodii

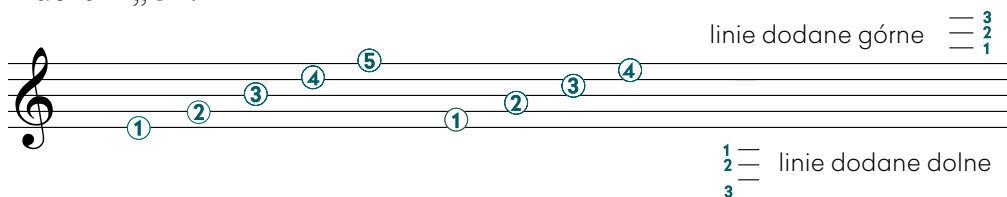
Tego się dowiesz

- Utrwalisz swoje wiadomości o pięciolinii i kluczu wiolinowym.
- Utrwalisz nazwy solmizacyjne i literowe dźwięków i dowiesz się, kiedy należy je stosować.
- Zaśpiewasz gamę C-dur.
- Nauczysz się grać gamę C-dur na dowolnym instrumencie melodycznym.

Podějmyj temat

- Powiedz kilkakrotnie rymowaną, intonując dźwięki gamy w górę i w dół.
Na polanie nuta skacze: c, d, e, f, g, a, h, c.
Teraz tańczy w dyskoteczce: c, h, a, g, f, e, d, c.

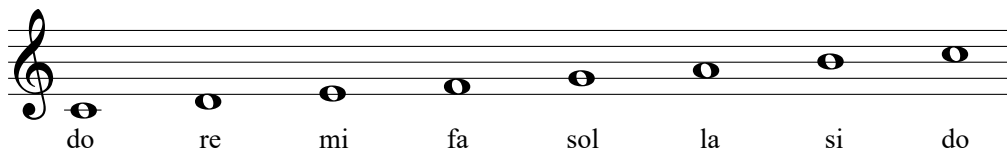
Nuty i znaki muzyczne zapisujemy na liniach i polach **pięciolinii**. Niektóre nuty leżą na liniach dodanych – dolnych lub górnych. Na początku pięciolinii piszemy **klucz** muzyczny, na przykład **wiolinowy**. Zwany on jest też kluczem skrzypcowym lub kluczem „G”.

Gama

Gama to szereg ośmiu dźwięków następujących po sobie, z których pierwszy nadaje nazwę gamy, a ostatni jest jego powtórzeniem na wyższej wysokości.

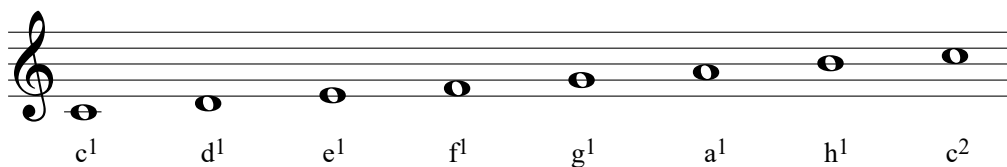
Nazwy dźwięków gamy C-dur

Nazwy solmizacyjne dźwięków to system głosek stosowanych w nauce śpiewu.

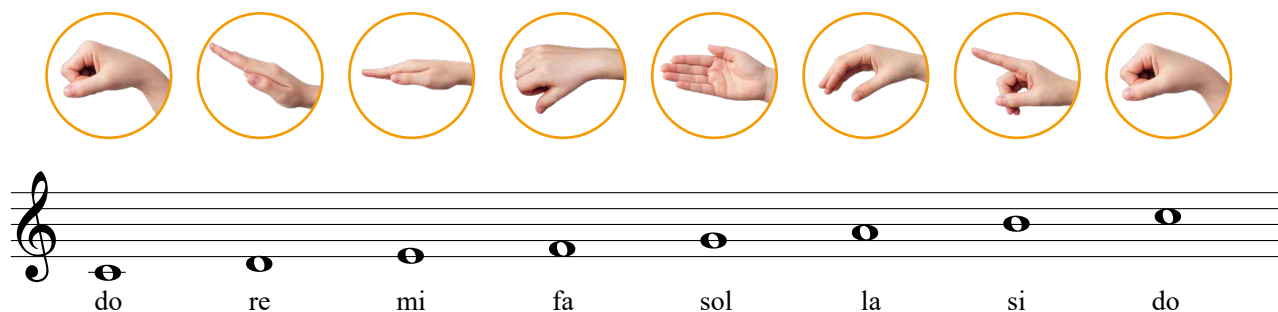

Sylaba „do” nie jest przypisana do jednego stałego dźwięku. To melodia decyduje, gdzie znajduje się „do” – staje się nim zawsze pierwszy, najważniejszy dźwięk gamy. Gdy zmieniasz tonację, automatycznie „przesuwasz” „do” na nową nutę startową. Taki sposób solmizacji spopularyzował węgierski kompozytor Zoltán Kodály [czyt. kodaj] w ramach swojej metody edukacyjnej, która wykorzystuje system ruchomego „do”.

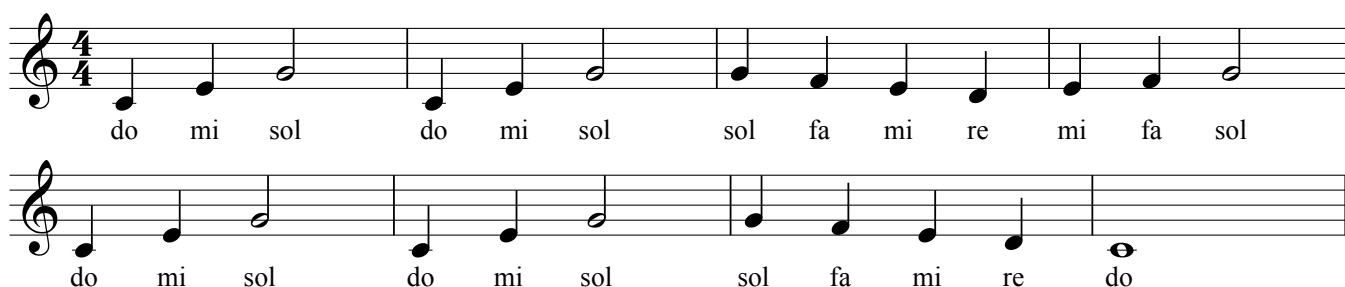

Nazwy literowe dźwięków stosuje się do oznaczenia tonacji utworu, zapisywania akordów oraz nauki gry na instrumentach melodycznych.

- 1 Zaśpiewaj gamę C-dur nazwami solmizacyjnymi z zastosowaniem fonogestyki.

- 2 Obserwując zapis nutowy melodii, zaśpiewaj jej dźwięki nazwami solmizacyjnymi.

Trzy dźwięki, które występują w pierwszym takcie melodii, tworzą trójdźwięk, czyli akord zbudowany z trzech dźwięków odległych o tercje.

W skrócie

- Nazwy solmizacyjne dźwięków gamy C-dur to: do, re, mi, fa, sol, la, si, do.
- Nazwy literowe dźwięków gamy C-dur to: c1, d1, e1, f1, g1, a1, h1, c2.
- Fonogestyka polega na pokazywaniu wysokości dźwięków za pomocą umownych gestów dłoni. Ułatwia naukę czytania nut i rozumienia przebiegu linii melodycznej.

Sprawdź się!

- 1 Zaśpiewaj gamę C-dur w górę i w dół, używając nazw solmizacyjnych.
- 2 Wykonaj karty do gry w Muzyczne Memo. Wykorzystaj poznane nazwy solmizacyjne i literowe dźwięków gamy C-dur. Zapisz je dwukrotnie na pięciolinii, rozpoczynając zapis kluczem wiolinowym wraz z nazwami solmizacyjnymi i literowymi, następnie wytnij je i przyklej na kolorowych kartonikach. Zaproś do gry kolegę lub koleżankę. Celem gry jest zebranie jak największej liczby par. Odkrywajcie kolejno po dwa kartoniki i starajcie się zapamiętać ich ułożenie. Zadaniem graczy jest dobieranie w pary tych samych dźwięków. Podczas zabawy utrwalisz sobie położenie dźwięków gamy C-dur na pięciolinii i ich nazwy.

1.12. Muzyka dobra na wszystko

Tego się dowiesz

- Przekonasz się, jak muzyka wpływa na samopoczucie.
- Posłuchasz muzyki, która może pomóc w leczeniu.
- Poznasz definicję muzykoterapii.
- Uwolnisz swoje emocje przy pomocy muzyki.

Podejmij temat

- Czy wiesz, że słuchanie odpowiednich utworów potrafi poprawić nastrój, wyciszyć organizm lub dodać energii do działania? A czy tobie pomaga słuchanie muzyki?

Muzyka towarzyszy człowiekowi od początku dziejów i odgrywa w jego życiu ważną rolę. Jest ona źródłem radości, energii, inspiracji, wzbogaca osobowość i pozwala na głębsze doznania. Już w starożytności wierzono w moc muzyki i jej niezwykłą skuteczność. W wielu mitach można odnaleźć przykłady świadczące o tym, że muzyka poskramiała złe moce, uspokajała dusze bogów i śmiertelników, przynosiła radość i ukojenie. Współczesny człowiek również wykorzystuje dobroczynne walory muzyki. Odpowiednia kompozycja może działać na organizm uspokajająco, pobudzać go lub relaksować. Muzyka może również wpływać na rozwój ludzkiej wyobraźni, intelektu i zdolności zapamiętywania, a nawet wspomagać proces uczenia się.

▲ Naukowcy udowodnili, że dźwięki wysokie wpływają na poprawę humoru.

Najlepszym przepisem na poprawienie humoru i pobudzenie aktywności jest słuchanie swoich ulubionych utworów. Podczas odbioru takiej muzyki mózg wytwarza hormon szczęścia, który powoduje, że nasz nastrój poprawia się, a ciało rozluźnia. Terapeuci doradzają wybieranie dzieł, które mają dość żywe tempo, urozmaiconą melodię i rytm oraz są zróżnicowane pod względem dynamicznym.

Dzięki muzyce słuchanej podczas wykonywania ćwiczeń fizycznych, trening sportowy staje się przyjemniejszy i może być bardziej efektywny. Rytmiczne utwory pozwalają na przykład utrzymać właściwe tempo biegu czy liczbę powtórzeń danego ćwiczenia.

Luigi Boccherini
[czyt. luidzi bokerini]

**Menuet z Kwintetu
smyczkowego E-dur
nr 5 op. 15**

Georges Bizet
[czyt. żorż bizet]

**Marsz torreadora
z opery Carmen**

Jan Sebastian Bach

**Koncert Brandenburski
nr 6 B-dur, część I Allegro**

Muzyka na dobrą pamięć i koncentrację

▲ Muzyka wpływa na rozwój zdolności i zapamiętywania.

Ludwig van Beethoven

V Symfonia c-moll
op. 67, część I Allegro
con brio

Maurice Ravel [czyt. moris]

Bolero

Alessandro Marcello
[czyt. marczello]

Koncert obojowy d-moll,
część I Andante e spiccato

Wydarzenia dnia codziennego często negatywnie wpływają na naszą koncentrację, powodując ogólne roztargnienie. Zdarza się, że nie możemy skupić uwagi podczas przyswajania wiedzy zawartej w podręcznikach. Terapeuci doradzają słuchanie kojącej, pogodnej muzyki granej na instrumentach o wysokiej częstotliwości dźwięku, co ma wpływ na aktywną pracę mózgu.

Aby poprawić swoją pamięć i koncentrację, staraj się podczas słuchania muzyki zapamiętać, ile razy w utworze przewija się ten sam motyw melodyczny, jakie instrumenty wykonują partie solowe, jak często można usłyszeć brzmienie charakterystycznego instrumentu, np. harfy, kotłów.

Muzyka uspokajająca i relaksująca

▲ Muzyka pozwala oderwać się od codzienności, zapomnieć o kłopotach i zmartwieniach.

Po intensywnym czasie pracy i nauki warto skorzystać z „kącika relaksacyjnego”.

Aby wywołać uczucie spokoju i odprężenia, wybieraj kompozycje, które mają spokojną melodię, miarowy rytm i wolne lub umiarkowane tempo. Słuchaj muzyki niezbyt głośno, przyjmując przy tym swobodną, nieskrępowaną pozycję.

- 1 Sporządź własną „muzyczną receptę” i przedstaw w niej nazwiska kompozytorów oraz tytuły ich dzieł muzycznych. Opowiedz, jak na ciebie wpływa ten rodzaj muzyki.
- 2 Przeprowadź wywiad z członkami twojej rodziny na temat ich muzycznych zainteresowań i upodobań. Postaraj się określić rodzaj muzyki, który wpływa na poprawę ich nastroju i samopoczucia.
- 3 Jak rozumiesz powiedzenie: „Muzyka jest lekarstwem dla duszy”?

Fryderyk Chopin

Nokturn Es-dur nr 2 op. 9

Tomaso Albinoni

Adagio

Wolfgang Amadeusz Mozart

Andante z Koncertu fortepianowego C-dur nr 21, KV 467

Muzyka, która leczy

Muzykoterapia to forma psychoterapii, która wykorzystuje muzykę i jej elementy, np. rytm, melodię, harmonię, dynamikę, kolorystykę dźwięku. Oddziałuje na człowieka poprzez właściwie dobrane utwory, wpływając na poprawę jego formy, stanu zdrowia i nastroju. Dodaje też optymizmu i energii.

Już w starożytności próbowano dowieść, że dźwięk i muzyka działają leczniczo na psychikę człowieka i jego organizm.

Leczenie muzyką może mieć formę terapii indywidualnej lub grupowej. Muzykoterapia dziecięca najczęściej przybiera formę aktywną, np. poprzez ruch, śpiew, grę na instrumentach.

W skrócie

- Muzykoterapia to forma terapii wykorzystująca pozytywny wpływ muzyki na zdrowie człowieka.
- Znani uczeni i filozofowie tak wyrażali swoje myśli o muzyce:

Muzyka budzi w sercu pragnienie dobrych czynów.

Pitagoras

Muzyka wpływa na uszlachetnienie obyczajów.

Arystoteles

Dzięki muzyce trafnie myślimy, pięknie mówimy i odpowiednio się poruszamy.

Kasjodor

Sprawdź się!

- 1 Jaką rolę w twoim życiu odgrywa muzyka? Uzasadnij swoją wypowiedź.
- 2 Ułóż zestaw kilku prostych ćwiczeń fizycznych, następnie wykonaj je razem z klasą z towarzyszeniem wybranego przez ciebie utworu muzycznego.
- 4 Zorganizujcie zabawę muzyczną, podczas której wykorzystacie instrumenty perkusyjne. Uwolnijcie swoje emocje i wyrażcie je w spontaniczny sposób. Podczas zabawy możecie również tańczyć oraz używać gestodźwięków, tj. klaskanie, tupanie, pstrykanie.

Podsumowanie działu 1. Cztery pory roku – jesień

Dyrygent – kierownik orkiestry lub chóru, który czuwa nad poprawnym wykonaniem utworu, dba o jego wyraz artystyczny.

Gama – szereg ośmiu dźwięków występujących kolejno po sobie.

Gestodźwięk – dźwięk wydawany za pomocą ruchów ciała, ale bez użycia głosu, np. tupanie, klaskanie, pstrykanie palcami.

Hymn narodowy – pieśń patriotyczna, symbol danego państwa, wykonywana podczas uroczystości narodowych i państwowych.

Instrumenty perkusyjne – instrumenty, w których źródłem dźwięku jest drgający korpus lub jego część albo napięta membrana.

Metrum – element muzyki porządkujący ugrupowania rytmiczne w taktach.

Muzyka ilustracyjna – opisuje dźwiękami ważne wydarzenia, naśladuje różne zjawiska przyrody i odgłosy natury.

Pauza – muzyczna cisza trwająca ściśle określony czas.

Polonez – polski taniec narodowy.

Rytm – jeden z podstawowych elementów dzieła muzycznego, który reguluje przebieg wartości rytmicznych nut i pauz.

Takt – najkrótszy odcinek melodii lub rytmu.

Taktowanie – podstawowy element dyrygowania polegający na zaznaczaniu taktu za pomocą umownych ruchów rąk.

Tanec stylizowany – utwór posiadający cechy tańca (np. poloneza), ale przeznaczony do słuchania.

Wartość rytmiczna – określa czas trwania dźwięku.

*...I szły pary po parach hucznie i wesóło,
rozkręcało się, znowu skręcało się koło...
(Adam Mickiewicz Pan Tadeusz)*

Instrumenty perkusyjne

Idiofony

tamburyn

trójkąt

klawesy

kastaniety

marakasy

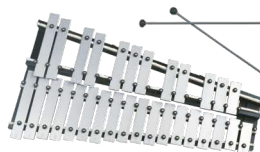
pudełko
akustyczne

janczary

ksylofon

dzwonki
chromatyczne

talerze

marimba

wibrafon

gong

Membranofony

bębenek baskijski

bębenki

bongosy

werbel

bębny

konga

kocioł

wielki bęben

Sprawdź się!

- 1 Zaśpiewaj polski hymn narodowy, zachowując powagę i odpowiednią postawę.
- 2 Wymień nazwy solmizacyjne i literowe dźwięków gamy C-dur.
- 3 Zaśpiewaj gamę C-dur w górę i w dół, jednocześnie taktując „na dwa”.
- 4 Zaśpiewaj gamę C-dur z zachowaniem podanego rytmu, jednocześnie taktując „na cztery”.

Gama C-dur

- 5 Odszukaj w internecie nagranie utworu Wojciecha Kilara *Polonez* z filmu *Pan Tadeusz*. Zaproś do tańca koleżankę/kolegę i zatańczcie podstawowy krok poloneza.
- 6 Przeczytaj zapis nutowy fragmentu utworu Antonia Vivaldiego *Jesień* z cyklu *Cztery pory roku*: określ metrum, wartości rytmiczne nut i pauz oraz odczytaj prawidłowo nazwy literowe dźwięków.

Jesień

z cyklu *Cztery pory roku* (fragment)

Antonio Vivaldi

2. Cztery pory roku – zima

- Jak się śpiewa w kanonie?
- Jakie są tradycje muzyczne związane ze świętami Bożego Narodzenia?
- Czy zwierzęta mogą być tematem dzieł muzycznych?
- Co to jest oberek, kujawiak, mazur?
- Kim był Fryderyk Chopin?

2.1. Wprawki na flet i dzwonki

Tego się dowiesz

- Zagraasz na dzwonkach chromatycznych.
- Poznasz technikę gry na flecie prostym.

Podejmij temat

- Zastanów się i powiedz, czy grając na instrumencie możesz wyrażać swoje emocje i uczucia?

Granie na instrumentach daje poczucie satysfakcji i ma wpływ m.in. na poprawę naszej pamięci, koncentracji, uczy współpracy w zespole. Aby prawidłowo zagrać utwór muzyczny, należy najpierw odczytać nuty melodii, poznać jej rytm i zwrócić uwagę na oznaczenia muzyczne, które wskazują, jak należy go wykonać.

Zanim rozpocznesz grę na flecie, przypomnij sobie ważne zasady.

Prawidłowy oddech to podstawa dobrej gry na flecie. Pamiętaj, aby do instrumentu równomiernie dostarczać powietrze. W czasie gry policzki grającego powinny być nieruchome. Język powinien otwierać i zamykać dostęp powietrza do ustnika. Aby wykonać oddech podczas gry, należy oderwać górną wargę od ustnika i szybko nabrać powietrza przez usta i nos. Wydech może być słabszy lub mocniejszy i jest zależny od potrzeby grającego.

- 1 Znaki muzyczne nie są już dla ciebie tajemnicą, dlatego spróbuj zagrać melodię na dzwonkach lub flecie, najpierw w wolnym tempie, następnie w tempie właściwym.

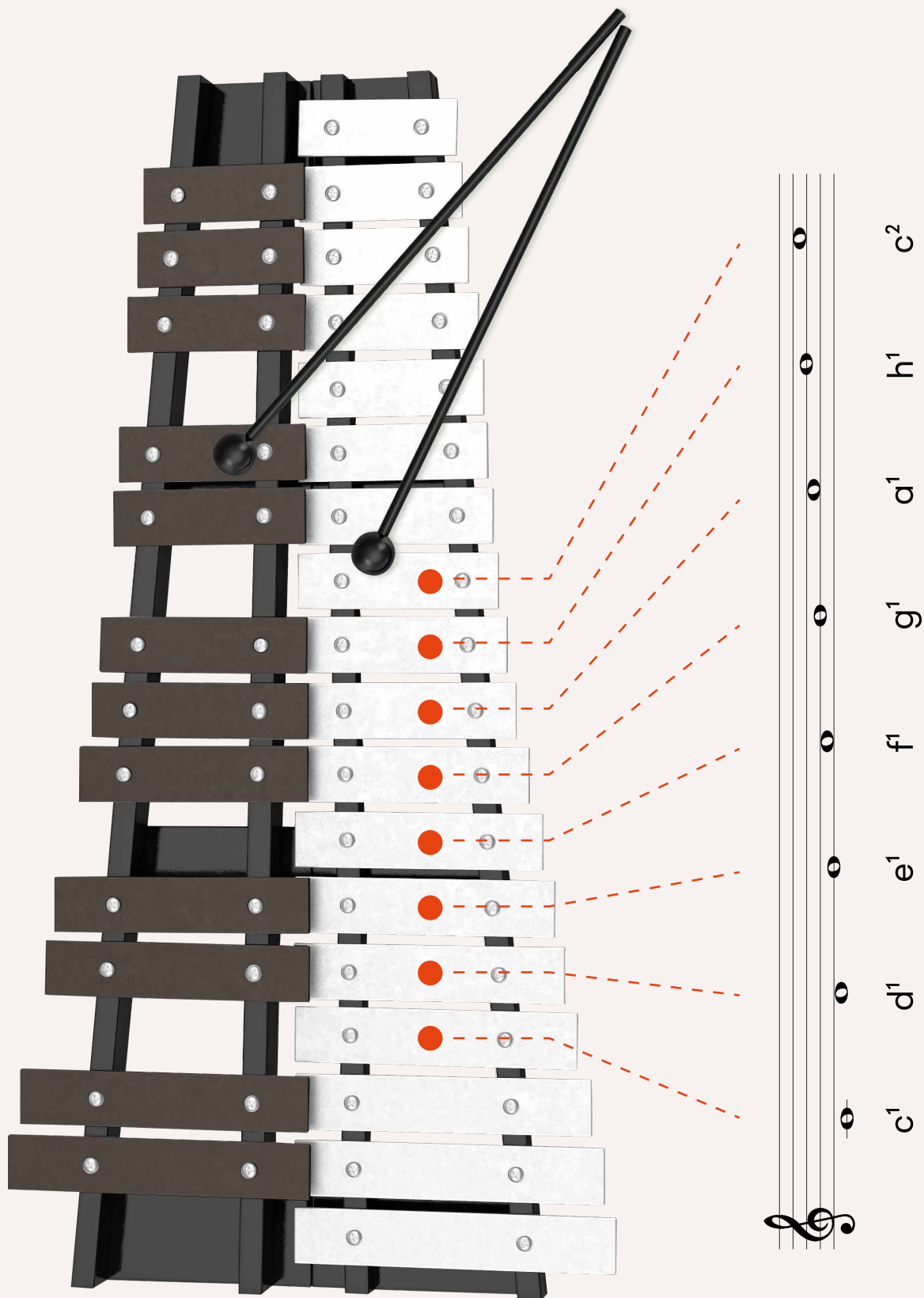
Melodia

włoska melodia ludowa

*umiarkowanie
średnio głośno*

Dzwonki chromatyczne

Schemat prawidłowego krycia otworów fletu prostego

W nauce gry na flecie prostym bardzo ważny jest prawidłowy chwyt instrumentu i dokładne pokrycie otworów palcami. Podczas gry należy pamiętać, że zawsze te same palce pokrywają te same otwory. Niedokładne pokrycie otworów palcami skutkuje wydobyciem nieczystych, świszczących tonów.

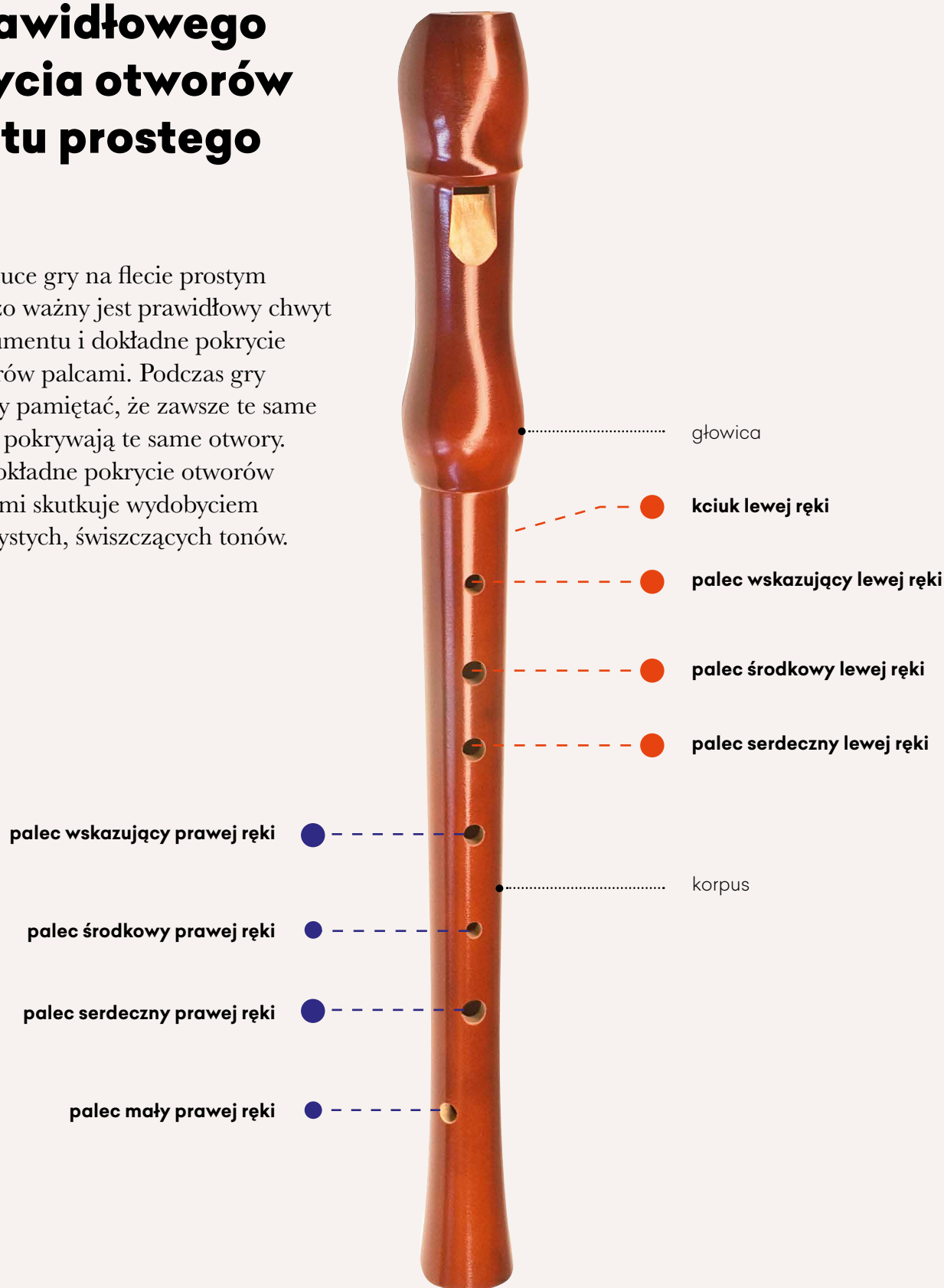
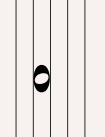
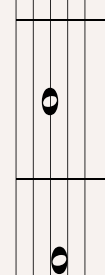
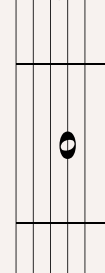
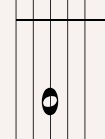
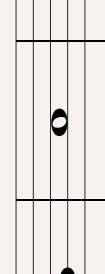
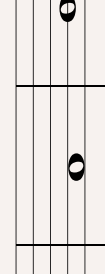
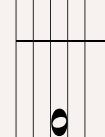
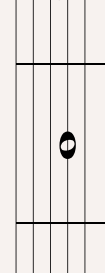
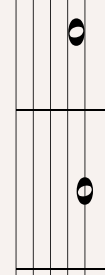
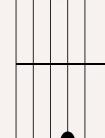
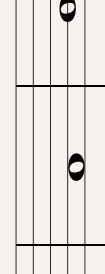
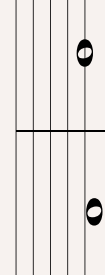
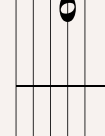
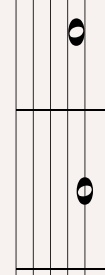
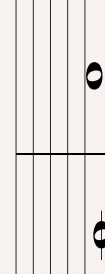
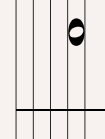
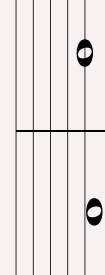
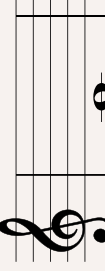
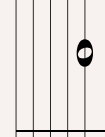
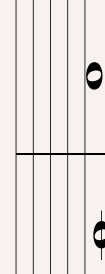
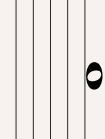
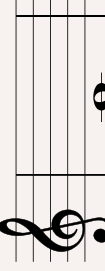

Tabela chwytów na flet prosty

			do c ²
			si h ¹
			la a ¹
			sol g ¹
			fa f ¹
			mi e ¹
			re d ¹
			do c ¹

L – lewa ręka ● – otwór zakryty

P – prawa ręka ○ – otwór odkryty

Zabawa

wesoło

Muzyka: Teresa Wójcik

g¹ g¹ e¹ f¹ g¹ a¹ a¹ f¹ g¹ a¹ h¹ h¹

h¹ a¹ g¹ g¹ a¹ g¹ e¹ g¹ g¹ a¹ g¹ h¹ c²

W zapisie nutowym melodii *Zabawa* występują dwa różne zakończenia utworu oznaczone klamrą poziomą. Za pierwszym razem należy zagrać melodię z zakończeniem oznaczonym przez klamrę z cyfrą 1 (takty 7–8), za drugim – melodię z zakończeniem oznaczonym przez klamrę z cyfrą 2 (takty 9–10).

Volta [czyt. wolta] to jedno z dwóch zakończeń powtarzającego się fragmentu utworu.

W murowanej piwnicy

wesoło, średnio głośno

melodia ludowa

c² g¹ g¹ f¹ e¹ f¹ g¹ c² g¹ g¹ f¹ e¹ d¹ c¹

c¹ d¹ e¹ d¹ e¹ f¹ g¹ c² g¹ g¹ f¹ e¹ d¹ c¹

W utworze *W murowanej piwnicy* występuje znak repetycji ||: . Nakazuje on powtórzenie melodii od takiego samego znaku do ponownego jego wystąpienia (takty 5–8).

Repetycja to powtórzenie fragmentu utworu.

Poczkaj, poczkaj

wesoło
głośno

melodia ludowa

d² d² a¹ a¹ g¹ g¹ g¹ d¹ a¹ a¹ a¹ d¹ h¹ h¹ h¹ g¹

d² d² a¹ a¹ g¹ g¹ g¹ d¹ a¹ a¹ h¹ a¹ g¹

Grozik

melodia ludowa

umiarkowanie, średnio głośno

The musical score for 'Grozik' is written in 2/4 time and consists of four staves. The melody is marked with 'umiarkowanie, średnio głośno' (moderate, medium volume). The notes are labeled with letters and superscripts indicating pitch and articulation. The first staff shows a sequence of eighth notes and quarter notes, with staccato dots under the first four notes. The second staff continues the melody with staccato dots under the first three notes. The third staff features a mix of staccato and legato notes, with staccato dots under the first three notes and a slur over the last three notes. The fourth staff concludes the melody with staccato dots under the first three notes and a slur over the last three notes.

W melodii *Grozik* występują dwa sposoby wydobywania dźwięków: staccato i legato. Grając na instrumencie melodię, pamiętaj o odpowiednim sposobie wydobywania dźwięków.

Staccato [czyt. stakkato] – polega na graniu poszczególnych dźwięków krótko, oddzielając je od siebie. Taki sposób wykonania oznacza się w pisowni kropką umieszczoną pod lub nad główką nuty. **Legato** – polega na płynnym łąceniu ze sobą kolejnych dźwięków. Taki sposób wykonania zaznacza się w pisowni łukiem umieszczonym nad lub pod główkami nut.

W skrócie

- Nauka gry na instrumentach rozwija m.in. zdolności poznawcze, wrażliwość muzyczną, poczucie pewności siebie.
- Flet prosty to jeden z najprostszych instrumentów dętych drewnianych. Posiada on jasną barwę brzmienia i duże możliwości wykonawcze. Charakteryzuje się lekkim zadęciem, co sprawia, że wydobyć z niego dźwięków nie wymaga dużego wysiłku.

Sprawdź się!

- 1 Zagraj na wybranym instrumencie melodycznym dowolny utwór lub zaimprovizuj własną kompozycję.

2.2. Zimowe opowieści

Tego się dowiesz

- Poznasz fabułę baletu Piotra Czajkowskiego *Dziadek do orzechów*.
- Posłuchasz utworów z suity baletowej.
- Zagrasz melodię na flecie lub dzwonkach.

Podejmij temat

- Czy oglądałaś/oglądałeś kiedyś widowisko baletowe? Powiedz, w jaki sposób przekazywana jest widzom treść literacka utworu?

Dziadek do orzechów

Balet *Dziadek do orzechów* powstał na motywach opowiadania niemieckiego pisarza E.T.A. Hoffmanna *Historia o dziadku do orzechów*. Piękną muzykę do niego napisał rosyjski kompozytor Piotr Czajkowski. Akcja rozgrywa się w Wigilię Bożego Narodzenia w domu Klary. Jest ona, oprócz dziadka do orzechów, główną bohaterką utworu. Dziewczynka z niecierpliwością oczekuje momentu rozdania prezentów. Najpiękniejszą niespodzianką okazuje się figurka drewnianego dziadka do orzechów, która od razu przypada jej do gustu. Klara nie rozstaje się z dziadkiem ani przez chwilę, nawet swojemu bratu niechętnie pożycza przyrząd do rozłupywania orzechów. Zmęczona zabawą i wrażeniami świątecznego wieczoru Klara zasypia pod choinką, ale kiedy zegar głośno wybija północ, dziewczynka budzi się i spostrzega, że wokół niej dzieją się niesamowite rzeczy. Oto armia ołowianych żołnierzyków ożywa i pod dowództwem dziadka do orzechów zaczyna walczyć ze złowrogim Mysikrólem i jego oddziałem myszy.

Piotr Czajkowski

Marsz z baletu *Dziadek do orzechów*

- 1 Słuchając utworu Piotra Czajkowskiego *Marsz*, zwróć uwagę na przebieg wydarzeń ilustrowanych muzyką i spróbuj wymyślić własne zakończenie opisanego pojedynku.

▲ Scena z baletu *Dziadek do orzechów*

▲ Klara trzymająca dziadka do orzechów

Klara, widząc przyjaciela w niebezpieczeństwie, pokonuje w sobie strach i dzielnie staje w jego obronie. Walka kończy się zwycięstwem żołnierzy. Szczęśliwa dziewczynka rzuca się na szyję dziadkowi do orzechów i wyznaje mu miłość. W tym momencie drewniana figurka przemienia się w pięknego księcia. To moc uczucia sprawiła, że zły czar rzucony na niego przez Mysikróla przestał działać.

- 2 W utworze Piotra Czajkowskiego *Taniec Wieszczki Cukrowej* taniec baśniowej postaci podkreślają delikatne dźwięki czelesty. Wsłuchaj się w ich brzmienie i zastanów się, jaki znany ci instrument perkusyjny ma podobną barwę dźwięku.

Piotr Czajkowski

***Taniec Wieszczki
Cukrowej z baletu
Dziadek do orzechów***

▲ Scena z przedstawienia baletowego *Dziadek do orzechów*

- 3 Utwór *Walc kwiatów* jest finałem baletu *Dziadek do orzechów*. W jaki sposób kompozytor podkreślił szczęśliwe zakończenie tej fantastycznej przygody?

Księżę ogłasza Klarę swoją narzeczoną i prowadzi ją do bajkowej Krainy Słodocy.

Ich przewodnikiem po tym fantastycznym miejscu jest Wieszczka Cukrowa. Wyczarowuje dla nich cukierkową ucztę, na której różne odczarowane postacie popisują się uroczystymi tańcami. Klara jest zachwycona i szczęśliwa, ale oto wszystko znika... Dziewczynka budzi się w fotelu, ściskając w ramionach drewnianą figurkę dziadka do orzechów.

Piotr Czajkowski

***Walc kwiatów z baletu
Dziadek do orzechów***

▲ Scena z przedstawienia baletowego *Dziadek do orzechów*

- 4 Podzielcie się na dwie grupy i wykonajcie zabawę rytmiczną do utworu *Marsz z baletu Dziadek do orzechów*.

Marsz

Piotr Czajkowski

W skrócie

- Balet to muzyczno-taneczne widowisko sceniczne, którego treść wyrażana jest przez taniec i muzykę.
- Muzykę do słynnego baletu *Dziadek do orzechów* skomponował Piotr Czajkowski, znany rosyjski kompozytor.

Sprawdź się!

- Zagraj na dzwonkach *Taniec pastuszków* z baletu *Dziadek do orzechów* Piotra Czajkowskiego.

Taniec pastuszków

wesoło
głośno

Piotr Czajkowski

W krainie słodczy

Przedstawcie muzyczno-ruchową opowieść opartą na fabule baletu *Dziadek do orzechów*, wykorzystując tekst piosenki Bogdana Loebła *Dwanaście koni dzwonkami dzwoni*.

Utwórzcie małe zespoły i zilustrujcie ruchem tekst zwrotek, a do tekstu refrenu ułóżcie melodię. Dołączcie różne efekty dźwiękonaśladowcze, które uzyskacie za pomocą instrumentów perkusyjnych. Opracujcie także układy taneczne do utworów z suity Piotra Czajkowskiego *Dziadek do orzechów*.

Piotr Czajkowski

Suita z baletu *Dziadek do orzechów*

1. Uwertura
2. Marsz
3. Trepak (taniec rosyjski)
4. Taniec arabski
5. Taniec chiński
6. Taniec pastuszków
7. Taniec Wieszczki Cukrowej
8. Walc kwiatów

1. Przed domem czeka złota kareta.
Bicz złoty błyszczy w dłoni stangreta.
Na szyjach koni dzwoneczki dzwonią,
bo w drogę bardzo śpieszy się koniom.

Refren:

Dwanaście koni dzwonkami dzwoni,
dzwonkami dzwoni: dzyń, dzyń, dzyń.

2. Siedzi w karecie już nasza para,
piękny młodzieniec i panna Klara.
Już iskry krzesze złota podkova,
rusza kareta do Cukierkowa.

Refren:

Dwanaście koni dzwonkami dzwoni...

3. Przez słodkie gaje konfiturowe,
mosty i mostki czekoladowe
kareta pędzi na bal cukrowy,
marcepanowy, zaręczynowy.

Refren:

Dwanaście koni dzwonkami dzwoni...

4. Już przyjechali, już cała świta
Księcia i Klarę w pałacu wita.
Wszyscy szczęśliwi są i wzruszeni,
lecz najszczęśliwsi są narzeczeni.

Refren:

Dwanaście koni dzwonkami dzwoni...

5. W gajach, w pałacu, w domach z piernika
przez trzy tygodnie grała muzyka.
Ile zjedzono pysznych słodczy,
tego nie zważy nikt i nie zliczy.

Refren:

Dwanaście koni dzwonkami dzwoni...

**Bajka muzyczna
Dziadek do orzechów
(Polskie Nagrania)**

2.3. Czas kolędowania

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę świąteczną.
- Zagrzas akompaniament do piosenki.
- Weźmiesz udział w organizacji koncertu.

Podejmij temat

● Muzyka związana ze świętami Bożego Narodzenia wywołuje szczególny nastrój. Pod jej wpływem wyzwala się w nas często potrzeba miłości, szczęścia i bezpieczeństwa. W taki magiczny klimat możemy włączyć świąteczne utwory, zapraszając do wspólnego kolędowania.

Świąt magicznych smak

Muzyka i słowa: Paweł Gospoś

*umiarkowanie
wesolo*

1. Sza - le - je ca - ły dom, każ - dy bie - ga gdzieś, bo ty - le je - szcze do zro -
bie - nia ma. A tu za ok - nem gwia - zdy już się lśnią;
I - dzie noc na - dzie - i w śnie-żno-lśnią-cej bie - li. Ref.: Bim, bam, bom – dzwo-nią dzwo-ny, bo
bim, bam, bom – już go - to - we są, by o - znaj-mić, że i - dą
świę - ta wko - ło nie - sie się już ko - lę - da. Bim, bam, bom – dzwo-nią
dzwo-ny, bo bim, bam, bom – już go - to - we są, by o - znaj-mić, że i - dą
świę - ta wko - ło nie - sie się już ko - lę - da.

1. Szaleje cały dom, każdy biega gdzieś,
bo tyle jeszcze do zrobienia ma.
A tu za oknem gwiazdy już się lśnią;
Idzie noc nadziei w śnieżnołśniącej bieli.

2. Już pachnie w piecu karp, smakowicie tak
I świerk, co z lasu tato przyniósł;
już czuję w ustach ten magiczny smak,
świąt magicznych chwila właśnie się zaczyna.

Refren:

Bim, bam, bom – dzwonią dzwony, bo
bim, bam, bom – już gotowe są,
by oznajmić, że idą święta;
wkoło niesie się już kołęda.

Refren:

Bim, bam, bom – dzwonią dzwony, bo (...)

- 1 Zaśpiewaj piosenkę *Świąt magicznych smak*, zachowując jej radosny nastrój.
- 2 Zagrajcie akompaniament do refrenu piosenki *Świąt magicznych smak* w formie ostinata rytmicznego. Wykorzystajcie trójkąty, które brzmieniem będą ilustrować dźwięki bijących dzwonów.

Ostinato rytmiczne to wielokrotne powtarzanie takiego samego motywu rytmicznego. Ostinato można stosować np. jako akompaniament do piosenek lub do słuchanej muzyki.

Kolęda

Nasza mama kocha muzykę
i my także muzykę kochamy,
więc na gwiazdkę myśmy kupili
płytę dla naszej mamy.
Potem była Wigilia, choinka,
Pierwsza gwiazdka błysnęła z nieba,
Myśmy wszyscy siedzieli przy stole
I ta płyta zaczęła śpiewać.
Złotą świeczką mrugnęło drzewko,
Zatańczyły na ścianie cienie.
– Dobry wieczór... – szepnęła mama –

Dobry wieczór, panie Chopinie...
Płyta grała scherzo z kolędą,
Rozśpiewały się pięknie klawisze
I tak było, jakby naprawdę
Chopin do nas do domu przyszedł.
Jakby wrócił z dalekich światów,
Jakby siedział przy naszym stole,
Jakby dzielił się z nami wszystkimi
Najpiękniejszą ze wszystkich kolęd.
Ukloniła się świeczką choinka,
Pochyliły się nasze cienie.
– Pan na zawsze już z nami zostanie,
prawda, panie Chopinie?

Wanda Chotomska

3 Fryderyk Chopin w utworze *Scherzo h-moll* wykorzystał motyw melodyczny zaczerpnięty z polskiej kolędy. Wyraził w ten sposób swoją wielką tęsknotę za ojczyzną i domem rodzinnym. Posłuchaj fragmentu muzycznego, podaj tytuł kolędy, której motyw jest wyraźnie zaznaczony w utworze, następnie na tle muzyki przeczytaj wiersz Wandy Chotomskiej *Kolęda*.

4 Słuchając fragmentu *Scherza h-moll* Fryderyka Chopina, zagrajcie na instrumentach perkusyjnych, korzystając z graficznej partytury.

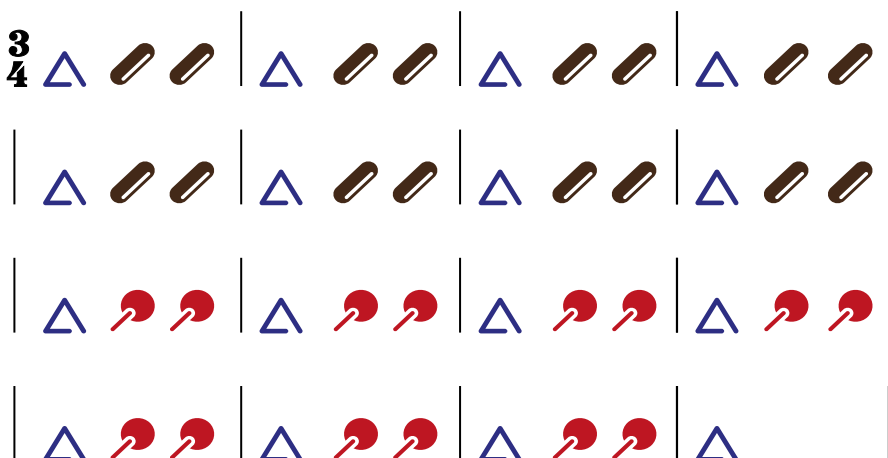
Fryderyk Chopin

Scherzo h-moll op. 20
(fragment z kolędą)

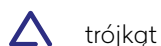
scherzo [czyt. skercol]
– w języku włoskim
znaczy „żart”; szybki
utwór muzyczny,
najczęściej w metrum $\frac{3}{4}$
i o trzyczęściowej budowie

Scherzo h-moll

Fryderyk Chopin

Opisy użytych piktogramów:

trójkąt

marakasy

drewienko
akustyczne

W okresie świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku na wielu wsiach polskich można spotkać kolędników. Chodzą oni od domu do domu przebrani za różne postacie: anioły, królów, Heroda, diabła, turonia, śmierć. Śpiewają znane pastorałki i kolędy, a w zamian za życzenia i piosenki domownicy obdarowują ich świątecznymi smakołykami. Odwiedziny kolędników są zawsze wyczekiwane przez gospodarzy, uznaje się bowiem, że przynoszą oni szczęście i wróżbę dobrych dni. A tak kolędnicy witają się z gospodarzami:

*Kukuteczka zakukata,
Pięknie nas tu przywitata.
Przyszliśmy tu po kolędzie,
Niechaj wam smutno nie będzie.
A czy będzie, czy nie będzie,
Kolędować zwyczaj wszędzie.*

pastorałka – ludowa pieśń w radosnym nastroju opisująca wydarzenia związane z narodzinami Jezusa i przeżycia pasterzy przybyłych do stajenki betlejemskiej

kolęda – religijna pieśń, która opowiada o narodzeniu Jezusa Chrystusa

- 5 Zaimprovizuj własną melodię do tekstu powitania gospodarzy przez kolędników, zachowując pogodny nastrój.
- 6 Opowiedz o zwyczajach i obrzędach świąt Bożego Narodzenia, które występują w twoim regionie.

Ciekawe!

W regionie rzeszowskim zamiast choinki gospodarz zawieszał u sufitu ustrojony wierzchołek sosny, zwany *podłaźniczką* lub *bożym drzewkiem*, a w kącie stawiał snop zboża. Przy stole zawsze musiała siedzieć parzysta liczba biesiadników. Jeśli tak nie było, sadzano kukłę, tzw. *dziada*.

Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi

W skrócie

- W okresie świąt Bożego Narodzenia powszechny jest zwyczaj kolędowania, czyli wspólnego śpiewania kolęd, pastorałek i świątecznych piosenek.
- W tradycyjnej polskiej kulturze ludowej popularnością cieszy się zwyczaj obchodzenia domów przez grupy kolędników, którzy składają gospodarzom świąteczne życzenia.

Sprawdź się!

- 1 Zaśpiewaj pastorałkę *Gore gwiazda Jezusowi*, podkreślając głosem radosny nastrój utworu.

Gore gwiazda Jezusowi

Muzyka i słowa: autorzy nieznani

wesoło
średnio głośno

e *e* *a* *H7*

Go - re gwia - zda Je - zu - so - wi w o - blo - ku, w o - blo - ku,

e *e* *a* *H7*

Jó - zef z Pan - ną a - sy - stu - ją przy bo - ku, przy bo - ku.

e głośno *a* *e*

Ref.: Hoj - że i - no dy - na, dy - na, na - ro - dził się

a *e* *a* *H7* *e*

Bóg - dzie - ci - na - w Be - tle - jem, w Be - tle - jem.

1. Gore gwiazda Jezusowi
w obłoku, w obłoku,
Józef z Panną asystują
przy boku, przy boku.

2. Wół i osioł w parze służą
przy żłobie, przy żłobie,
huczą, buczą delikatnej
osobie, osobie.

Refren:

Hojże ino dyna, dyna,
narodził się Bóg dziecina
w Betlejem, w Betlejem. } bis

Refren:

Hojże ino dyna, dyna...

Gawęda o kolędach

O *kolędach gawęda* autorstwa Emilii Kiereś to zbiór ciekawych i barwnie ilustrowanych opowiadań o polskich kolędach, który zawiera również dwadzieścia zapisów nutowych i tekstów kolęd. Z pomocą tej książki, spróbujcie potraktować kolędy jak opowieści. Zorganizujcie szkolny koncert świąteczny pod hasłem *Gawęda o kolędach*.

- 1 Stwórzcie **zespół**, w skład którego wejdą wszystkie osoby zaangażowane w realizację tego projektu. Zaproście do współpracy koleżanki i kolegów z innych klas. Podzielcie między sobą role tak, aby każdy był aktywnie zaangażowany w organizację koncertu.
- 2 Pozyskajcie **egzemplarz książki** Emilii Kiereś *O kolędach gawęda* i przeanalizujcie wspólnie jej treść. Wybierzcie, waszym zdaniem, najciekawsze fragmenty opowiadań o kolędach, które następnie przedstawią narratorzy w ramach koncertu. W przypadku braku dostępności książki, przygotujcie samodzielnie historię wybranych kolęd i różne ciekawostki z nimi związane.
- 3 Zaplanujcie **repertuar** i szczegółowy przebieg koncertu. Wybierzcie narratorów, solistów-instrumentalistów i wokalistów oraz towarzyszący zespół wokalny i instrumentalny. Podzielcie między sobą propozycje repertuarowe tak, aby każdy wykonawca miał możliwość zaśpiewać lub zagrać tę kolędę, którą potrafi zaprezentować najlepiej. Uwzględnijcie repertuar zaproponowany w podręczniku oraz propozycje kolęd zawarte w książce *O kolędach gawęda*.
- 4 Wykorzystajcie **umiejętności** recytatorskie, wokalne oraz gry na instrumentach melodycznych i niemelodycznych, które zdobyliście podczas nauki w szkole oraz na zajęciach pozalekcyjnych.
- 5 Zastanówcie się nad możliwością włączenia do scenariusza krótkich scenek teatralnych ilustrujących treść gawędy.
- 6 Opracujcie **scenariusz** wydarzenia, w którym uwzględnijcie szczegółowy przebieg koncertu, czas trwania oraz obsadę, czyli wszystkie osoby zaangażowane w jego realizację.
- 7 Zaprojektujcie **scenografię**, uwzględniając w niej świąteczną tematykę koncertu. Zaproście do współpracy nauczycieli plastyki i techniki, którzy pomogą wam w procesie tworzenia niezbędnych elementów scenograficznych i rekwizytów.
- 8 Wybierzcie grupę uczniów, którzy zrealizują projekt scenograficzny i przygotują **dekorację** sceny.
- 9 Przygotujcie **prezentację multimedialną**, w której uwzględnijcie teksty wybranych przez was kolęd. Wykorzystajcie ją podczas koncertu. Dzięki niej publiczność będzie miała możliwość aktywnego kolędowania razem z artystami występującymi na scenie.
- 10 Zadbajcie o przygotowanie sprzętu nagłośnieniowego, muzycznego i multimedialnego w porozumieniu z osobami odpowiedzialnymi za **obsługę techniczną** urządzeń.
- 11 Opracujcie graficznie **plakat informacyjny** oraz **zaproszenie** dla uczniów, nauczycieli, pozostałych pracowników szkoły i rodziców. W projektach uwzględnijcie tytuł, datę, godzinę i miejsce koncertu. Możecie je opublikować w szkolnych mediach społecznościowych i na internetowej stronie szkoły, a także wydrukować i zamieścić na tablicy ogłoszeń szkolnych.
- 12 Wybierzcie osobę, która stworzy **fotorelację** z przygotowań do koncertu oraz z jego przebiegu. W ten sposób udokumentujecie wasz projekt.
- 13 Zadbajcie o świąteczny **ubiór**. Może to być strój galowy lub nawiązujący kolorystyką i elementami do tradycji świątecznych.
- 14 Pamiętajcie, że pełne **zaangażowanie** całego zespołu w realizację projektu to gwarancja sukcesu.

2.4. Kolędy na flet, dzwonki i keyboard

Tego się dowiesz

- Nauczysz się grać kolędę na wybranym instrumencie.
- Poznasz znaczenie kropki przy nucie i pauzie.
- Weźmiesz udział w konkursie kolęd i pastorałek.

Podejmij temat

- Zagadka:
Jej piękna melodia radość w serca wlewa,
w blasku świec, choinki gra się ją i śpiewa.
Grajmy Panu, grajmy i śpiewajmy (...)

Gdy się Chrystus rodzi

umiarkowanie, średnio głośno

Kolęda polska

C F C G7 C

g¹ e¹ c² a¹ a¹ g¹ e¹ e¹ f¹ d¹ d¹ c¹

C F C G7 C

g¹ e¹ c² a¹ a¹ g¹ e¹ e¹ f¹ d¹ d¹ c¹

G7 C G7 C

d¹ d¹ e¹ f¹ d¹ e¹ e¹ f¹ g¹ e¹ d¹ e¹ e¹ f¹ d¹ e¹ e¹ f¹ g¹ e¹

C F G7 C F C G7 C

g¹ g¹ a¹ a¹ h¹ h¹ c² g¹ a¹ f¹ e¹ d¹ c¹

1. Gdy się Chrystus rodzi i na świat przychodzi,
ciemna noc w jasności promienistej brodzi.
Aniołowie się radują, pod niebiosa wyśpiewują:
Gloria, gloria, gloria in excelsis Deo!* } bis
2. Mówią do pasterzy, którzy trzód swych strzegli,
aby do Betlejem czym prędzej pobiegli,
bo się narodził Zbawiciel, wszego świata Odkupiciel.
Gloria, gloria, gloria in excelsis Deo! } bis

Lulajže, Jezuniu

w tempie wolnego walca

Kolęda polska

cicho

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, 3/4 time. The key signature changes from C major to one flat (F major or D minor) after the first measure. The score consists of five lines of music. The first line contains measures 1 through 8, with chords C, d, G7, C, C, and A7. The second line contains measures 9 through 14, with chords d, G7, C, C, F, and A7. The third line contains measures 15 through 20, with chords d, G7, C, A7, and d. The fourth line contains measures 21 through 24, with first and second endings, both marked with G7 and C chords. The fifth line contains measures 25 through 28, with first and second endings, both marked with G7 and C chords. The score includes various musical notations such as eighth notes, quarter notes, half notes, and rests, as well as dynamic markings like 'p' and 'f'.

1. Lulajże, Jezuniu, moja peretko,
lulaj, ulubione me pieścidełko.

Refren:

Lulajże, Jezuniu, lulajże, lulaj,
a Ty Go, Matulu, w płaczu utulaj!

2. Zamknijże znużone płaczem powieczki,
utulże zemdlone łkaniem usteczki.

Refren:

Lulajże, Jezuniu, lulajże, lulaj...

W zapisie muzycznym kolędy *Lulajże, Jezuniu* występuje **ćwierćnuta z kropką**. Kropka umieszczona przy nucie lub pauzie przedłuża czas jej trwania o połowę wartości rytmicznej, np.:

$$\text{---} \text{---} \text{---} \bullet = \text{---} \text{---} \text{---} + \text{---} \text{---} \text{---}$$

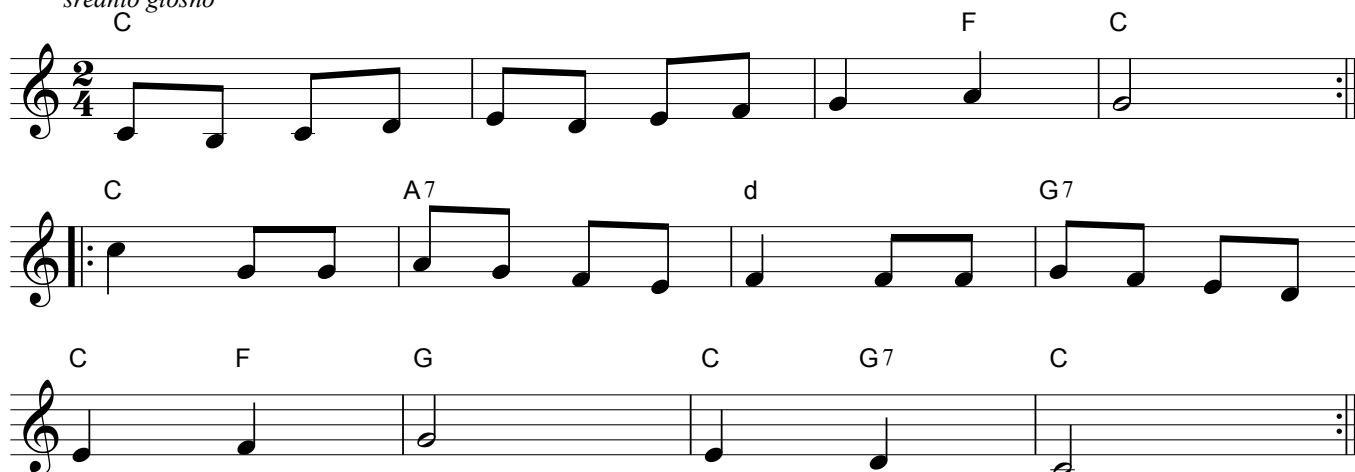
$$\{.\} = \{ \} + \gamma$$

$$\gamma_{\bullet} = \gamma + \mathfrak{y}$$

Przybieżeli do Betlejem

wesoło, skocznie
średnio głośno
C

Kolęda polska

1. Przybieżeli do Betlejem pasterze,
grając skocznie Dzieciąteczku na lirze.

3. Anioł Pański sam ogłosił te dziwy,
których oni nie słyszeli, jak żywi.

Refren:

Chwała na wysokości,
chwała na wysokości,
a pokój na ziemi! } bis

Refren:

Chwała na wysokości...

2. Oddawali swe ukłony w pokorze,
Tobie z serca ohotnego, o Boże!

4. Dziwili się napowietrznej muzyce
i myśleli, co to będzie za Dziecię.

Refren:

Chwała na wysokości...

Refren:

Chwała na wysokości...

W skrócie

- Kolęda to religijna pieśń, która opowiada o narodzeniu Jezusa Chrystusa.
- Pastorałka to ludowa pieśń w radosnym nastroju opisująca wydarzenia związane z narodzinami Jezusa i przeżycia pasterzy przybyłych do stajenki betlejemskiej.

Sprawdź się!

- 1 Podzielcie zespół klasowy na dwie drużyny i przeprowadźcie konkurs pod hasłem *Śpiewajmy i grajmy Mu*. Wybierzcie spośród was osobę prowadzącą, następnie ustalcie kolejność przeprowadzenia rund konkursowych i zdobywania punktów. Wasza muzyczna rywalizacja będzie opierać się na następującej zasadzie: osoba z jednej drużyny gra na instrumencie melodycznym motyw wybranej kolędy lub pastorałki, a zadaniem drugiej drużyny jest podanie prawidłowego tytułu i zaśpiewanie jej fragmentu. Rolę eksperta będzie pełnił nauczyciel.

2.5. Muzyczny zwierzyniec

Podejmij temat

● Poćwicz dykcję, wykorzystując fragment wiersza *Ptasie radio* Juliana Tuwima. Postaraj się powtórzyć kilkakrotnie tekst stopniowo coraz szybciej, wymawiając bardzo wyraźnie wszystkie wyrazy.

Ptasie radio

Julian Tuwim

(...) *Pierwszy – słowik*

Zaczął tak:

„*Halo! O, halo lo lo lo lo!*

Tu tu tu tu tu tu tu,

Radio, radijo, dijo, yjo, yjo,

Tijo, trijo, tru lu lu lu lu,

Pio pio pijo lo lo lo lo lo.

Plo plo plo plo plo halo!” (...)

Ptaśmi koncert

Choć już nadeszła zima i wiele gatunków ptaków odleciało do krajów, w których panuje ciepły klimat, to wcale nie musimy czekać do wiosny, aby posłuchać treli słowika czy kukania kukułki. Te i inne ptasie głosy usłyszymy w utworach wielu kompozytorów, a imitują je doskonale dźwięki instrumentów solowych i orkiestra. Ptakom i ich śpiewom artyści poświęcili też niejedną piękną arię czy piosenkę.

- 1 Słuchając utworu *Kukułka*, podnieś rękę, gdy rozpoznasz fragment muzyczny, w którym instrument imituje kukanie kukułki. Czy wiesz, jak nazywa się instrument, na którym wykonywany jest utwór?

Tego się dowiesz

● Wysłuchasz kompozycji inspirowanych światem zwierząt.

● Poznasz znaczenie pojęć: aria i duet.

dykcja – wyraźne wymawianie słów

Antonio Vivaldi

Szczygieł

aria – pieśń solowa z akompaniamentem instrumentalnym; jest częścią dzieła scenicznego, w którym bohater śpiewa solo z towarzyszeniem orkiestry

Louis-Claude Daquin
[czyt. lui kłod dakę]

Kukułka

Miauczące natchnienia artystów

We współczesnej kulturze zachodniej kot stał się uosobieniem dzikości, niezależności i tajemniczości natury. Zadziwiające właściwości kocich zmysłów oraz sama postać zwierzęcia była inspiracją dla wielu artystów, którzy czynili go bohaterem swoich wielkich dzieł. Tak było w przypadku Gioacchina Rossiniego [czyt. dżioakina rosiniego], włoskiego kompozytora, który napisał humorystyczny duet na „dwa koty i fortepian”. Zadziwiające jest to, że w całym utworze rozbrzmiewa tylko jedno słowo „miau” przekazywane przez wykonawców w taki sposób, aby wspaniale oddać „koci temperament”.

duet – kompozycja muzyczna przeznaczona dla dwóch wykonawców

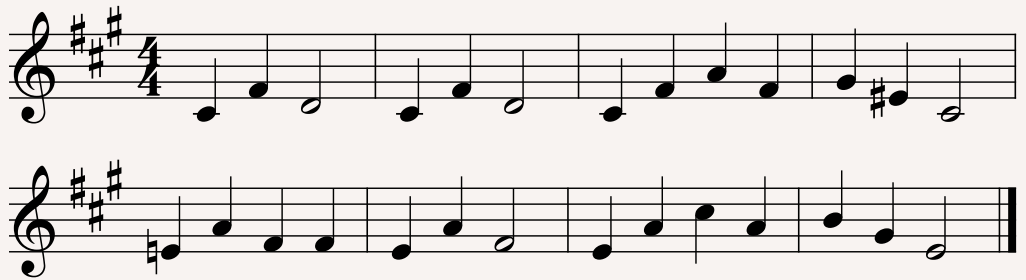

Gioacchino Rossini

Duet kotów

2 Wsłuchaj się w głosy solistów wykonujących *Duet kotów* i spośród podanych wyrażenń wybierz te, które – twoim zdaniem – najtrafniej określają przebieg kociego dialogu: kłótnia, okazywanie sympatii, przekomarzanie się, dyskusja, uzalenie się, serdeczna wymiana zdań, przeprosiny.

3 Zaśpiewajcie w duecie „kocią kołysankę”, używając sylaby dźwiękonaśladowczej *miau*.

Ciekawe!

Słynnym dziełem nawiązującym do miauczących czworonogów jest musical [czyt. mjuzikal] Andrew Lloyd Webbera [czyt. endrju lojda webera] *Koty*. Na jego fabułę składa się opowieść o dachowych zwierzakach, które co roku spotykają się na wielkim balu, by otrzymać nowe życie i możliwości odwiedzenia Kocięgo Nieba.

musical – spektakl muzyczny złożony z dialogów, partii śpiewanych, piosenek i partii tanecznych

▲ Scena z musicalu *Koty*, Teatr Muzyczny Roma w Warszawie

Karnawał zwierząt

Francuski kompozytor Camille Saint-Saëns [czyt. kamil sensans] bohaterami cyklu czternastu miniatur uczynił różne zwierzęta. Paradę całej menażerii nazwanej *Karnawałem zwierząt* rozpoczyna królewski marsz lwa. Równie pięknie prezentują się domowe ptaki, osły czy akwariowe rybki. Za każdym razem inny skład instrumentalistów obrazuje dźwiękami postacie zwierząt imitując ich głosy, sposób poruszania się i temperament. Instrumenty smyczkowe z fortepianem po mistrzowsku naśladują powolne żółwie, wiolonczela i dwa fortepiany – delikatnego łabędzia, a dwa fortepiany – skoczne kangury.

- 4 Wysłuchaj utworu *Słoń* i określ instrumenty, na których jest wykonywany. Jakie charakterystyczne cechy zwierzęcia udało się w nim ukazać kompozytorowi?

Po napisaniu kompozycji Camille Saint-Saëns zaprosił swoich przyjaciół do oceny dzieła. Mimo że utwór wzbudził ogólny zachwyt, to artysta zabronił wykonywania go za jego życia. Dopiero po śmierci kompozytora *Karnawał zwierząt* został zaprezentowany publiczności, zyskując popularność i uznanie. Melomani docenili nie tylko efekty ilustracyjne utworu, ale i doskonałe poczucie humoru. Do dnia dzisiejszego jest to stała pozycja repertuarowa wielu filharmonii świata.

Karnawał zwierząt autorstwa Piotra Kamińskiego to wyjątkowa adaptacja słynnego cyklu miniatur muzycznych Camille’a Saint-Saënsa. W książce znajdziesz wiersze, które w zabawny sposób opisują różnorodne zwierzęta, nawiązując do muzycznych części oryginalnego dzieła.

Camille Saint-Saëns

Słoń z cyklu

Karnawał zwierząt

Ciekawe!

Książka *Karnawał zwierząt* łączy muzykę i literaturę z nowoczesnymi technologiami, ponieważ towarzyszy jej audiobook i aplikacja mobilna. Połączenie tekstu z barwnymi ilustracjami oraz elementami interaktywnymi sprawia, że jest to publikacja łącząca rozrywkę z edukacją.

W skrócie

- Zwierzęta inspirowały wielu znanych kompozytorów. Do szczególnie cenionych utworów poruszających tematykę świata zwierząt należy cykl miniatur Camilla Saint-Saënsa *Karnawał zwierząt*.

Sprawdź się!

- 1 Zorganizujcie przedstawienie słowno-muzyczne pod tytułem *Muzyczne ZOO*, wykorzystując literacką adaptację dzieła *Karnawał zwierząt*. Przygotujcie samodzielnie maski zwierząt i na tle utworu Camille’a Saint-Saënsa przedstawcie bohaterów utworu *Karnawał zwierząt*, recytując dedykowane im wiersze. Wykorzystajcie również brzmienie różnych instrumentów i głos. Zarejestrujcie swoje wykonania w formie plików wideo, aby po zakończeniu prezentacji stanowiły podstawę do samooceny. W przypadku braku dostępu do książki, ułóżcie ilustrację dźwiękową *Wizyta w muzycznym zoo*, wykorzystując brzmienie różnych instrumentów i głos ludzki.

2.6. Śpiewamy i gramy w kanonie

Tego się dowiesz

- Wysłuchasz kanonu.
- Zaśpiewasz i zagrasz w kanonie.
- Zdefiniujesz pojęcie kanonu.

Podjmij temat

- Wyćwicz płynnie na instrumencie linię melodyczną utworu *Cztery pory roku*, byś następnie mógł/mogła go wykonać z kolegami w kanonie.

Cztery pory roku

Australijska melodia ludowa

wesoło, rytmicznie

Kanon to utwór wielogłosowy, w którym każdy głos śpiewa lub gra tę samą linię melodyczną, ale z pewnym ściśle określonym opóźnieniem czasowym. Miejsce rozpoczęcia wykonania utworu przez dany głos wyznacza cyfra rzymska lub arabska umieszczona nad linią melodyczną. Aby prawidłowo wykonać utwór, należy najpierw nauczyć się bardzo dobrze melodii kanonu. Gdy potrafcie zaśpiewać ją bezbłędnie, dzielcie zespół na dwie grupy, które będą śpiewać pierwszy i drugi głos. Kanon można również zaśpiewać na trzy, a nawet na cztery głosy i więcej.

Johann Pachelbel

Kanon D-dur

- 1 Wysłuchaj fragmentu utworu Johanna Pachelbela *Kanon D-dur* na trójce skrzypiec i wiolonczelę. Zasygnalizuj pojawianie się melodii głównego tematu w każdym głosie skrzypiec, podnosząc rękę.

▲ Schemat graficzny kanonu

2 Wykonajcie na instrumentach perkusyjnych dwugłosowy kanon rytmiczny.

3 Zaśpiewajcie w kanonie utwór *Don, don* z zastosowaniem gestodźwięków: ćwierćnuta – kłaśnięcie w dłonie; ósemka – uderzenie dłonią w udo; szesnastka – tupnięcie nogą.

Don, don

Carl Orff

with kind permission of SCHOTT MUSIC, Mainz Germany

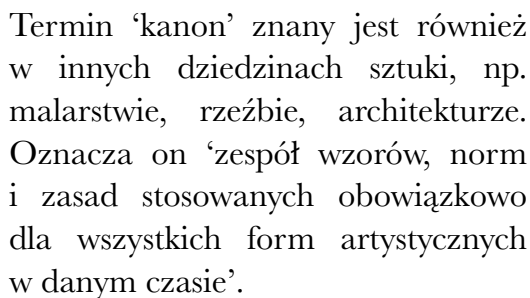
wesolo ① ②

Don, don, di - ri, di - ri, don, di - ri, di - ri, din, din, din, din, don.

Don, don, di - ri, di - ri, don, di - ri, di - ri, din, din, don.

4 Zagrajcie kanon *Don, don* na dzwoneczkach chromatycznych. Możecie wykonać go w duecie lub zespołowo z podziałem na dwa głosy.

A photograph of the Temple of Concordia in Agrigento, Italy. The temple is a well-preserved ancient Roman structure, featuring a series of tall, fluted Corinthian columns supporting a heavy entablature and a triangular pediment. The building is constructed from light-colored stone. In the foreground, there is a gravel path and some low-lying vegetation. To the left, a modern building and a crane are visible, indicating ongoing archaeological work or restoration. The sky is a clear, bright blue.

W skrócie

- ## Sprawdź się!

-

Angielska melodia ludowa
Słowa: autor nieznany

uroczyście

uroczyście Słowa: autor nieznany

①

Bi - ją dzwo - ny, dźwię - czą dzwo - ny, ② sta - ry rok już za - koń -

czo - ny. Bim - bam, bim - bam, wi - taj, No - wy Ro - ku, nam!

Biją dzwony, dźwięczą dzwony,
stary rok już zakończony.
Bim-bam, bim-bam,
witaj, Nowy Roku, nam!

2.7. Twórcy i wykonawcy muzyki

Podejmij temat

- Wyjaśnij, jak rozumiesz wypowiedź Fryderyka Chopina.

Szczęśliwy, kto może być kompozytorem i wykonawcą zarazem.

Muzykę tworzy **kompozytor**. Jest to człowiek utalentowany muzycznie, posiadający rozległą wiedzę z zakresu technik kompozytorskich i instrumentoznawstwa (zna skalę brzmienia, barwę i możliwości techniczne instrumentów muzycznych). Dźwięki to tworzywo, nad którym pracuje. Zestawione według uznania kompozytora tworzą wspaniale brzmiące utwory, które są zapisywane na papierze nutowym lub przy użyciu specjalnych programów komputerowych, aby można było je później odtworzyć. Nazwiska wielu kompozytorów znane są na całym świecie, a ich muzyka wypełnia niemal wszystkie sale koncertowe.

Tego się dowiesz

- Poznasz warsztat pracy kompozytora.
- Określisz różne sposoby wykonywania muzyki.
- Słuchając utworu, zagrasz na instrumencie perkusyjnym.

kompozytor – twórca muzyki

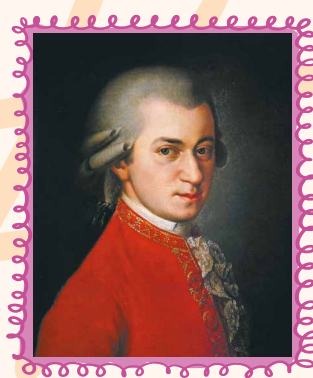
Wielcy mistrzowie muzyki

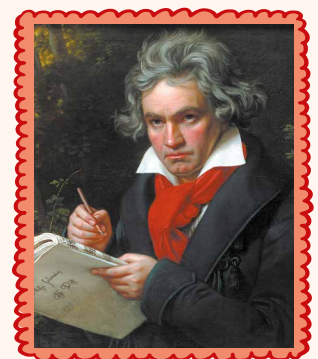
▲ Antonio Vivaldi
(1678–1742)

▲ Jan Sebastian Bach
(1685–1750)

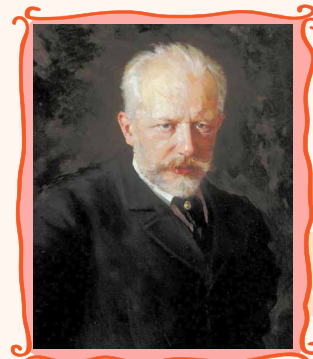
▲ Wolfgang Amadeusz Mozart (1756–1791)

▲ Ludwig van Beethoven
(1770–1827)

▲ Fryderyk Chopin
(1810–1849)

▲ Piotr Czajkowski
(1840–1893)

- Wymień nazwiska kompozytorów, których poznałeś podczas lekcji muzyki.

Wykonawcy muzyki

▲ Pianista

▲ Wokalistka

▲ Chór mieszany

▲ Kwartet smyczkowy

▲ Orkiestra symfoniczna

▲ Orkiestra kameralna

Jan Sebastian Bach

**Inwencja dwugłosowa
F-dur nr 8**

Ludwig van Beethoven

**V Symfonia c-moll op. 67,
część I Allegro con brio**

2

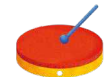
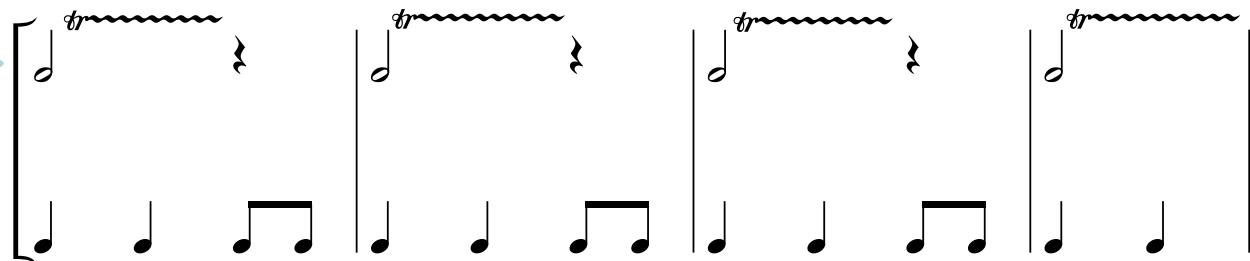
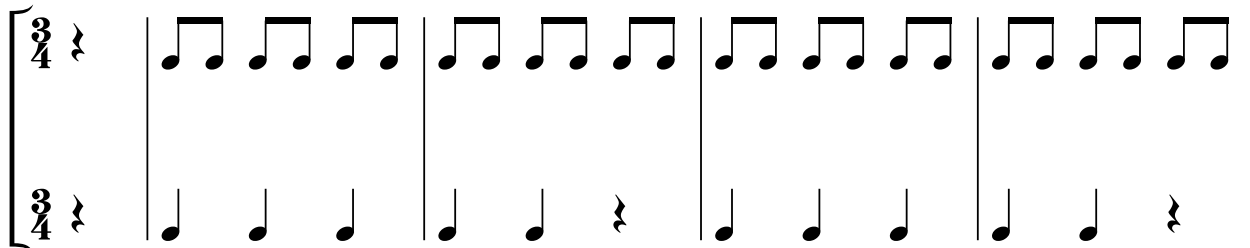
Wysłuchaj fragmentów utworów: Jana Sebastiana Bacha *Inwencja dwugłosowa F-dur* i Ludwiga van Beethovena *V Symfonia c-moll*, następnie nazwij wykonawców muzyki.

Muzykę wykonują zespoły instrumentalne (orkiestra, zespoły kameralne), zespoły wokalne (chóry) lub soliści (instrumentaliści, wokaliści).

Wykonawców muzyki możemy posłuchać na koncertach w filharmonii. Atmosfera takiego spotkania z muzyką jest niezwykła. Tuż przed występem orkiestry wyczuwa się na widowni podniosły, uroczysty nastrój. Na scenie nie ma jeszcze artystów, widać tylko puste krzesła i ustawione przed nimi pulpity na nuty. Zza kurtyny dobiegają przytłumione dźwięki instrumentów. To muzycy przygotowują się do występu. Za chwilę wejdą na scenę, a słuchacze przywitają ich brawami. Pod batutą dyrygenta wprowadzą widownię w świat dźwięków, wyobraźni i marzeń. Tylu przeżyć jednocześnie dostarczyć może tylko muzyka wykonywana na „żywo”.

Luigi Boccherini

-

-

2.8. Kiedy wiatr na soplach gra

Tego się dowiesz

- Posłuchasz utworów inspirowanych zimową porą.
- Zaśpiewasz piosenkę o zimie.
- Zaimprovizujesz zimowy taniec.
- Zagrasz na instrumencie utwór *Walc łyżwiarzy*.

Podějmyj temat

- Czy znasz instrument przypominający wyglądem wiszące sople lodu?

Chimesy [czyt. czajmsy] to instrument perkusyjny z grupy idiofonów składający się z rzędu metalowych rurek zawieszonych na drewnianej ramie, wydający przyjemny, kojący dźwięk. Najczęściej używany jest w muzyce klasycznej, filmowej, a także w relaksacji dzięki swoim delikatnym brzmieniom, które sprzyjają wyciszeniu i uspokojeniu.

▲ Chimesy

Claude Debussy

***Tańczący śnieg* z cyklu
*Kącik dziecięcy***

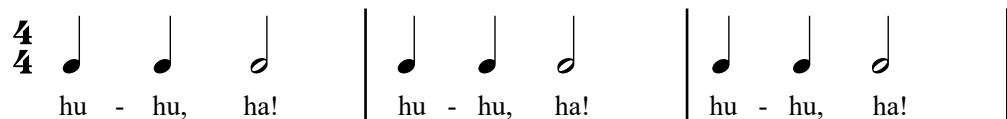
Robert Schumann

***Baśń zimowa* z cyklu
Album dla młodzieży
op. 68**

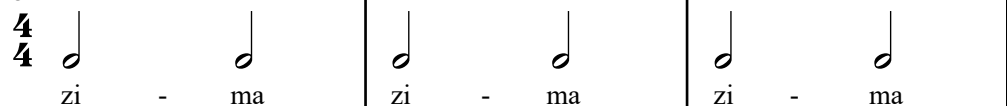
- 1 Kompozytor w utworze *Tańczący śnieg* „namalował” dźwiękami wirujące płatki śniegu. Wsłuchaj się w rytm oraz melodię utworu i zaimprovizuj delikatny taniec śnieżynki.
- 2 Ułóż własny rytm do przysłowia: *Bój się w styczniu wiosny, bo marzec zazdrosny.*
- 3 Wysłuchaj miniatury fortepianowej *Baśń zimowa*. Opisz, jakie wrażenia wywołuje w tobie ten utwór. Czy kojarzy ci się z konkretnym obrazem lub sceną z zimy? Czy słuchając utworu, możesz wyobrazić sobie jakąś bajkową postać lub wydarzenie? Jeśli tak, to jakie?
- 4 Wykonajcie w trójkę „zimowe” rytmy.

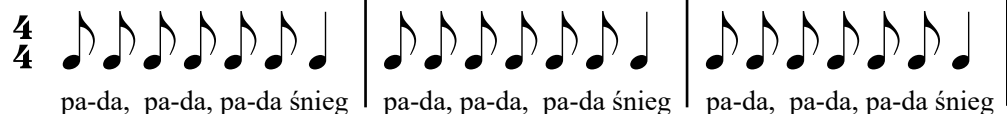
głos 1.

głos 2.

głos 3.

miniatura fortepianowa

– krótki utwór
na fortepian solo

Biała dama, sroga zima

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

wesoło
średnio głośno

h h D G D

Bia - ła da - ma, sro - ga zi - ma, bia - łym pu - chem świat o - kry - ła, za - mie -
Pła - tki śnie - gu, tań - czą lek - ko, o - pa - da - ją ci - cho, mięk - ko, drze - wa

e A e A

ni - ła wo - dę w so - ple, błysz - czą w sło - ńcu sre - brne kro - ple.
ma - ją cza - py bia - łe i pu - szy - ste, śnie - żne sza - le.

D *głośno* h e g A7

Ref.: Bia - ła da - ma, sro - ga zi - ma, śnie - giem zie - mię o - tu - li - ła.

D h e A D

Sro - ga zi - ma, bia - ła da - ma, mro - zem stra - szy nas od ra - na.

1. Biała dama, sroga zima,
białym puchem świat okryła,
zamieniła wodę w sople,
błyszczą w słońcu srebrne krople.
Płatki śniegu tańczą lekko,
opadają cicho, miękko,
drzewa mają czapy białe
i puszyste, śnieżne szale.

2. Sroga zima, biała dama,
mrozem straszy nas od rana,
ale mróz to nie przeszkoda,
by z kuligiem gnać przez pola.
Ciepłe buty, czapka, szalik,
można się na śniegu bawić.
Sanki, łyżwy oraz narty
rozgrzewają nie na żarty.

Refren:

Biała dama, sroga zima,
śniegiem ziemię otuliła.
Sroga zima, biała dama,
mrozem straszy nas od rana. } bis

Refren:

Biała dama, sroga zima...

5 Zaśpiewaj piosenkę *Biała dama, sroga zima*.

6 Powiedz rytmicznie refren piosenki *Biała dama sroga zima*, stosując własny styl rapowania¹. Aby twój przekaz stał się bardziej wyrazisty, dołącz do wykonania mocne ruchy ciała, gestykulację i mimikę.

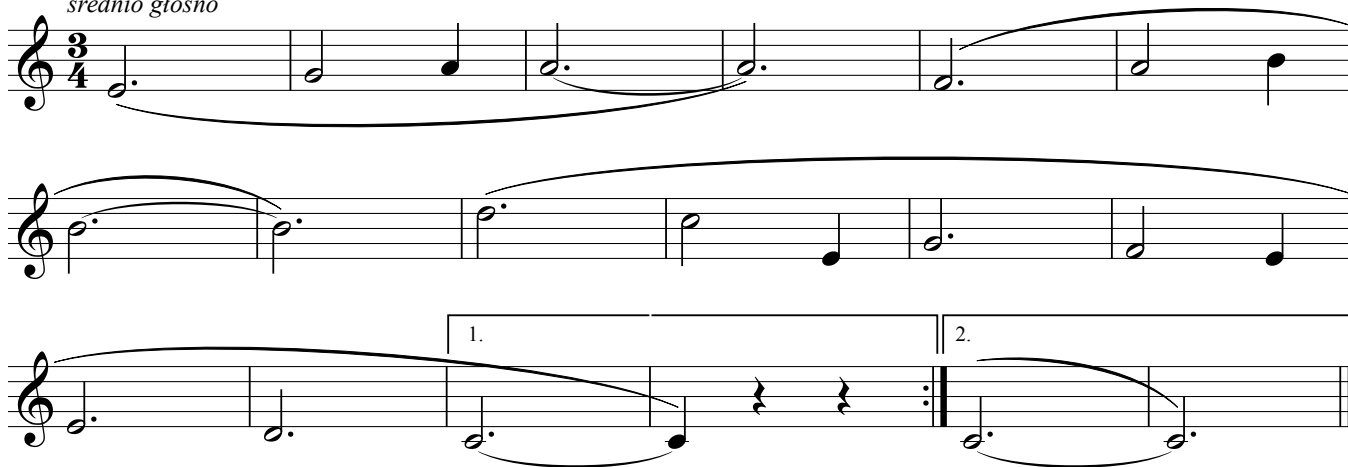
¹ rapowanie – rytmiczna melorecytacja tekstu

- 7 Zaśpiewaj solmizacją fragment utworu *Walc łyżwiarzy* z jednoczesnym zastosowaniem fonogestyki.

Walc łyżwiarzy

Émil Waldteufel

umiarkowanie
średnio głośno

- 8 Zagraj na flecie lub dzwoneczkach fragment utworu *Walc łyżwiarzy*, zwracając uwagę na sposób wydobywania dźwięków legato.

W kilku taktach melodii utworu *Walc łyżwiarzy* występuje **łuk łącznik**, który łączy dwie nuty na tej samej wysokości. Należy zagrać pierwszą nutę, przedłużając jej czas trwania o wartość drugiej nuty.

Łyżwiarstwo figurowe to jedna z nielicznych dyscyplin sportowych, w której muzyka odgrywa bardzo ważną rolę. Nie stanowi jedynie tła dla prezentacji łyżwiarza, ale jest ważną częścią jego występu, ponieważ wpływa na charakter programu oraz na interpretację ruchów na lodzie. Odpowiednia kompozycja może podkreślić osobowość łyżwiarza, jego umiejętności techniczne oraz pomóc w przekazaniu określonej historii lub emocji. Łyżwiarstwo figurowe i muzyka tworzą nierozłączny duet, który fascynuje widzów na całym świecie.

▲ Para łyżwiarzy figurowych podczas występu

W skrócie

- Pejzaże zimowe i odgłosy przyrody są tematem wielu kompozycji muzycznych, np. piosenek, miniatur instrumentalnych, utworów orkiestrowych. Znanym utworem o tematyce zimowej jest m.in. *Walc łyżwiarzy* Émila Waldteufela, *Baśń zimowa* Roberta Schumanna i *Tańczący śnieg* Claude'a Debussy'ego.
- Miniatura to krótki utwór na instrument solo, najczęściej na fortepian.

Sprawdź się!

- 1 Dopasuj rytmy do podanych przysłów ludowych.

Co zima przychłodzi, lato wynagrodzi.

Miesiąc styczeń – czas do życzeń.

- 2 Podczas słuchania utworu Émila Waldteufela *Walc łyżwiarzy* op. 183, zaimprovizuj taniec na lodzie. Przedstaw ruchem płynną jazdę oraz figury taneczne, pamiętając o tym, że łyżwiarze figurowi muszą idealnie wpasować skoki, piruety i kroki w rytm muzyki, synchronizując je z jej akcentami.

2.9. Zimowe muzykowanie

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz zimową piosenkę.
- Zagrasz akompaniament do piosenki.
- Nauczysz się grać melodię na dzwoneczkach chromatycznych.
- Posłuchasz utworu ilustracyjnego.

Podejmij temat

- Czy wiesz skąd wywodzą się janczary? Te małe dzwoneczki zamocowane na drewnianej rączce lub skórzanym pasku mają swoją ciekawą historię powstania. Dziś wykorzystywane są często w muzyce ludowej (np. na Podhalu) i orkiestrowej, a także w edukacji muzycznej. Odwiedź oficjalną stronę Narodowego Centrum Kultury, wpisz hasło Dzwonią janczarki, a dowiesz się więcej na temat tego wdzięcznie brzmiącego instrumentu.

▲ Janczary

Leopold Mozart

Sanna

1

Posłuchaj utworu Leopolda Mozarta *Sanna*. Z podanych niżej odgłosów wybierz te, które kompozytor zilustrował efektami dźwiękonaśladowczymi, aby ukazać zimową sannę: świst wiatru, pbrzękiwanie dzwoneczków, tętent kopyt końskich, trzask bata.

Franciszek Schubert

Podróż zimowa op. 89

▲ Ignacy Zygmuntowicz *Sanna*

Kulig

W dawnych czasach, w okresie karnawału, kuligi były ulubioną zabawą polskiej szlachty. Szalona jazda saniami ciągnionymi przez końskie zaprzęgi przebiegała zawsze w radosnej atmosferze. Czasem kulig wyruszał z własną kapelą – wówczas tańcom i zabawom nie było końca. W dobrym zwyczaju było odwiedzać pobliskie dwory i skorzystać ze staropolskiej gościnności gospodarzy, dlatego kulig trwał nawet kilka dni. Kiedy o zmroku uczestnicy zajeżdżali na dziedziniec w świetle pochodni, przy dźwiękach pobrzękujących dzwonków, okrzykach i śpiewie, kapela grała coraz mocniej, a woźnice trzaskali batem z całych sił.

Kuligi popularyzowały polską kulturę. W czasie zabawy biesiadnicy wykonywali tańce narodowe i regionalne, nie wolno było im natomiast, pod groźbą usunięcia z orszaku, wykonywać tańców z innych krajów.

- 2 Ułóżcie ilustrację muzyczną do wiersza Ewy Skarżyńskiej *Kulig*. Przeczytajcie uważnie tekst wiersza i zastanówcie się, jakie efekty akustyczne można zastosować, używając własnego głosu i dostępnych instrumentów, aby umuzyczyć jego treść. Zastosujcie właściwe tempo i dynamikę, które oddadzą wrażenie pędu sań, uczucie radości i zabawy.

Kulig

Pędzi kulig.
Dzwonią dzwonki.
Wiatr wstrzymuje dech.
Bucha para z końskich pysków,
płozy ryją śnieg.

Pędzi kulig.
Dzwonki dzwonią.
Rozwiały się grzywy koniom.
W białe zasy,
w śnieżne góry
kulig pędzi!
Kulig! Kulig!

Ewa Skarżyńska

▲ Czesław Wasilewski *Kulig*

Wiatr, śnieg, zima, zima

Muzyka i słowa: Paweł Gospoś

umiarkowanie
średnio głośno

1. Wszy-stkie da - chy po - krył znów bia - ły śnieg, jak-by ktoś z po - du - szki
puch wy - sy - pał. Gdzie nie spoj - rzysz ca - ły świat sre - brzy się,
a na so - plach lo - du wiatr gra mu - zy - kę. Cho-ciaż zi - mno, ty nie
przej-muj się, nie; ra - zem ze mną chodź po - wi - tać zi - mo - wy dzień.
Ref.: Wiatr, śnieg, zi - ma, zi - ma, mróz siar - czy - sty trzy - ma. Bia - ło wko - ło tak,
jak - by ma - larz po - ma - lo - wał świat; śnieg, zi - ma, zi - ma - mróz siar - czy - sty trzy - ma.
Wko - ło za - spy, śnieg; zi - mno w u - szy, śnieg wciąż pró-szy. Wiatr, śnieg, zi - ma, zi - ma...
Wiatr, śnieg, zi - ma, zi - ma...

1. Wszystkie dachy pokrył znów biały śnieg,
jakby ktoś z poduszki puch wysypał.
Gdzie nie spojrzysz cały świat srebrzy się,
a na soplach lodu wiatr gra muzykę.
Chociaż zimno, ty nie przejmuj się, nie;
razem ze mną chodź powitać zimowy dzień.

Refren:

Wiatr, śnieg, zima, zima,
mróz siarczysty trzyma.
Biało wkoło tak, jakby malarz pomalował
świat; śnieg, zima, zima
– mróz siarczysty trzyma.
Wkoło zaspy, śnieg;
zimno w uszy, śnieg wciąż prószy.
Wiatr, śnieg, zima, zima...
Wiatr, śnieg, zima, zima...

2. Zaraz ruszą w drogę zaprzęgi sań,
Aby zabrać wszystkich w świat bajkowy.
Bałwan jak semafor daje już znak;
Poprzez zaspy kulig mknie zimowy.
Chociaż zimno, ty nie przejmuj się, nie;
Razem ze mną chodź powitać zimowy dzień.

Refren:

Wiatr, śnieg, zima, zima (...)

- 3 Zaśpiewaj piosenkę *Wiatr, śnieg, zima, zima*, zachowując jej radosny nastrój. Zwróć uwagę na dykcję oraz prawidłową intonację podczas śpiewania.
- 4 Zagrajcie akompaniament perkusyjny do piosenki *Wiatr, śnieg, zima, zima*. Wykorzystajcie trójkąty, janczary i zagrajcie w podanym rytmie.

intonacja – sposób wydobywania dźwięków podczas śpiewu

W skrócie

- Kulig to staropolska zabawa zimowa polegająca na przejażdżce saniami ciągniętymi przez zaprzęg konny. Zabawie towarzyszyła muzyka, śpiew i taniec.
- Janczary to instrument perkusyjny z grupy idiofonów niemelodycznych.
- Akompaniament to muzyczna partia instrumentalna, która towarzyszy głównej linii melodycznej.

Sprawdź się!

- 1 Zaśpiewaj melodię *Jingle bells*¹ [czyt. dżingl bels], używając nazw solmizacyjnych dźwięków, następnie zagraj ją na dzwonkach lub flecie.

Jingle bells

Melodia amerykańska

wesoło
średnio głośno

mi mi mi mi mi mi mi sol do re mi

fa fa fa fa fa mi mi mi mi re re mi re sol

mi mi mi mi mi mi mi sol do re mi

fa fa fa fa fa mi mi mi sol sol fa re do

¹ jingle bells – z języka angielskiego „dzwonią dzwoneczki”

- 2 Wykonaj wietrzne dzwonki, których dźwięk znakomicie imituje „zimową muzykę”. Zbierz drobne materiały, np. koraliki, guziki, sprzączki, klucze, kapsle, następnie zgromadzone elementy zawieś na sznurkach i przywiąż do małego drewnienka. Dźwięk z „wietrznych dzwoneczków” uzyskasz przesuwając palcami po przedmiotach, które wprowadzone w ruch zaczną uderzać o siebie. Instrument możesz umieścić na zewnątrz domu, zawieszając go np. na gałęzi drzewa. Kiedy poruszy go podmuch wiatru, dzwonki będą wydawać delikatne dźwięki.

- 3 Zaśpiewajcie piosenkę *Wiatr, śnieg, zima, zima* z akompaniamentem perkusyjnym.

2.10. Mazur, oberek, kujawiak

Podemij temat

▲ Józef Chełmoński *Oberek*

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę w rytmie oberka.
- Poznasz cechy wybranych polskich tańców narodowych.
- Zatańczysz kujawiaka.
- Posłuchasz tańców stylizowanych.

Mazur to polski taniec narodowy z Mazowsza. Cechuje się dość żywym tempem, zmiennymi akcentami muzycznymi, lekkim i płynnym ruchem oraz różnego rodzaju krokami tanecznymi. Rytm mazura przedstawia się następująco:

Istnieją dwa rodzaje mazura, które różnią się od siebie charakterem i strojami tancerzy. Mazur ułański, tańczony przez mężczyzn w mundurach, jest tańcem salonowym, podkreślającym zręczność tancerzy oraz grację i wdzięk tancerek. Mazur kontuszkowy, tańczony w strojach szlacheckich, ma charakter bardziej żywiołowy i zawadiacki. Popularne figury mazura to m.in. zwodzony, odbijany, dobierana, młynek. Figury taneczne nie mają ściśle określonego porządku, o przebiegu tańca często decydował wodzirej.

- 1 Wystukaj kilkakrotnie charakterystyczny rytm mazura.
- 2 W operze Stanisława Moniuszki *Halka* można usłyszeć pięknego mazura. Po wysłuchaniu utworu wymień charakterystyczne cechy tego tańca.
- 3 Zaśpiewaj piosenkę *Oberek zakręcony*, zachowując odpowiednie tempo i podkreślając rytm oberka.

Stanisław Moniuszko

**Mazur z opery
Straszny dwór**

Stanisław Moniuszko

Mazur z opery Halka

Oberek zakręcony

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

*żywo
wesoło* D A

Kto nam zag - ra o - ber - ka, kto nam zag - ra we - so - ło, że - by śpie - wać

1. A D 2. A D

się chia - ło i wi - ro - wać wo - ko - ło, i wi - ro - wać wo - ko - ło?

G D A D

Ref.: O - be - rek za - krę - co - ny, o - be - rek w ryt-mie ser - ca,

G D A D

o - be - rek wi - ru - ją - cy do tań - ca za - chę - ca.

1. Kto nam zagra oberka,
kto nam zagra wesoło,
żeby śpiewać się chciało
i wirować wokoło?

} bis

3. Grajcie, skrzypce zadziorne,
w rytm stukajcie bębni,
niech muzyka nas porwie,
niech nam w głowie zakręci.

} bis

Refren:
Oberek zakręcony,
oberek w rytmie serca,
oberek wirujący
do tańca zachęca.

} bis

2. Kto nam zagra na skrzypcach,
na bębenkach, kołatce,
żeby tańczyć się chciało
na polanie, na łące?

} bis

Refren:
Oberek zakręcony...

Refren:
Oberek zakręcony...

- 4 Zagrajcie w dwóch grupach fragment melodii ludowej *Przepióreczka*, napisanej w rytmie oberka. Grupa pierwsza wykona melodię na dzwoneczkach, a grupa druga wystuka ostinatno rytmiczne na bębenkach. Zwróćcie uwagę na muzyczne akcenty.

Przepióreczka

Melodia ludowa z Mazowsza

wesolo

- 5 Wysłuchaj utworu Grażyny Bacewicz *Oberek*. Zwróć uwagę na żywiołowy charakter kompozycji, określ jej tempo oraz instrument, na którym jest wykonywany.

Grażyna Bacewicz

Oberek

Oberek to polski taniec narodowy w takcie $\frac{3}{8}$, w żywym, skocznym tempie. Pochodzi z Mazowsza. W różnych regionach znany był pod nazwami okrągły, obertas, drobny. Charakterystyczne dla tego tańca są liczne przytupy, przykłęki i obroty oraz „bieg oberkowy”. Oberek jest tańcem wirowym z elementami popisowymi w wykonaniu jednej lub kilku par. Rytm oberka opiera się na schemacie:

Centrum Folkloru
Polskiego “Karolin”

> to oznaczenie
akcentu
muzycznego

Ciekawe!

Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” to jeden z największych polskich zespołów prezentujących tradycyjne tańce i pieśni ludowe. W skład zespołu wchodzi chór, grupa baletowa i orkiestra symfoniczna.

- 6 Odwiedź oficjalną stronę internetową Państwowego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Mazowsze” i odszukaj informacje na temat działalności zespołu oraz jego propozycji repertuarowych przeznaczonych dla najmłodszych: *Fantazja polska – polskie tańce narodowe*, *Magiczna podróż – piękna nasza Polska cała*.

Kujawiak to polski taniec narodowy wywodzący się z ludowych tańców weselnych z regionu Kujaw. Nastrojowa, liryczna melodia w metrum trójdzielnym nadaje mu zalotny charakter. Kroki taneczne oparte zostały głównie na chodzie i obrotach, tylko muzyczne akcenty podkreślane są przez mocniejsze przytupywania. Zazwyczaj taniec rozpoczyna się powolnym chodem tanecznym po kole, później przechodzi w taniec wirowy w szybkim tempie.

Henryk Wieniawski

Kujawiak

7

Wysłuchaj *Kujawiaka* Henryka Wieniawskiego, następnie określ nastrój, tempo i metrum utworu. Czy odpowiada on charakterystycznym cechom tego tańca?

Krok po kroku

Tańczymy kujawiaka

Podstawowy krok kujawiaka w przód wykonywany jest w następujący sposób:

na „raz” – wydłużony krok lewą nogą w przód,

na „dwa” – krok prawą nogą w przód,

na „trzy” – mały krok lewą nogą w przód.

Inny typ kroku w kujawiaku to trójkrok chodzony. Polega on na równych krokach chodu w rytmie ćwierćnut na lekko ugiętych nogach.

Wybrane figury taneczne kujawiaka:

„chodzony” – para w chwycie tanecznym otwartym porusza się po obwodzie koła krokiem podstawowym kujawiaka,

„śpiący” – para w chwycie tanecznym zamkniętym porusza się po obwodzie koła krokiem podstawowym kujawiaka; tancerka kładzie głowę na ramieniu chłopca, tancerz przechyla się w stronę partnerki,

„na talarku” – tancerz ujmuje partnerkę w pasie, dziewczyna kładzie dłonie na barkach chłopca; para wiruje w miejscu, dookoła siebie, półobrotami w rytmie ćwierćnut.

▲ Zofia Stryjeńska *Kujawiak*

▲ Para tańcząca kujawiaka

W skrócie

- Oberek, mazur i kujawiak to polskie tańce narodowe.
- Tańce narodowe wyrażają polską tożsamość, kulturę i tradycję oraz ukazują charakterystyczne cechy muzyczne regionu, z którego się wywodzą.
- Kultywowanie tańców narodowych to możliwość poznania cennych wartości kulturowych naszego kraju.
- Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” to znany na świecie polski zespół prezentujący tradycyjne tańce, pieśni i stroje ludowe.

Sprawdź się!

- 1 Zatańczcie kujawiaka do melodii pieśni ludowej *Czerwone jabłuszko*. Zastosujcie w nim krok podstawowy i wybrane figury taneczne. Zwróćcie uwagę na nastrojowy, liryczny charakter pieśni.

Czerwone jabłuszko

Pieśń ludowa z Kujaw

*w tempie kujawiaka
średnio głośno*

Cze - rwo-ne ja - błu - szko prze - kro - jo - ne na krzyż.

Cze - mu ty, dzie - wczy - no, krzy - wo na mnie pa - trzysz?

Ref.: Gę - si za wo - dą, ka - czki za wo - dą, u - cie-kaj, dziew - czy - no,
Ja ci bu - zi dam, ty mi bu - zi dasz, ja cię nie wy - dam,

1. bo cię po - bo - dą. 2. ty mnie nie wy - dasz.

- 2 Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” w ramach występów pod hasłem *Kalejdoskop Barw Polski* prezentuje wiele polskich tańców ludowych. Odwiedź oficjalną stronę internetową zespołu, odszukaj i obejrzyj zdjęcia przedstawiające zespół wykonujący oberka, kujawiaka i mazura, następnie wymień charakterystyczne cechy tych tańców.

2.11. Dzień dobry, panie Chopinie

Tego się dowiesz

- Odkryjesz urok kompozycji Fryderyka Chopina.
- Poznasz fakty z życia Fryderyka Chopina.
- Weźmiesz udział w inscenizacji wiersza.

Muzeum Fryderyka Chopina
w Żelazowej Woli

Podejmij temat

Żelazowa Wola

W Żelazowej Woli drzewa wysokie,
w Żelazowej Woli malwy u okien,
biały dworek stoi nad rzeczką.
– Czy to tutaj?
– Tutaj, córeczko. [...]
Z Żelazowej Woli za nutą nuta
w świat z Chopinem poszły,
by wrócić tutaj.
A wróciły nuty piękne nad podziw
do tej ziemi, gdzie się Chopin urodził,
gdzie śpiewała lipowa kołyska,
gdzie wiatr tańczył w zielonych listkach
i gdzie teraz słucha moja córka,
jak pan Chopin się uśmiecha w mazurkach.

Wanda Chotomska

▲ Dom Urodzenia
Fryderyka Chopina
i Park w Żelazowej Woli

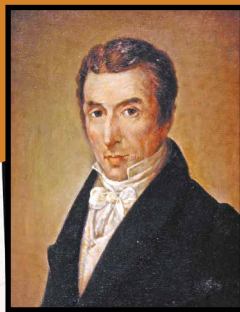
¹data urodzin według
urzędowego zapisu.
W metryce chrztu w kościele
parafialnym w Brochowie
zapis 22 lutego 1810 roku

Żelazowa Wola

W Żelazowej Woli – w bok od głównej drogi – stoi niewielki dworek hrabiostwa Skarbków zatopiony w ogrodowych zaroślach. W dworku tym zamieszkali po ślubie państwo Justyna i Mikołaj Chopinowie. Właśnie tam 1 marca 1810 roku¹ urodził się ich syn Fryderyk, najwybitniejszy polski kompozytor. Dzieciństwo artysty nie było związane z Żelazową Wolą, ale Frycek, bo tak go nazywano w domu, odwiedzał to miejsce wielokrotnie podczas świąt i letnich wakacji. W majątku hrabiostwa Skarbków często rozbrzmiewała muzyka. Latem wynoszono fortepian do ogrodu, gdzie pod drzewami Fryderyk dawał swoje koncerty. Jego muzyka zachwycała nie tylko zgromadzonych dworskich gości, ale i mieszkańców wsi, którzy z ciekawością przysłuchiwali się dochodzącym dźwiękom.

Justyna
Krzyżanowska
(matka
kompozytora)

Mikołaj
Chopin
(ojciec
kompozytora)

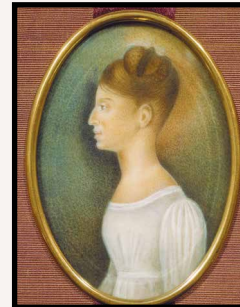
Fryderyk
Chopin

Ludwika
(siostra
Fryderyka)

Izabela
(siostra
Fryderyka)

Emilia
(siostra
Fryderyka)

▲ Rodzina Chopinów

Muzyczne inspiracje

Ze względu na słaby stan zdrowia chłopca, rodzina wysłała go na wieś do Szafarni, Sokołowa i Sannik. Frycek z fascynacją przysłuchiwał się tam śpiewom i grze wiejskich muzykantów. Muzyka ludowa głęboko zapadła mu w serce i stała się inspiracją do napisania wielu wspaniałych kompozycji. Artysta w swoich utworach świadomie korzystał z motywów muzyki ludowej, tworząc swój niepowtarzalny styl. W jego mazurkach można usłyszeć charakterystyczne cechy różnych tańców (mazura, oberka, kujawiaka). Echo muzyki ludowej pobrzmiewa również w innych utworach, np. w *Fantazji na tematy polskie A-dur op. 13*, *Rondzie à la Krakowiak F-dur op. 14*.

- 1 Wysłuchaj fragmentów utworów Fryderyka Chopina: *Mazurka F-dur* i *Poloneza A-dur*, następnie określ, jakie cechy polskich tańców podkreślił w nich kompozytor.

Fryderyk Chopin

Mazurek F-dur op. 68 nr 3

Mazurek F-dur

(fragment)
Fryderyk Chopin

Fryderyk Chopin

Polonez A-dur op. 40 nr 1

Muzeum Fryderyka
Chopina w Warszawie

▲ Józef Elsner

Fryderyk Chopin

Nokturn Es-dur op. 9 nr 2

Warszawa

We wrześniu 1810 roku państwo Chopinowie przenieśli się na stałe do Warszawy, gdzie ojciec Fryderyka otrzymał posadę nauczyciela języka francuskiego. Ich mieszkanie było wyjątkowe. Gościli tu znakomici artyści i uczeni, a nawet odbywały się próby orkiestry. W takiej atmosferze dojrzewał młody polski kompozytor, który pilnie uczył się gry na fortepianie pod okiem mamy, a później prywatnego nauczyciela muzyki, Wojciecha Żywnego. Wkrótce mały Fryderyk zaczął komponować polonezy, marsze i wariacje, a mając zaledwie 8 lat wykonał swój pierwszy publiczny koncert, który zachwycił warszawskie środowisko artystyczne. W późniejszych latach młody Chopin zdobywał wszechstronne wykształcenie w Liceum Warszawskim, a swój talent muzyczny rozwijał w Szkole Głównej Muzyki u wybitnego profesora kompozycji Józefa Elsnera. Na zakończenie edukacji tak ocenił on swojego wychowanka: *Szopen Friderik – szczególna zdolność, geniusz muzyczny.*

- 2 **Nokturn Es-dur** zachwycił paryskich melomanów swoją płynną melodią, wdziękiem i śpiewnością, przynosząc wielkie uznanie Chopinowi. A jak Ty oceniasz tę kompozycję? Uzasadnij swoją wypowiedź.

Emigracja

Fryderyk Chopin wyjechał z kraju, gdy miał 20 lat. Na pamiątkę otrzymał od przyjaciół pucharek z grudkami rodzinnej ziemi, choć wtedy nikt nie przeczuwał, że już nigdy do Polski nie powróci. Młody artysta dotarł do Wiednia, a po kilku miesiącach osiadł na stałe w Paryżu – europejskiej stolicy muzyki. Tam koncertował, udzielał lekcji gry na fortepianie i tworzył nowe kompozycje. Szybko zdobył wysoką pozycję w świecie artystycznym jako pianista i kompozytor. Poznał wybitnych pisarzy i muzyków. Po pierwszym publicznym występie Fryderyka Chopina w Paryżu w 1832 roku słynny muzyk niemiecki Robert Schumann tak wypowiedział się o kompozytorze: *Panowie, czapki z głów, oto geniusz.* Był lubiany w salonowym towarzystwie, posiadał dobre maniery, poczucie humoru i świetnie znał cztery języki obce – angielski, niemiecki, włoski i francuski, co umożliwiało mu doskonałą komunikację. Niestety, jego zdrowie stale się pogarszało, a przyczyną była nieuleczalna wówczas choroba – gruźlica.

Fryderyk Chopin zmarł 17 października 1849 roku. Pochowano go na paryskim cmentarzu Père Lachaise [czyt. per laszes], a zgodnie z ostatnią wolą kompozytora jego serce wróciło do Polski i zostało wmurowane w 1879 roku w Kościele Świętego Krzyża na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie. Miejsce to wskazuje tablica, na której znajduje się cytat z Ewangelii według św. Mateusza: *Gdzie skarb twój, tam i serce twoje.*

▲ Grób Fryderyka Chopina

Twórczość

Fryderyk Chopin pisał niemal wyłącznie muzykę fortepianową. Najwybitniejsze jego dzieła to koncerty fortepianowe, mazurki, polonezy, waltze, preludia, etiudy, nokturny, scherza [czyt. skerca], ronda, wariacje, ballady, sonaty, ale skomponował także około 30 pieśni. Muzyka Chopina jest znana i lubiana na wszystkich kontynentach. W Warszawie co pięć lat odbywa się Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina. Młodzi artyści z całego świata grają utwory wielkiego mistrza. Zwycięzcy tego konkursu mają otwartą drogę do kariery, rozpoczynają trasy koncertowe, nagrywają liczne płyty i zyskują międzynarodową sławę.

Fryderyk Chopin

Życzenie

W skrócie

- Fryderyk Chopin (1810–1849) to najwybitniejszy polski kompozytor.
- Muzyka Fryderyka Chopina cieszy się wielkim uznaniem melomanów na całym świecie.
- W Warszawie co pięć lat odbywa się Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina, w którym biorą udział artyści młodego pokolenia.

◀ Rafał Blechacz – zwycięzca XV Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina w 2005 roku

Sprawdź się!

- 1 „Gdyby fiołki i konwalie / Zamiast pachnąć, grać umiały, / Byłaby to muzyka Chopina”. Tak o muzyce Fryderyka Chopina w jednym ze swoich wierszy napisał Leopold Staff, wybitny polski poeta. A ty do czego porównałbyś/porównałabyś muzykę Fryderyka Chopina?
- 2 Przygotujcie w parach słuchowisko o Fryderyku Chopinie. Możecie wykorzystać jedną z wielu książek o kompozytorze, powstałych z myślą o młodych czytelnikach lub przeczytać tekst z podręcznika. Postarajcie się umuzyczyć wasze opowiadanie, wykorzystując wybrane kompozycje Fryderyka Chopina. Zdecydujcie, kto będzie pełnił rolę narratora, a kto realizatora dźwięku. Dokonajcie nagrania, korzystając z dostępnych i darmowych technologii rejestracji dźwięku, a potem przedstawcie je kolegom i koleżankom z klasy.

Preludium deszczowe

Zorganizujcie w klasie inscenizację wiersza Wandy Chotomskiej *Preludium deszczowe*. Wybierzcie spośród siebie osoby, które odegrają główne role: narratora, kasjera sprzedającego bilety, pana, dziecka. Pozostali niech wcielą się w rolę uczestników wyjątkowego koncertu. Inscenizację przedstawcie na tle utworu Fryderyka Chopina *Preludium Des-dur Deszczowe* op. 28 nr 15. Dla oddania w pełni nastroju wiersza i muzyki wykorzystajcie parasole pełniące funkcję rekwizytów scenicznych.

Najpierw były plakaty na mieście – sto
pięćdziesiąt, a może i dwieście,
na plakatach litery metrowe:
„Wielki koncert – Preludium Deszczowe”.

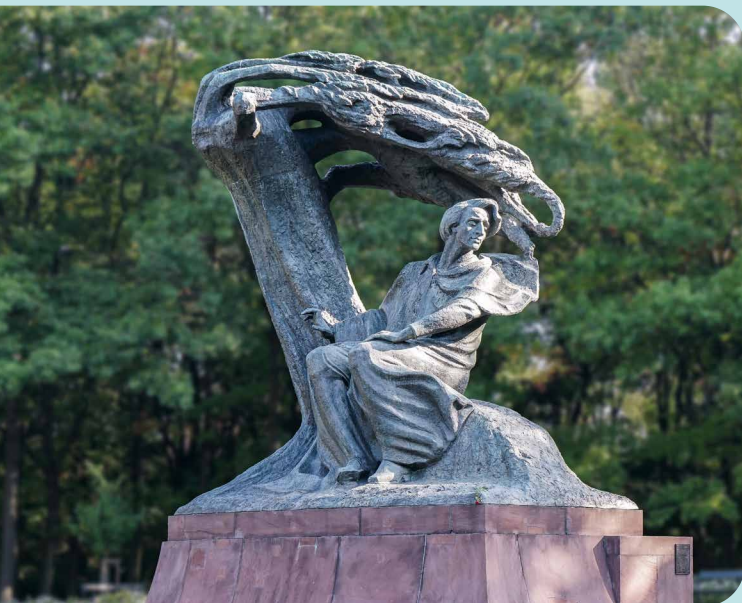
Ludzie stali, plakaty czytali,
nie pytali, gdzie będzie ten koncert,
tylko biegli pod pomnik Chopina
do Łazienek, gdzie wierzby płaczące.

Pół Warszawy stanęło w ogonku,
tłok się zrobił okropny przed kasą,
a pan kasjer sprzedawał bilety
i każdemu dodawał parasol.

Tak się właśnie to wszystko zaczęło –
był pan Chopin na swoim cokole,
a dokoła tłum ludzi ogromny
i wetknięte w ten tłum parasole.
Fortepianu właściwie nie było.
Jeden pan nawet o to się czepiał,
ale dziecko, bo z dzieckiem przyszedł,
powiedziało, że widzi fortepian.
– Widzisz?
– Widzę – klawisze grają.
– Słyszysz?
– Słyszę – deszcz w liściach dzwoni.
Pod wierzbami w Łazienkach Chopin
krople deszczu kołysz w dłoni.

Parasole zakryły niebo,
rozkwitają w jesiennym zmierzchu.
– Słyszysz?
– Słyszę – Preludium Deszczowe.
– Widzisz?
– Widzę – początek deszczu...

Wanda Chotomska

▲ Pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach Królewskich w Warszawie

Podsumowanie działu 2. Cztery pory roku – zima

Aria – pieśń solowa z akompaniamentem instrumentalnym; jest częścią dzieła scenicznego, w którym bohater śpiewa solo z towarzyszeniem orkiestry.

Balet – muzyczno-taneczne widowisko sceniczne, którego treść wyrażana jest przez taniec i muzykę.

Duet – utwór muzyczny przeznaczony dla dwóch wykonawców.

Kanon – utwór wielogłosowy, w którym każdy głos śpiewa lub gra tę samą linię melodyczną, ale z pewnym ściśle określonym opóźnieniem.

Kompozytor – twórca muzyki.

Legato – sposób artykulacji polegający na płynnym łączeniu ze sobą kolejnych dźwięków.

Musical – spektakl muzyczny złożony z dialogów, partii śpiewanych, piosenek i partii tanecznych.

Ostinato rytmiczne – wielokrotne powtarzanie takiego samego motywu rytmicznego.

Repetycja – powtórzenie fragmentu utworu.

Staccato – sposób artykulacji polegający na graniu poszczególnych dźwięków krótko, oddzielając je od siebie.

Volta – jedno z dwóch zakończeń powtarzającego się fragmentu utworu.

Wirtuoz – mistrz instrumentu wykazujący się znakomitą techniką gry.

Wydarzenie artystyczne

Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina w Warszawie

Pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach w Warszawie

Fryderyk Chopin

*1810 – †1849

Rodem Warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel.

Cyprian Kamil Norwid

Rodzice

Mikołaj Chopin
Justyna Krzyżanowska

Urodziny

Żelazowa Wola

Rodzeństwo

Ludwika
Izabela
Emilia

Serce

Kościół św. Krzyża w Warszawie

Emigracja

Grób Fryderyka Chopina w Paryżu

Dorobek kompozytorski

ballady, etiudy, koncerty, mazurki, nokturny, pieśni, polonezy, preludia, scherza, sonaty, waltze, wariacje

Twórcze inspiracje

polska muzyka ludowa

Sprawdź się!

- 1 Wykonajcie na wybranych instrumentach ilustrację muzyczną do wiersza *Zima* Doroty Gellner.

Zima

Zima wcale nie jest cicha.
W zimie wiele głosów słysząc:
dzwonią dzwonki, trzeszczą sanie –
to jest właśnie zimy granie.

Mróz wygrywa mroźnym palcem
na klawiszach sopli walce,
wiatr za płotem gwizdże, hula...

Bęc!

Upadła śnieżna kula.

Pewnie dzieci grają w śnieżki.

Szurrr – ktoś zgarnia
śnieg ze ścieżki.

Dzwoniec gubi się w piosence,
a my

wyciągnijmy ręce

i chwytajmy śnieg mięciutki –

śnieżne gwiazdy,

zimy nutki.

Dorota Gellner

- 2 I ty możesz zostać kompozytorem. Ułóż własną kompozycję, następnie zapisz melodię na pięciolinii i zagraj powstały utwór na dzwoneczkach lub flecie. Gdy opanujesz grę na instrumencie, możesz nagrać swoje wykonanie, wykorzystując dostępne narzędzia do rejestracji dźwięku.
- 3 Inspirując się utworami Fryderyka Chopina, zaprojektuj plakat, który zaprasza młodych melomanów na koncert jego muzyki.

3. Cztery pory roku – wiosna

- Jakie są wiosenne obrzędy i zwyczaje ludowe?
- Czy baśnie można opowiadać muzyką?
- Co określa tempo w muzyce i jakie są jego rodzaje?
- Czym zajmuje się dynamika w muzyce?
- Jak się tańczy krakowiaka?

**Przybywaj,
piękna
wiosno...**

3.1. Wiosna w muzyce

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę o wiosnie.
- Zagraż na instrumencie melodię *Wiosna*.
- Posłuchasz utworów inspirowanych wiosną.

Podejmij temat

- Zaśpiewaj piosenkę *To nasza wiosna*, zachowując jej wesoły nastrój.

To nasza wiosna

Muzyka: Andrzej Wolski
Słowa: Jadwiga Koczanowska

wesolo
średnio głośno

The musical score is written on a single staff in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of 16 measures. The melody is simple and cheerful, with a mix of quarter, eighth, and sixteenth notes. The lyrics are written below the staff, with syllables aligned with the notes. The score includes a key signature change to D major (two sharps) for the final two measures. The lyrics are: Tro-chę nie-śmia-ła, ja-sno-zie-lo-na, pa-chną-ca słoń-cem i kon-wa-lia-mi, na-de-szła wio-sna, nie-co spóź-nio-na. Jak do-brze, wio-sno, że je-steś z na-mi. Ref.: Ja-sno-zie-lo-na i tur-ku-so-wa, czę-sto nie-śmia-ła, cza-sem sza-lo-na, po-ran-na ro-sa i kon-cert ko-sa to na-sza wio-sna, to na-sza wio-sna.

D h e

Tro-chę nie-śmia - ła, ja - sno-zie-lo - na, pa-chną-ca słoń - cem i kon -

A D h

wa - lia - mi, na - de-szła wio - sna, nie - co spóź-nio - na.

e A

Jak do - brze, wio - sno, że je - steś z na - mi.

D h e

Ref.: Ja - sno-zie-lo - na i tur-ku-so - wa, czę - sto nie-śmia - ła, cza -

A D h

sem sza - lo - na, po - ran - na ro - sa i kon-cert ko - sa

e A

to na - sza wio - sna, to na - sza wio - sna.

1. Trochę nieśmiała, jasnozielona,
pachnąca słońcem i konwaliami,
nadeszła wiosna, nieco spóźniona.
Jak dobrze, wiosno, że jesteś z nami.

3. Wiosną kielkują wielkie marzenia,
kwitną uczucia, te najcieplejsze,
bukiecik fiołków albo stokrotek
umocni przyjaźń, otworzy serce.

Refren:

Jasnozielona i turkusowa,
często nieśmiała, czasem szalona,
poranna rosa i koncert kosa
to nasza wiosna, to nasza wiosna.

} bis

Refren:

Jasnozielona i turkusowa...

2. Wiosną się cieszy rozgrzana ziemia,
a ptasie trele słysząc do rana,
listki na drzewach, trawa na łąkach.
Dobrze, że jesteś, wiosno kochana.

Johann Strauss

Odgłosy wiosny

Refren:

Jasnozielona i turkusowa...

Antonio Vivaldi

**Koncert nr 1 E-dur z cyklu
Cztery pory roku op. 8,
część I Allegro**

1 Pośłuchaj, zastanów się i powiedz, jakie odgłosy natury naśladowane przez instrumenty można usłyszeć w pierwszej części koncertu Antonia Vivaldiego *Wiosna* z cyklu *Cztery pory roku*.

2 Słuchanie ulubionej muzyki może mieć wpływ na dobre samopoczucie. Opracuj wiosenną listę przebojów, która twoim zdaniem poprawia humor i dodaje energii. Uwzględnij w niej tytuły utworów muzycznych i nazwiska kompozytorów lub wykonawców.

3 Zaimprovizuj melodie do fragmentów wierszy, podkreślając głosem ich nastrój.

List do jaskółki

Kochana Jaskółeczko!
Wracaj do nas z daleka!
Puste gniazdo pod dachem
Dawno na ciebie czeka...

Helena Bechlerowa

Idzie wiosna

Jak to miło i radośnie
poczuć wiosny tchnienie
i z podziwem patrzeć wkoło,
jak świat zielenieje...

Jadwiga Koczanowska

**Bajka muzyczna Wiosna
radosna (Polskie Nagrania)**

- 4 Zagraj na dzwoneczkach fragment utworu Antonia Vivaldiego *Wiosna* z cyklu *Cztery pory roku*. Zwróć uwagę na zmiany dynamiczne głośno – cicho.

Wiosna z cyklu *Cztery pory roku*

Antonio Vivaldi

wesoło
głośno

cicho

głośno

cicho

Utwór *Wiosna* rozpoczyna **przedtakt**, czyli niepełny takt – złożony z nieakcentowanej pojedynczej nuty lub grupy nut – którego dopełnienie znajduje się w ostatnim takcie.

W skrócie

- W literaturze muzycznej jest wiele utworów, w których można usłyszeć wiosenne motywy.
- Wiosna* Antonia Vivaldiego to pierwszy koncert z cyklu *Cztery pory roku*. Utwór jest jednym z najbardziej znanych dzieł muzyki klasycznej.

Sprawdź się!

- 1 Inspirując się tytułem wiersza Juliana Tuwima *Już w powietrzu wiosnę słyszę*, ułóżcie na instrumentach wiosenną kompozycję. Zastosujcie różne sposoby wydobywania dźwięku oraz odpowiednią siłę brzmienia dla zilustrowania odgłosów budzącej się do życia natury.

3.2. Wolno – szybko, głośno – cicho

Podejmij temat

● Ważnymi elementami dzieła muzycznego są tempo i dynamika. Określ tempo i dynamikę piosenek poznanych na lekcjach.

Tempo określa szybkość wykonywania utworu muzycznego. Kompozytor pisze jego oznaczenie na początku utworu, a czasem w dalszym zapisie, jeśli tempo ulega zmianie. Wyróżniamy trzy rodzaje tempa: wolne, umiarkowane i szybkie. Ich nazwy zostały zapożyczone z języka włoskiego. Oto kilka przykładów określeń tempa:

tempo wolne	tempo umiarkowane	tempo szybkie
largo – szeroko, bardzo powoli	andante – z wolna, w rytmie spokojnego kroku	allegro – prędko, ruchliwie, wesoło
lento – wolno, powoli	moderato – umiarkowanie	vivo – żywo

Tempo w utworze muzycznym może być przyspieszane lub zwalniane. Zmiany te są określane przez następujące oznaczenia:

accelerando [czyt. aczelerando], skrót: accel. – przyspieszając,

ritenuto, skrót: rit. – zwalniając,

a tempo – powrót do tempa zasadniczego.

- 1 Posłuchaj utworu Piotra Czajkowskiego *Taniec neapolitański*, następnie określ za pomocą symboli literowych jego budowę. W jakim tempie wykonywana była każda jego część?

Do dokładnego określenia tempa służy przyrząd zwany metronomem lub taktomierzem. Urządzenie skonstruował Johann Mälzel na początku XIX wieku. Pierwszym kompozytorem, który docenił właściwości metronomu, był Ludwig van Beethoven. Swoje zadowolenie muzyk wyraził w humorystycznym utworze *Ta ta ta, lieber, lieber Mälzel* (*Ta ta ta drogi, drogi Mälzel*).

▲ Metronom wahadłowy

Tego się dowiesz

- Poznasz określenia tempa i dynamiki w muzyce.
- Nauczysz się stosować zmiany tempa i dynamiki.
- Zagraasz na instrumencie utwór we właściwym tempie i z odpowiednią dynamiką.

Piotr Czajkowski

Taniec neapolitański
z baletu *Jezioro łabędzie*

Ludwig van Beethoven

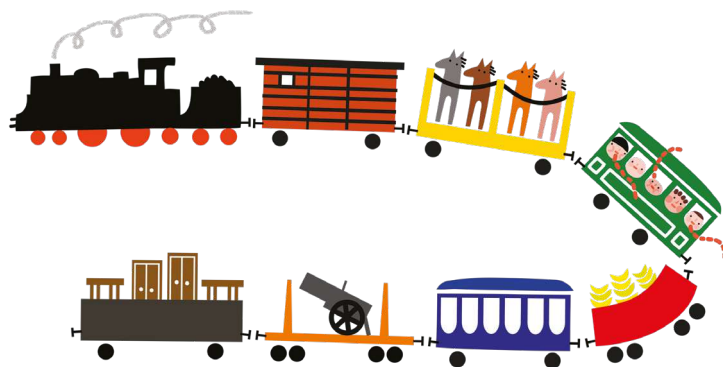
Ta ta ta, lieber, lieber Mälzel

- 2 Przeczytaj fragment wiersza Juliana Tuwima *Lokomotywa*, stosując zmianę tempa od wolnego do szybkiego.

Lokomotywa

Julian Tuwim

Najpierw – powoli – jak żółw – ociężale,
Ruszyła – maszyna – po szynach – ospale,
Szarpnęła wagony i ciągnie z mozołem,
I kręci się, kręci się koło za kołem,
I biegu przyspiesza, i gna coraz prędzej,
I dudni, i stuka, łomoce i pędzi,
A dokąd? A dokąd? A dokąd? Na wprost!
Po torze, po torze, po torze, przez most,
Przez góry, przez tunel, przez pola, przez las,
I spieszy się, spieszy, by zdążyć na czas,

Dynamika zajmuje się głośnością wykonywania dźwięków w utworze muzycznym. Kompozytor stosuje na początku utworu lub w dalszym jego zapisie różne określenia dynamiczne, które informują wykonawcę, jak głośno ma zaśpiewać lub zagrać utwór.

Do najczęściej stosowanych w muzyce oznaczeń dynamicznych należą:

pianissimo (pp) – bardzo cicho

piano (p) – cicho

mezzo piano [czyt. meco] (mp) – średnio cicho

mezzo forte (mf) – średnio głośno

forte (f) – głośno

fortissimo (ff) – bardzo głośno

Czasami natężenie siły dźwięków w utworze narasta lub słabnie. Do określenia tego zjawiska stosuje się między innymi takie oznaczenia:

crescendo [czyt. krescendo], skrót *cresc.* lub znak <=> – stopniowe wzmocnienie dźwięków,

diminuendo, skrót *dim.* lub znak >=< – stopniowe ściszenie dźwięków.

- 3 Powiedz tekst rytmicznie, uwzględniając zmiany dynamiczne zamieszczone w zapisie.

p 4/4 **mf**
Sie - dzi so - bie za - jąc pod mie - dzą, a my - śli - wi o tym nie wie - dzą.

p **f**
Psy po po - lu roz - pu - ści - li, krzyk i ło - skot na - ro - bi - li: Był tu kot, był tu kot!

W skrócie

- Tempo i dynamika to ważne elementy dzieła muzycznego.
- Tempo decyduje o szybkości wykonania utworu.
- Metronom to urządzenie do dokładnego określania tempa w muzyce.
- Dynamika określa głośność, czyli siłę dźwięku.
- Oznaczenia tempa i dynamiki ujęte w zapisie nutowym stanowią ważne wskazówki dla wykonawcy utworu.

Sprawdź się!

- 1 Znajdź w internecie wirtualny metronom, następnie ustaw tempo wolne, uruchom metronom przyciskiem **start** i wykonaj utwór Wolfganga Amadeusza Mozarta *Menuet* z jednoczesnym wyznaczanym pulsem. Kiedy opanujesz linię melodyczną, ustaw tempo *moderato* i zagraj utwór we właściwym tempie i z odpowiednią dynamiką.

Menuet

Wolfgang Amadeusz Mozart

moderato
mf

mp *mf*

Menuet to dawny francuski taniec dworski w metrum $\frac{3}{4}$ i umiarkowanym tempie.

3.3. Wiosenne obrzędy i zwyczaje ludowe

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę wielkanocną z akompaniamentem.
- Poznasz wiosenne obrzędy i zwyczaje ludowe.

Podejmij temat

- Obrzędy i tradycje ludowe są ważnym elementem polskiej kultury. I choć we współczesnym świecie ztracają swój pierwotny charakter, to i tak cechuje je radość wspólnej zabawy. Opowiedz o wiosennych zwyczajach i obrzędach ludowych kultywowanych w twoim regionie.

Marzanna

Zwyczaj topienia marzanny jest bardzo stary i rozpowszechniony niemal we wszystkich regionach Polski. Marzanna, symbol odchodzącej zimy, to słomiana kukła strojona w papierowe wstążki i kwiaty. W pierwszy dzień wiosny, wśród śmiechu i zabawy, wrzuca się marzannę do pobliskiej rzeki, aby odpłynęła hen do morza i ustąpiła miejsca nowej porze roku – wiosnie.

Oj, zwiesna dokoła

Melodia ludowa z Kieleckiego

1. Oj, zwiesna dokoła,
wszystko życie zaczyna,
dawno się już pożegnała,
dawno się już pożegnała
marzanecka z zimą.
2. I my cię zegnamy
śpiewem i tańcami,
zatoń na tej zimnej wodzie,
zatoń na tej zimnej wodzie,
pożegnaj się z nami.
3. Zatońże, marzanko,
na tej wartkiej wodzie,
i nie wracaj do nas rychlej,
i nie wracaj do nas rychlej,
jak po letniej porze.

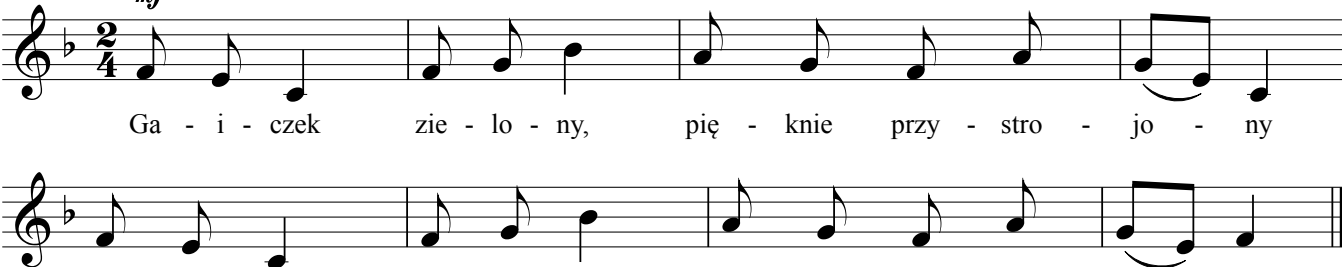
Chodzenie z gaikiem

Z przyjściem wiosny wiąże się zwyczaj strojenia gaika. Jest to zielona gałąź z młodymi liśćmi przystrojona kwiatami i wstążkami. To symbol powracającego życia i odradzającej się przyrody. Podczas noszenia gaika śpiewa się różne przyśpiewki. Poniżej fragment jednej z nich.

Gaik

Pieśń ludowa

moderato *mf*

Ga - i - czek zie - lo - ny, pię - knie przy - stro - jo - ny

w cze - rwo - ne wstą - że - czki, prze - śli - czne dzie - we - czki.

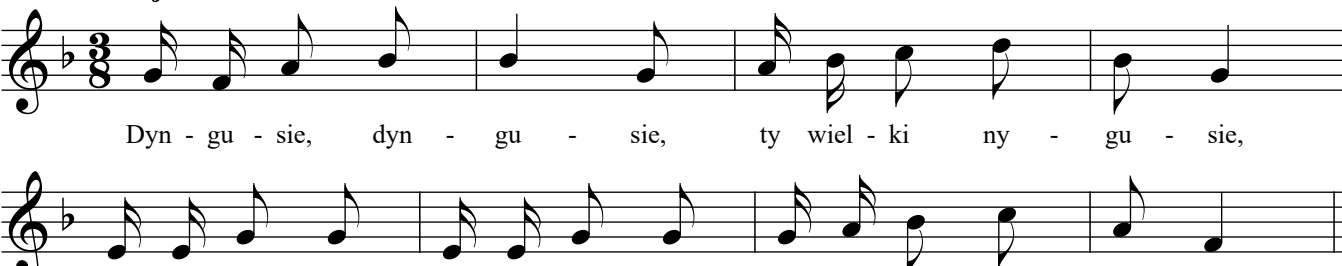
Śmigus-dyngus

Jest to zwyczaj polewania wodą w drugi dzień świąt Wielkanocy, w tzw. lany poniedziałek. Woda były oblewane najbardziej lubiane osoby. Dziewczęta mogły więc sprawdzić swoje powodzenie wśród chłopców. Niestety było dla nich mieć tego dnia suche ubranie. Pamiętaj, że zwyczaj ten ma być zabawą i radością. Nie można więc przesadzić w oblewaniu wodą, aby nie sprawić komuś przykrości lub przyczynić się do jego choroby. Wiele piosenek opowiada o tym zwyczaju wielkanocnym szczególnie lubianym przez dzieci.

Dyngusy

Przyśpiewka ludowa

vivo *f*

Dyn - gu - sie, dyn - gu - sie, ty wiel - ki ny - gu - sie,

przy - nieś nam do ko - mó - recz - ki ja - jek dwie ko - pe - czki.

Wielkanocne

Muzyka i słowa: Paweł Gospoś

moderato

mf C C B C

1. W do-mu wiel - kie za - mie - sza - nie, wszy - scy śpie - szą na śnia - da - nie.

C B C C C

Za-pach barszczu w ca - łym do - mu, da - je znak, że czas do sto - łu.

C B As C

Dzień świę-te - czny, dzień ra - dos - ny, czas we - so - ły, wiel - ka - noc - ny.

As G

Dzień bez ża - lu i bez zło - ści, czas po - ko - ju i mi - ło - ści.

F e d7 C7 d7 e F G

Ref.: Wiel - ka - noc - ne, Wiel - ka - noc - ne, Świę - ta Wiel - ka - noc - ne.

F e d7 C7 F G C G C

Wiel - ka - noc - ne, Wiel - ka - noc - ne, Świę - ta Wiel - ka - noc - ne.

1. W domu wielkie zamieszanie,
wszyscy śpieszą na śniadanie.
Zapach barszczu w całym domu,
daje znak, że czas do stołu.
Dzień świąteczny, dzień radosny,
czas wesoły, wielkanocny.
Dzień bez żalu i bez złości,
czas pokoju i miłości.

2. Już koszycek ze święconką,
W nim kraszanka i kurczątko.
Zaraz lany poniedziałek,
każdy mokre ma ubranie.
Czas rodzinny, czas nadziei,
że na lepsze się odmieni.
Dzień świąteczny, dzień radosny.
taki właśnie wielkanocny.

Refren:

Wielkanocne, Wielkanocne } bis
Święta Wielkanocne.

Refren:

Wielkanocne...

- 1 Zaśpiewaj piosenkę *Wielkanocne*, podkreślając jej wesoły nastrój i zabawny charakter.

Malowanie jajek

W czasie Wielkiego Tygodnia poprzedzającego Wielkanoc zajmowano się malowaniem jajek. Skorupki ozdabiano najczęściej ornamentami roślinnymi i geometrycznymi wzorami. Nazwy jajek wielkanocnych zależne są od sposobu ich wykonania, najpopularniejsze to kraszanki, pisanki, wydrapywanki.

Pisanki

Słowa: Krystyna Różecka, muzyka: Franciszka Leszczyńska

wesoło

Pi - sa - nki, pi - sa - nki, jaj - ka ma - lo - wa - ne, nie ma Wiel - ka - no - cy
Na jed - nej ko - gu - cik, a na dru - giej słoń - ce, śmie - ją się na trze - ciej

bez bar - wnych pi - sa - nek. Pi - sa - nki, pi - san - ki, jaj - ka ko - lo - ro - we,
la - lecz - ki tań - czą - ce. Na czwar - tej kwia - te - czki, a na pią - tej gwiaz - dki,

1. na - nich ma - lo - wa - ne baj - ki, pi - san - ko - we. Na - wia - stki.
2. na każ - dej pi - san - ce pię - kne o - po -

W skrócie

- Folklor to zbiór ludowych zwyczajów, obrzędów, wierzeń, literatury, sztuki (muzyki, tańca, rzemiosła) i opowieści przekazywanych z pokolenia na pokolenie w danej społeczności.
- Sztuka regionalna jest cennym źródłem wiedzy o naszej kulturze, warto więc odkrywać bogactwo folkloru i przekazywać następnym pokoleniom.

▲ Malowanie jajek

Sprawdź się!

- 1 Wykonaj samodzielnie grzechotkę w kształcie jajka. Możesz wykorzystać akrylowe jajko lub dwie plastikowe łyżki złączone ze sobą za pomocą taśmy klejącej. Jako wypełnienia instrumentu użyj drobnych ziaren ryżu, grochu, soczewicy lub małych koralików. Podczas śpiewania zwrotek piosenki *Wielkanocne* zagraj na grzechotce akompaniament w rytmie ósemek. W czasie śpiewania refrenu zagraj na trójkącie w rytmie półnutowym.

3.4. Baśnie muzyczne

Tego się dowiesz

- Posłuchasz symfonicznej opowieści.
- Poznasz przykłady utworów, które dźwiękami opowiadają fabułę bajki i baśni.
- Zaśpiewasz piosenkę i zilustrujesz ruchem jej tekst.

Podejmij temat

- Kompozytorzy często charakteryzują bohaterów baśni muzycznych za pomocą dźwięków płynących z wybranych instrumentów. Jaka jest twoja ulubiona postać z baśni i brzmieniem jakiego instrumentu byś ją przedstawił/przedstawiła?

Piotruś i Wilk

Sergiusz Prokofiew to rosyjski kompozytor, który skomponował symfoniczną opowieści dla dzieci *Piotruś i Wilk*. W swym dziele opierał się na fabule rosyjskiej bajki, sam napisał do niej narrację i pięknie opowiedział ją muzyką. Bohaterem baśni jest chłopiec Piotruś, który posiada niezwykle dar rozumienia mowy zwierząt. Z trójką przyjaciół: Kotem, Kaczką i Ptaszkiem postanawia opuścić bezpieczny ogród dziadka – i ciekawy świata – wyjść na spotkanie przygodzie. Beztronski czas zakłóca jednak spotkanie z Wilkiem. Bohaterowie przeżywają wiele chwil grozy, ale dzięki odwadze Piotrusia i solidarności przyjaciół wszystko kończy się szczęśliwie. Wilk zostaje pojmany do klatki i odprowadzony w bezpieczne miejsce. Każdej postaci występującej w bajce kompozytor przypisał inny instrument w orkiestrze, np. melodia skrzypiec opisywała Piotrusia, waltornia – Wilka, flet – Ptaszka, obój – Kaczkę, klarnet – Kotka, a fagot – Dziadka.

Sergiusz Prokofiew
Piotruś i Wilk

- 1 Wsłuchaj się w brzmienie instrumentu solowego w przedstawionym fragmencie utworu Sergiusza Prokofiewa *Piotruś i Wilk* i powiedz, jaka postać jest w nim opisana muzycznie.

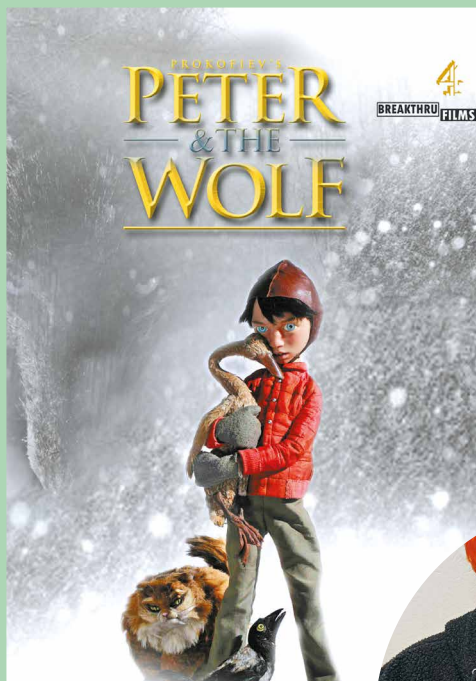

▲ Scena z filmu *Piotruś i Wilk*

Piotruś i Wilk na dużym ekranie

Polskie studio filmowe SE-MA-FOR w Łodzi podjęło się, w koprodukcji polsko-angielskiej, adaptacji utworu Sergiusza Prokofiewa i wyprodukowało film animowany *Piotruś i Wilk*.

Obraz ten zdobył w 2008 r. Oscara, prestiżową Nagrodę Akademii Filmowej w kategorii najlepszy krótkometrażowy film animowany.

Plakat do filmu *Piotruś i Wilk*

Oscar

Nagroda Akademii Filmowej

Jest to nagroda przyznawana corocznie przez Amerykańską Akademię Sztuki i Wiedzy Filmowej dla twórców najlepszych filmów powstałych w danym roku.

Animacja poklatkowa

(ang. stop motion)

To technika animacji polegająca na tworzeniu wrażenia ruchu za pomocą połączenia wielu fotografii. Na każdym ze zdjęć obiekty animowane są delikatnie przedstawiane względem nieruchomego tła bądź innych obiektów.

1. Wyszukaj na YouTube zwiastun filmu *Piotruś i Wilk*. Czy zachęca cię on do obejrzenia filmu?
2. Wpisz na YouTube hasło „animacja poklatkowa krok po kroku”. Znajdziesz tam wiele odpowiedzi, dzięki którym możesz sam stworzyć własny film.

Witajcie w naszej bajce

Muzyka: Andrzej Korzyński

Słowa: Krzysztof Gradowski

*umiarkowanie
średnio głośno*

Wstęp ^a

The musical score is written for a single melodic line on a treble clef staff in C major, 4/4 time. It begins with a 'Wstęp' (Introduction) marked 'umiarkowanie' and 'średnio głośno'. The melody starts with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes: G4, F#4, E4, D4, C4, B3, A3, G3. This is followed by a half note G3 and a quarter note F#3. The first line of the song begins with a repeat sign and a half note G3. The lyrics are: 'taj - cie w na - szej baj - ce, słoń za - gra na fu - jar - ce, Pi - no - kio nam zaś - pie - wa, za - tań - czą wko - ło drze - wa. Tu wszy - stko jest mo - żli - we, zwie - rzę - ta są szczę - śli - we, a dzie - ci, wiem coś o tym, la - ta - ją sa - mo - lo - tem. Nikt tu - taj nie zna gło - du, nikt tu nie czu - je chło - du i na - wet, ja nie kła - mię, nikt się nie skar - ży ma - mie.' The score includes various chord markings: 'a' (A major), 'E7' (E7), 'A' (A major), 'D' (D major), 'H7' (F#7), 'H' (F# major), and 'E' (E major). The piece concludes with a 'Zakończenie' (Conclusion) marked 'E7', featuring two endings. The first ending is a half note G3, and the second ending is a half note A3.

Wi -

taj - cie w na - szej baj - ce, słoń za - gra na fu - jar - ce, Pi -

no - kio nam zaś - pie - wa, za - tań - czą wko - ło drze - wa. Tu

wszy - stko jest mo - żli - we, zwie - rzę - ta są szczę - śli - we, a

dzie - ci, wiem coś o tym, la - ta - ją sa - mo - lo - tem.

Nikt tu - taj nie zna gło - du, nikt tu nie czu - je chło - du

i na - wet, ja nie kła - mię, nikt się nie skar - ży ma - mie.

^{E7} *Zakończenie*

1. 2. ^a

1. Witajcie w naszej bajce, słoń zagra na fujarce,
Pinokio nam zaśpiewa, zatańczą wkoło drzewa.
Tu wszystko jest możliwe, zwierzęta są szczęśliwe,
A dzieci, wiem coś o tym, latają samolotem.
2. Witajcie w naszej bajce, słoń zagra na fujarce,
Pinokio nam zaśpiewa, zatańczą wkoło drzewa.
Bo z nami jest weselej, ruszemy razem w knieje,
A w kniejach i dąbrowach przygoda już się chowa.

Refren:

Nikt tutaj nie zna głodu,
nikt tu nie czuje chłodu
i nawet, ja nie kłamię,
nikt się nie skarży mamie.

Refren:

My ją znajdziemy sami,
my, chłopcy z dziewczętami,
A wtedy, daję słowo,
że będzie kolorowo.

- 2** Zaśpiewaj piosenkę *Witajcie w naszej bajce*, zachowując jej radosny nastrój, następnie zaimprovizuj ruch ilustrujący jej tekst.

Akademia Pana Kleksa

Akademia Pana Kleksa to baśniowa opowieść, której akcja rozgrywa się w uczelni profesora Ambrożego Kleksa. Tytułowy bohater jest nauczycielem i czarodziejem, wprowadzającym dzieci w niezwykły świat fantazji i magii. Przygody opisane w powieściach i sztuce teatralnej Jana Brzechwy zostały przedstawione we wspaniałym muzycznym spektaklu *Akademia Pana Kleksa*, który powstał w 1983 roku. Autorem muzyki do tego widowiska jest Andrzej Korzyński – pianista, kompozytor muzyki filmowej i popularnych piosenek. W tym pełnym humoru muzycznym widowisku przygody Pana Kleksa i jego uczniów rozgrywają się na tle trójwymiarowych animacji komputerowych i barwnych laserowych światła. Wiele piosenek zaaranżowanych w stylu musicalowym, m.in. *Witajcie w naszej bajce*, *Kaczka Dziwaczka*, *Jak rozmawiać trzeba z psem* szybko zyskało status dziecięcych przebojów.

Stanisław Moniuszko

**Uwertura fantastyczna
Bajka**

**Całkiem nowa bajka
(piosenka z filmu
Akademia Pana Kleksa
z 2023 roku)**

▲ Scena ze spektaklu muzycznego *Akademia Pana Kleksa*

Śpiąca królewna

Rosyjski kompozytor Piotr Czajkowski skomponował muzykę do baletu *Śpiąca królewna* opartego na treści baśni Charlesa Perraulta [czyt. szarla pero]. Tytułową bohaterką jest księżniczka Aurora, która na skutek czaru złej Wróżki po ułtuciu się w palec wrzecionem zasnęła wraz z całym dworem na sto lat. Na szczęście strażniczka tego miejsca, dobra Wróżka Bzu, sprowadziła do pałacu księcia, który obudził pocałunkiem dziewczynę, a tym samym pokonał złowrogą kłutwę. Wszystko kończy się szczęśliwie. Książę pojmując Aurorę za żonę i z tej okazji w pałacu odbywa się wesele, na które zostały zaproszone m.in. postacie z różnych bajek.

Piotr Czajkowski

Walc z baletu
Śpiąca królewna

- 3 Podaj nazwę zespołu muzycznego, który wykonuje utwór Piotra Czajkowskiego *Walc z baletu Śpiąca królewna*.

Ciekawe!

Bogaty zbiór bajek muzycznych znajdziesz w serwisie YouTube, wpisując hasło „Polskie Nagrania – Bajki muzyczne”. Słuchowiska wyprodukowane przez Wytwórnię Fonograficzną Polskie Nagrania to aranżacje znanych bajek i baśni w wykonaniu aktorów polskiej sceny oraz orkiestry symfonicznej. Wśród propozycji znajdziesz: *Pinokia*, *Przygody Piotrusia Pana*, *Kopciuszka*, *Przygody Tomcia Palucha* i inne.

▲ Scena z baletu *Śpiąca królewna*, Teatr Municipal z Santiago w Chile

W skrócie

- W widowiskach muzycznych ważną rolę odgrywa muzyka, która m.in. obrazuje przebieg akcji, buduje nastrój i wzmacnia emocje widza. Czasem kompozytorzy brzmieniem określonego instrumentu starają się nadać swoim głównym bohaterom muzyczne charaktery.

Sprawdź się!

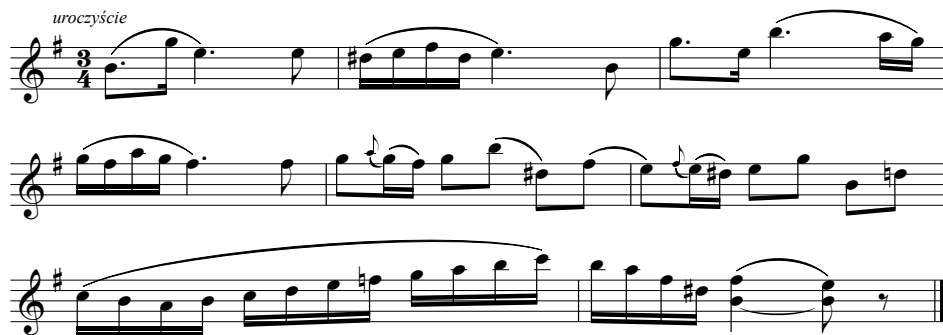
- 1 Przygotujcie spektakl słowno-muzyczny, w którym przedstawicie wybraną bajkę Jana Brzechwy pochodzącą z książki *Bajki samograjki*. Publikacja stanowi gotowe opracowanie bajek z podziałem na role oraz teksty i zapisy nutowe piosenek.

3.5. Zegarowa muzyka

Podejmij temat

Kurant z opery *Straszny dwór*

Stanisław Moniuszko

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę o zegarmistrzu.
- Poznasz utwory nawiązujące do dźwięków zegara.
- Skomponujesz ilustrację muzyczną.

kurant – utwór muzyczny grany przez zegar lub inny instrument, np. pozytywkę lub katarynkę

- 1 Wysłuchaj melodii kurantowej wygrywanej przez stary zegar w operze Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*. Na rytmie jakiego polskiego tańca oparta jest ta melodia?

Jesteśmy w pracowni zegarmistrzowskiej pana Jana, żartobliwie nazywanej przez wszystkich „Kliniką zegarów”. Przypomina ona trochę salę w muzeum. Na ścianach i półkach widać piękne, stare zegary o różnych kształtach i rozmiarach. Są to najcenniejsze eksponaty pana zegarmistrza. Z każdym z nich wiąże się bowiem jakaś ciekawa historia.

– Cyk, cyk, cyk, tik-tak, tik-tak – słysząc z różnych stron pracowni. Pan Jan z zadowoleniem kiwa głową. Wszystkie mechanizmy pracują „jak w zegarku”. Zegarowa muzyka brzmi jednak najpiękniej, gdy wskazówki pokazują pełne godziny. Wtedy swój koncert rozpoczyna kukułka mieszkająca w ściennym zegarze, rozbrzmiewając delikatne melodyjki kurantowe, a stojące zegary dostojnie wybijają godziny. Pan zegarmistrz mówi, że za każdym razem czuje się wtedy jak w zaczarowanym, bajkowym świecie.

Dziś pan Jan najczęściej naprawia nowoczesne, elektroniczne zegarki, nazywane przez niego „zegarkami bez duszy”. Woli stare zegary, bo kiedy wsłuchuje się długo w ich brzmienie, wydaje mu się, że rozumie ich mowę i słyszy ciekawe opowieści.

- 2 Słuchając utworu Johanna Straussa *Polka tik-tak*, wystukuj rytmicznie na instrumentach perkusyjnych odgłosy zegarów. Pamiętaj, że akompaniament nie może brzmieć głośniejsze niż melodia utworu.

Stanisław Moniuszko

Aria z kurantem
z opery *Straszny dwór*

Józef Haydn

Symfonia D-dur nr 101
Zegarowa

Johann Strauss

Polka tik-tak z operetki
Zemsta nietoperza op. 365

W pracowni mistrza zegarmistrza

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

moderato
d mf

A B

W pra - cow - ni mi - strza ze - gar - mis - trza sta - re ze - ga - ry roz - ma -

F g d

wia - ją. Ka - żdy z nich mo - że o - po - wie - dzieć

E A d

hi - sto - rię dziw - ną i wspa - nia - łą. Tik - tak, tik - tak - sze -

A B F

pta - ją ci - cho, a mistrz ze - gar - mistrz na - słu - chu - je,

B d E

na - pra - wia sta - re me - cha - ni - zmy, tyl - ko on je - den je ro -

A d g C

zu - mie. Ref.: Tik - tak, tik - tak - szep - ta - ją ci - cho, bim - bam, bim - bam -

F B g

gło - śno wo - ła - ją, a po - zy - tyw - ki de - li - kat - nie

A 1. A A7 2. A d

ci - chu - tkie me - lo - dyj - ki gra - ją. me - lo - dyj - ki gra - ją.

1. W pracowni mistrza zegarmistrza
stare zegary rozmawiają.
Każdy z nich może opowiedzieć
historię dziwną i wspaniałą.
Tik-tak, tik-tak – szeptają cicho,
a mistrz zegarmistrz nasłuchuje,
naprawia stare mechanizmy,
tylko on jeden je rozumie.

2. W pracowni mistrza zegarmistrza
stare zegary ożywają,
znów odmierzają czas dokładnie,
nawet kuranty wygrywają.
A zegarowych opowieści,
co dawne czasy wspominają,
chętnie słuchają wszystkie dzieci,
które tu czasem zaglądają.

Refren:

Tik-tak, tik-tak – szeptają cicho,
bim-bam, bim-bam – głośno wołają,
a pozytywki delikatnie
cichutkie melodyjki grają. } bis

Refren:

Tik-tak, tik-tak – szeptają cicho...

- 3 Zaśpiewaj piosenkę *W pracowni mistrza zegarmistrza*.
W refrenie piosenki, podczas naśladowania odgłosów
zegarów, zastosuj zmiany dynamiczne *piano-forte*.

W skrócie

- W literaturze muzycznej istnieje wiele utworów, które tematycznie nawiązują do upływającego czasu.

Sprawdź się!

- 1 Skomponujcie muzyczną ilustrację *Zegarowa muzyka* o budowie ABA. W części A zaśpiewajcie refren piosenki *W pracowni mistrza zegarmistrza*, w części B naśladowajcie na instrumentach rytmiczne odgłosy zegarów. Pamiętajcie o powtórzeniu części A.

	4/4	cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk,	cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk, cyk	:
	4/4	tik - tak, tik - tak,	tik - tak, tik - tak	:
	4/4	bim - - - bam,	bim - - - bam	:

3.6. Na krakowską nutę

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz piosenkę w rytmie krakowiaka.
- Zatańczysz krakowiaka.
- Poznasz cechy ludowej muzyki z regionu krakowskiego.

Podejmij temat

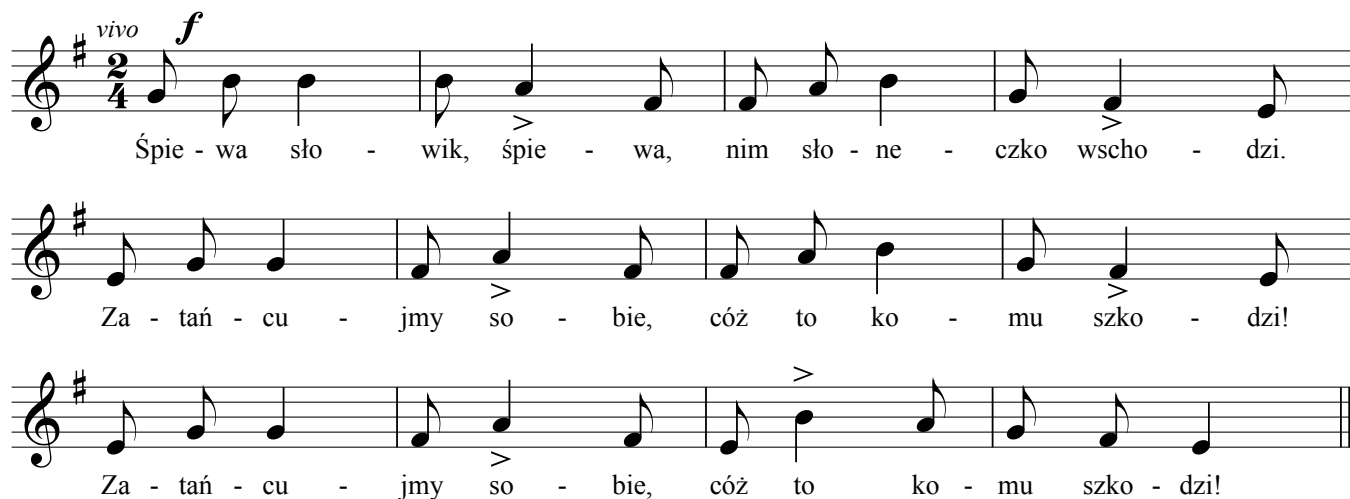
- Powiedz rytmicznie tekst zagadki i poproś o jej rozwiązanie wybraną osobę.

Kraków, dawna stolica Polski, to piękne zabytkowe miasto położone nad Wisłą – na południu naszego kraju. Znajdujący się tam Zamek Królewski na Wawelu przez kilka wieków był główną siedzibą polskich królów. Region krakowski szczyci się bogatą kulturą ludową. Na uwagę zasługują pieśni i przyśpiewki ludowe, taniec krakowiak oraz piękne stroje regionalne.

Śpiewa słowik, śpiewa

Przyśpiewka ludowa z Krakowskiego

Przyśpiewka ludowa *Śpiewa słowik, śpiewa* charakteryzuje się rytmem synkopowanym.

Synkopa to przeniesienie akcentu z mocnej części taktu na słabą.

- 1 Wskaż w zapisie muzycznym przyśpiewki *Śpiewa słowik, śpiewa* takty z synkopą.

- 2 Powiedz tekst wiersza zgodnie z zapisanym rytmem, wyklaskując w pustych taktach rytm synkopy.

 A na ry - nku w Kra - ko - wie, dziś wam o tym o - po - wiem,

 za - miast har - ców laj - ko - ni - ka smok wa - wel - ski ko - zły fi - ka,

 hop - sa - sa, hop - sa - sa, fik, mik, fik, mik, bęc!

Stolicą regionu krakowskiego jest Kraków i właśnie z tym miastem wiążą się znane legendy, między innymi o smoku wawelskim, szewczyku Dratewce, hejnale mariackim i lajkoniku. Historia lajkonika, zwanego konikiem zwierzynieckim, wiąże się z bohaterską obroną Krakowa przed najazdem tatarskim. Legenda głosi, że kiedy Tatarzy napadli na Kraków, w mieście nie było polskich rycerzy, gdyż wyruszyli na wyprawę wojenną. Przed najeźdźcą obronili miasto flisacy¹ z podkrakowskiej wsi Zwierzyniec. Po rozgromieniu oddziałów wroga przywódca flisaków w przebraniu Tatara wjechał na zdobycznym koniu do Krakowa, wzbudzając popłoch wśród mieszkańców. Co roku, na pamiątkę tego wydarzenia, ze Zwierzyńca na krakowski Rynek Główny wyrusza barwny pochód. Rozpoczyna go jeździec w stroju Tatara, zwany lajkonikiem, harcujący na drewnianym koniku.

Bajka muzyczna
O szewczyku Dratewce
(Polskie Nagrania)

¹ flisak – człowiek zajmujący się spławianiem rzeką na tratwach różnych towarów

Ignacy Jan Paderewski
Krakowiak fantastyczny
op. 14 nr 6

Fryderyk Chopin
Rondo à la Krakowiak
F-dur op. 14

- 3 Fryderyk Chopin w utworze *Rondo à la Krakowiak* zawarł motyw krakowiaka. Wysłuchaj fragmentu melodii i wybierz określenia, które najtrafniej charakteryzują ten taniec: tempo żywe, tempo wolne, rytm miarowy, rytm synkopowany, charakter pełen rozmachu, statyczny, żywiołowy, spokojny.

Krakowiak to polski taniec narodowy, który wywodzi się z regionu krakowskiego. Tańczony jest w żywym, skocznym tempie, w takcie $\frac{2}{4}$. Jego charakterystyczną cechą jest rytm synkopowany.

Kroki i figury taneczne w krakowiaku, m. in. hołubce i krzesany, są niezwykle efektowne i wymagają od tancerzy dobrej kondycji fizycznej.

hołubce – dynamiczna figura tańców narodowych (np. krakowiaka lub oberka), polegająca na podskoku z jednoczesnym uderzeniem obcasem o obcas w powietrzu

krzesany – krok taneczny (m.in. w krakowiaku), polegający na uderzeniu obcasem (piętą) o podłogę w przód z jednoczesnym energicznym wyrzuceniem lub uniesieniem nogi do góry

Lajkoniku, prowadź nas

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

vivo *mf* D e A D

Kto Kra - ko - wa nie zna, niech dłu - żej nie zwle - ka,

h e A D

bo tam na ka - żde - go moc a - tra - kcji cze - ka.

D e A D

We - so - ły la - jko - nik ta - ńczy po u - li - cach,

h e A D

pa - wie pió - ra ku - pić mo - żna w Su - kien - ni - cach.

D e A D

Ref.: La - jko - ni - ku, pro - wadź nas w ry - tmie kra - ko - wia - ka, la - jko - ni - ku,

e 1. A D 2. A D

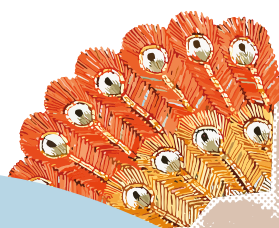
po - móż nam po - znać mia - sto Kra - ka. po - znać mia - sto Kra - ka.

1. Kto Krakowa nie zna,
niech dłużej nie zwleka,
bo tam na każdego
moc atrakcji czeka.
Wesoły lajkonik
tańczy po ulicach,
pawie pióra kupić
można w Sukiennicach.

Refren:

Lajkoniku, prowadź nas
w rytmie krakowiaka,
lajkoniku, pomóż nam
poznać miasto Kraka.

bis

2. Na wawelskim wzgórzu
dumny zamek stoi,
wszystkim opowiada
o polskiej historii.
Piękny, stary Kraków,
pradawna stolica,
niezwykłą urodą
każdego zachwyca.

Refren:

Lajkoniku, prowadź nas...

▲ Lajkonik

- 4 Zaśpiewaj piosenkę *Lajkoniku, prowadź nas*, zachowując żywe tempo i jej taneczny charakter.

W skrócie

- Region krakowski posiada bogatą kulturą muzyczną, na którą składają się pieśni obrzędowe, przyspiewki i tańce, a wśród nich najpopularniejszy jest krakowiak.
- Krakowiak jest jednym z pięciu polskich tańców narodowych.

Sprawdź się!

- 1 Opisz elementy regionalnego stroju ludowego z okolic Krakowa.

- 2 Zatańczcie krakowiaka do melodii piosenki *Lajkoniku, prowadź nas*.

Tańczymy krakowiaka

Cwał w bok

Chłopiec i dziewczynka stoją bokiem do kierunku ruchu, twarzami do siebie. Chłopiec obejmuje partnerkę w pasie prawą ręką, lewą unosi wyprostowaną nad głowę w kierunku ruchu. Dziewczynka kładzie lewą dłoń na prawym ramieniu chłopca, prawą rękę unosi nad głowę w kierunku ruchu. Krok cwału w parze należy rozpocząć nogami przeciwnymi – dziewczynka prawą, chłopiec lewą.

Na „raz” – krok w bok z lekkim odbiciem w górę.

Na „i” – dostawienie nogi.

Na „dwa” – krok w bok z lekkim odbiciem w górę itd.

Dalsze kroki cwału wykonywane są podobnie.

Drobna kaszka

Chłopiec i dziewczynka stoją naprzeciw siebie i podają sobie ręce na krzyż, to znaczy prawą do prawej, lewą do lewej. Lekko odchylają się do tyłu. Para porusza się cwałem bocznym w lewo lub prawo dookoła osi skrzyżowanych rąk. Figurę kończy się doskokiem obunóż.

Koło zębate

Chłopcy stają w kole twarzami zwróconymi do jego środka i podają sobie ręce. Dziewczynki stoją na zewnątrz koła, pomiędzy partnerami, i kładą obie dłonie na ich złączonych dłoniach. Wszyscy poruszają się w tym samym kierunku cwałem bocznym w lewo lub w prawo. Figurę kończy się doskokiem obunóż.

Podsumowanie działu 3. Cztery pory roku – wiosna

Dynamika – element muzyki określający głośność, czyli siłę dźwięku.

Folklor – tradycyjna kultura ludowa, obejmująca między innymi muzykę, tańce, pieśni, przyśpiewki, obrzędy, zwyczaje danego regionu i przekazywana z pokolenia na pokolenie.

Krakowiak – polski taniec narodowy z regionu krakowskiego w żywym tempie i metrum $\frac{2}{4}$.

Kurant – melodia wygrywana przez mechanizm ukryty w zegarze.

Metronom – urządzenie służące do dokładnego określania tempa w muzyce.

Przedtakt – niepełny takt złożony z nieakcentowanej pojedynczej nuty lub grupy nut, którego dopełnienie znajduje się w ostatnim takcie.

Synkopa – przeniesienie akcentu z mocnej części taktu na słabą.

Tempo – element muzyki określający szybkość wykonania utworu muzycznego.

Sprawdź się!

- 1 Ułóżcie na instrumentach perkusyjnych ilustrację muzyczną do wiersza Józefa Ratajczaka *Burza*. Podczas wykonywania utworu zastosujcie odpowiednie tempo i różne zmiany dynamiczne podkreślające treść wiersza.

Tyle trzasku,
tyle blasku,
burza kręci
bicie z piasku.
Błyskawice
z góry miota,
dyszy niby
hipopotam.
Tyle błysku
w górze, nisko

las zapłonął jak ognisko.
Burza zwija
z ognia sznury,
leci z chmury
na pazury.
Aż nagle cisza nastaje,
robi się jasno, miło
i słońce świeci,
jakby bez przerwy świeciło.

- 2 Opowiedz o wybranym zwyczaju ludowym.

Polskie stroje ludowe

1. kujawski

2. łowicki

3. kurpiowski

4. biskupiański

5. sieradzki

6. opoczyński

7. podlaski

8. śląski

9. krakowski

10. rzeszowski

11. podhalański

4. Cztery pory roku – lato

- Jakie utwory muzyczne powstały z myślą o dzieciach?
- Jak należy się zachowywać podczas koncertu?

4.1. Dla młodych melomanów

Tego się dowiesz

- Poznasz utwory przeznaczone dla dzieci.
- Zagrzasz kołysankę.
- Poznasz instytucje upowszechniające kulturę muzyczną.
- Zaplanujesz wyjście na koncert.

Podjmij temat

- W literaturze muzycznej można odnaleźć kompozycje powstałe z myślą o najmłodszych słuchaczach. Czy znasz takie utwory?

▲ Tadeusz Makowski *Kapela dziecięca*

meloman – miłośnik muzyki, który zna się na niej, często jej słucha i sięga po muzykę uznawaną za wartościową

Sceny dziecięce

Napisania utworów dla małych melomanów podjął się niemiecki kompozytor Robert Schumann, który skomponował cykl 13 miniatur na fortepian zatytułowanych *Sceny dziecięce*. Artysta pięknymi melodiami zobrazował różne wydarzenia widziane oczami dziecka oraz jego niewinne, beztroskie marzenia. W tej dziecięcej opowieści przedstawił słuchaczom między innymi daleką krainę, dziwną historię, zabawy dzieci, opowieści babci przy kominku i senne marzenia, które przychodzą o zmierzchu. Schumann w liście do swojej ukochanej określił dzieło słowami: *Sceny dziecięce – krótkie, tkliwe i szczęśliwe – jak nasza przyszłość...* W dziele tym faktycznie można odnaleźć wiele stanów uczuciowych towarzyszących różnym sytuacjom życiowym, takich jak: radość, czułość, zaduma.

Robert Schumann

**Marzenie z cyklu
Sceny dziecięce op. 15**

1

Wysłuchaj jednej z najbardziej popularnych miniatur Roberta Schumanna (czyt. szumana) z cyklu *Sceny dziecięce* i opowiedz, jak wyobrażasz sobie senne fantazje dziecka w każdej części utworu.

Kącik dziecięcy

Francuski kompozytor Claude Debussy [czyt. kłod debis-i] zadedykował swojej trzyletniej córeczce, pieszczotliwie nazywanej Chou-Chou [czyt. szu-szu], zbiór melodii *Kącik dziecięcy*. Miniatury nie są przeznaczone do zabawy, ale wywołują bez troski nastrój i rozbudzają dziecięcą fantazję. Na całość dzieła składają się utwory: *Doctor Gradus ad Parnassum*, *Kołysanka słońca*, *Serenada dla lalki*, *Tańczący śnieg*, *Mały pastuszek*, *Taniec pajaca*. Z pewnością wiele razy wzruszyły i rozśmieszyły małą dziewczynkę. Na cześć córeczki kompozytor napisał też balet dla dzieci *Pudełko z zabawkami*. Akcja tej muzycznej opowieści rozgrywa się nocą. Na półkach sklepowych ozywają zabawki i przeżywają różne niesamowite przygody.

Leopold Mozart

Symfonia dziecięca

Claude Debussy

Taniec pajaca
z cyklu *Kącik dziecięcy*

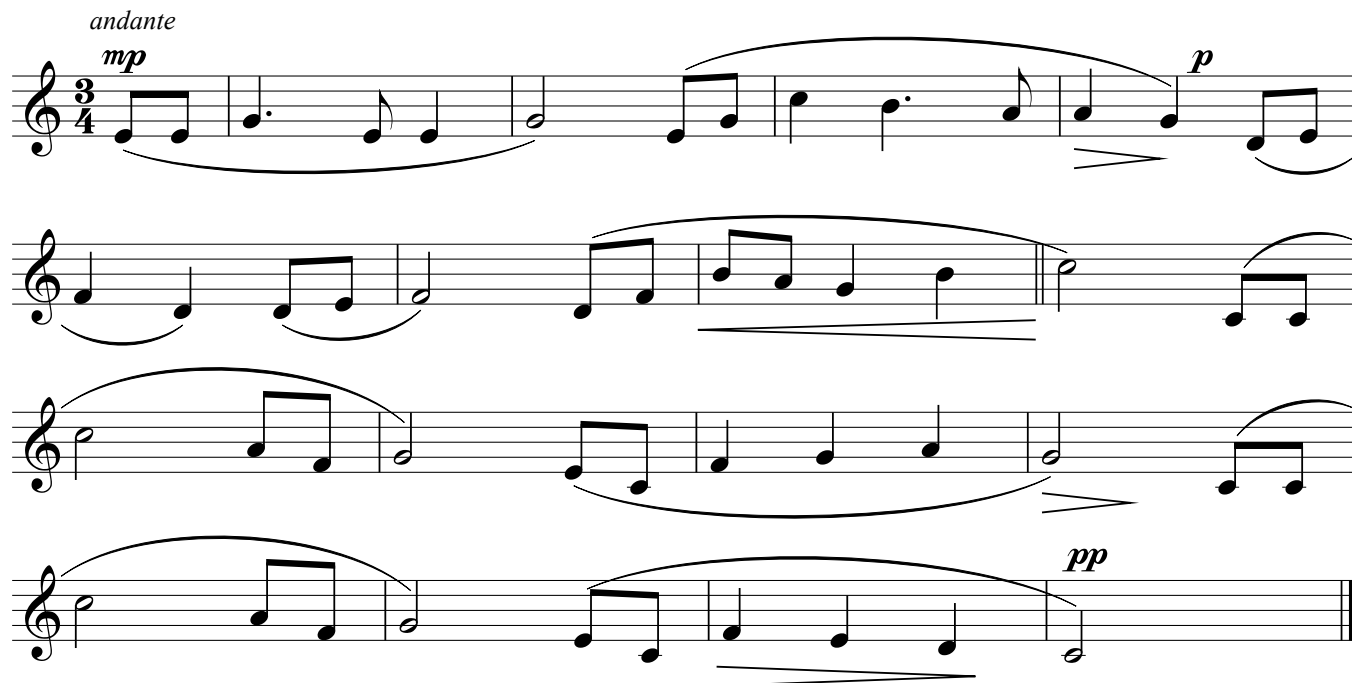
Johannes Brahms

Kołysanka ze zbioru
pieśni op. 49

- 2 Wysłuchaj utworu Claude'a Debussy'ego *Taniec pajaca* i określ jego nastrój, zmiany tempa i dynamiki. Czy przebieg i charakter muzyki jest odzwierciedlony w tytule utworu?
- 3 Jedną z najpiękniejszych i najbardziej znanych melodii „na dobranoc” dla dzieci jest *Kołysanka* Johannes Brahmsa [czyt. bramsa]. Zagraj utwór na dowolnym instrumencie, zwracając uwagę na występujące w nim zmiany dynamiczne i artykulację legato.

Kołysanka

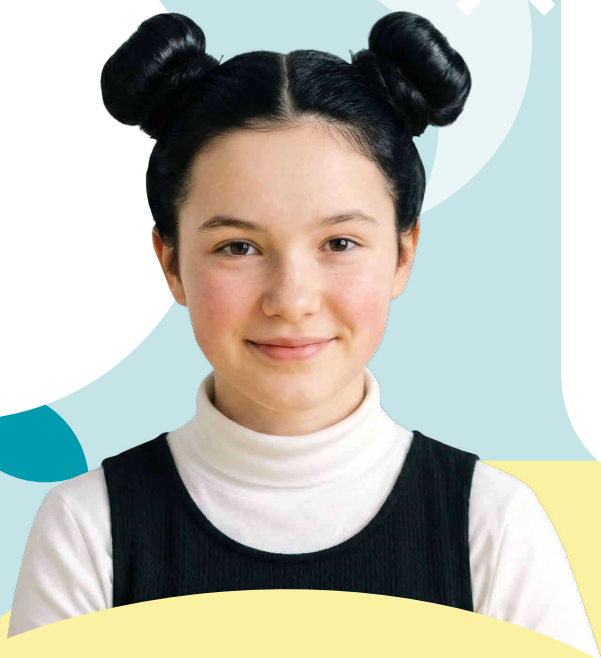
Johannes Brahms

Savoir-vivre¹ młodego melomana

- Spotkanie z muzyką jest wyjątkowym wydarzeniem. Pamiętaj o odświeżonym stroju.
- Na koncert przychodź zawsze punktualnie.
- Zapoznaj się wcześniej z repertuarem na stronie internetowej filharmonii lub z zakupionego wcześniej programu koncertu.
- Przed wejściem na widownię pamiętaj o wyłączeniu telefonu komórkowego i innych nośników dźwięku.
- Przywitaj oklaskami wchodzących na scenę muzyków i dyrygenta.
- W czasie koncertu zachowaj ciszę i skupienie.
- Artystów nagradzaj brawami dopiero po wykonaniu przez nich całego utworu. Nie klaszcz między częściami kompozycji, aby nie rozpraszać uwagi muzyków.

¹ Savoir-vivre [czyt. sawuar wiwr] – znajomość zwyczajów i form towarzyskich, reguł grzecznościowych

W skrócie

Ważnym zadaniem instytucji upowszechniających kulturę muzyczną jest dbanie o edukację muzyczną dzieci i młodzieży.

▲ Gmach Filharmonii Narodowej w Warszawie

▲ Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej z dyrygentem

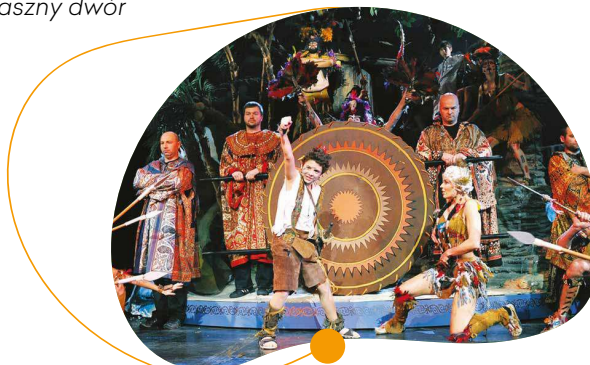
▲ Gmach Opery Krakowskiej

▲ Scena z opery Stanisława Moniuszki *Straszny dwór*

▲ Teatr Muzyczny Roma w Warszawie

▲ Scena z musicalu *Piorus Pan*

Sprawdź się!

1

Zaplanujcie wspólnie wyjście na koncert do filharmonii. Przeanalizujcie aktualne propozycje repertuarowe i spośród nich wybierzcie tytuł koncertu, który najbardziej odpowiada waszym zainteresowaniom muzycznym. Sprawdźcie terminy i godziny koncertów oraz ceny biletów, następnie zaproponujcie wspólne wyjście na koncert nauczycielowi muzyki i wychowawcy. Przed wyjściem na koncert zadbajcie o odpowiedni strój, a podczas koncertu pamiętajcie o obowiązujących zasadach zachowania.

4.2. Z piosenką na wakacje

Tego się dowiesz

- Zaśpiewasz wakacyjną piosenkę.
- Ułożysz życzenia muzyczne.
- Weźmiesz udział w organizacji konkursu piosenki.

Podejmij temat

- Ułóż dla kolegi lub koleżanki wakacyjne życzenia, wykorzystując melodię jednej z piosenek poznanych w mijającym roku szkolnym.

Smak wakacji

Muzyka: Mirosław Ziąber
Słowa: Jadwiga Koczanowska

allegro
F mf

La - to pa - chnie wa - ka - cja - mi, a wa - ka - cje a - ka - cja - mi,
Smak wa - ka - cji to smak la - ta, sło - dkie lo - dy, kwa - śne jabł - ka,

B *F* *1. G* *C*
świe - żą tra - wą i kwia - ta - mi z ko - lo - ro - wych łąk.
ma - li - no - wo - ja - go - do - wy

2. G *C* *F f* *C*
wa - ka - cyj - ny luz. Ref.: Smak wa - ka - cji, za - pach la - ta,
d

A *B* *F*
wiatr od mo - rza, słoń - ce w Ta - trach, ko - lo - ro - wy za - wrót gło - wy,

1. G *C* *2. g* *C* *F*
naj - pię - kniej - szy czas. naj - pię - kniej - szy czas.

1. Lato pachnie wakacjami,
a wakacje akacjami,
świeżą trawą i kwiatami
z kolorowych łąk.
Smak wakacji to smak lata,
słodkie lody, kwaśne jabłka,
malinowo-jagodowy
wakacyjny luz.

Refren:

Smak wakacji, zapach lata,
wiatr od morza, słońce w Tatrach,
kolorowy zawrót głowy,
najpiękniejszy czas.

2. Słońcem pachnie las i woda,
każdy dzień jest jak przygoda,
wstać o świcie to nie problem,
gdy wakacje są.
Najpiękniejszy smak i zapach,
smak wakacji, zapach lata
to wspomnienie i pamiątka
na ponure dni.

Refren:

Smak wakacji, zapach lata...

1 Zaśpiewajcie piosenkę *Smak wakacji* z akompaniamentem instrumentów perkusyjnych.

W skrócie

Wakacyjną przygodę
na pogodę, niepogodę
wywożę w podróżnej walizce [...]
Górską ścieżką, potokiem
z wakacyjną przygodą
powędruję w deszczu, w słońcu
i boso.

Elżbieta Szeptyńska

Sprawdź się!

1 Zorganizujcie szkolny konkurs piosenki pod hasłem *Piosenka dobra na wszystko*. Zaproponujcie współpracę koleżankom i kolegom z innych klas. Podczas prezentacji konkursowych dajcie szansę zaprezentować swoje wokalne i muzyczne talenty wszystkim chętnym. Zaproście do grona jurorów waszych nauczycieli.

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji:

s. 5: dzwonki chromatyczne © Archiwum GE, s. 10: dyrygent z batutą © Martin Good/Shutterstock.com, s. 14: bębenek baskijski © Pavel Savchuk/Shutterstock.com, tamburyn © Shutterstock.com, s. 19: mieszkańcy Afryki grający na bębnach © MJS F20120000702, s. 20: klawesy © Archiwum GE, trójkąt © Archiwum GE, kastaniety © Veniamin Kraskow/Shutterstock.com, janczary © Torsten Lorenz/Shutterstock.com, drewno akustyczne © Firststar/dreamstime.com, marakasy © Firststar/dreamstime.com, gong © wizdata/Shutterstock.com, talerze © Ronald Sumners/Shutterstock.com, tamburyn © Shutterstock.com, bongosy © gualtiero boffi/Shutterstock.com, werbel © Artmim/Shutterstock.com, wielki bęben © Firststar/dreamstime.com, strona 21: wibrafon © Firststar/dreamstime.com, dzwonki chromatyczne © Archiwum GE, ksylofon © 3DMAVR/Shutterstock.com, marimba © Shutterstock.com, dzwony rurowe © Archiwum GE, czelesta © Schiedmayer Celesta GmbH, s. 22: podstawowy zestaw perkusyjny © Dima Moroz/Shutterstock.com, kocioł © Shutterstock.com, ręcznie robione instrumenty © Gemini/Google, s. 25: mówiący bęben © Firststar/dreamstime.com, s. 29: interpretacja plastyczna utworu Antonia Vivaldiego *Wiosna* © Archiwum GE, s. 30: rycina z wiersza Puszkina *Bajka o carze Sałtanie* © Domena Publiczna, s. 31: Tadeusz Makowski *Wiejskie podwórko* © Domena Publiczna, s. 33: Stanisław Wyspiański *Śpiący Staś* © Muzeum Narodowe w Poznaniu, s. 36: Paul Klee *Zamek i słońce* (1928) © Domena Publiczna, s. 37: Korneli Szlegel *Polonez pod gołym niebem* © Domena Publiczna, s. 39: Henryk Siemiradzki *Chopin grający ma fortepianie w salonie księcia Radziwiłła* © Domena Publiczna, s. 41: scena z filmu Andrzeja Wajdy *Pan Tadeusz* © East News 39/11/2012, s. 45: Juliusz Kossak *Jan Henryk Dąbrowski na czele Legionów* © Archiwum/Domena Publiczna, s. 48: Wojciech Kossak *Ułan i dziewczyna* © Muzeum Narodowe w Krakowie, s. 49: Wojciech Kossak *U studni* © Domena Publiczna, s. 51: fonogestyka © Archiwum GE, s. 58: Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca Mazowsze tańczący poloneza © Adrian Wykrota/POLSKA PRESS/East News, s. 59: instrumenty perkusyjne © Archiwum GE, s. 61: flet podłużny © Venus Angel/Shutterstock.com, s. 63: dzwonki chromatyczne © Archiwum GE, s. 64: flet podłużny © Venus Angel/Shutterstock.com, s. 65: flet podłużny © Venus Angel/Shutterstock.com, s. 68: scena z baletu *Dziadek do orzechów* © Marek Grotowski/Opera Wrocławska, Klara trzymająca dziadka do orzechów © Marek Grotowski/Opera Wrocławska, s. 69 scena z przedstawienia baletu *Dziadek do orzechów* © GDWMJD.jpg, scena z przedstawienia baletowego *Dziadek do orzechów* © Getty Images, s. 75: Wiktor Chrzanowski *Kolędnicy* (2001) © Galeria Sztuki Ludowej i Nieprofesjonalnej w Bydgoszczy, s. 82: scena z musicalu *Koty* © kojoku/Shutterstock.com, s. 86: świątynia Partenon na Akropolu © Anastasios71/Shutterstock.com, s. 87: portret Antonio Vivaldiego © BE&W, portret Piotra Czajkowskiego © Archiwum GE, portret Fryderyka Chopina © Archiwum GE, portret Ludwiga van Beethovena © Archiwum GE, portret Wolfganga Amadeusza Mozarta © Archiwum GE, portret Jana Sebastiana Bacha © Archiwum GE, s. 88: orkiestra symfoniczna © Ferenc Szelepcsényi/Shutterstock.com, wokalistka © posztos/Shutterstock.com, orkiestra kameralna © Shutterstock.com, kwartet smyczkowy © BE&W, chór mieszany © Mirenska Olga/Shutterstock.com, pianista © Pavel L Photo and Video/Shutterstock.com, s. 90: chimesy © Archiwum GE, s. 92: para łyżwiarzy figurowych podczas występu © Asatur Yesayants/Shutterstock.com, s. 94: janczary © Archiwum GE, Ignacy Zygmuntowicz *Sanna* © Domena Publiczna, s. 95: Czesław Wasilewski *Kulig* © Domena Publiczna, s. 99: Józef Chełmoński *Oberek* © Władimir Łobaczew/Wikipedia, s. 102: Zofia Stryjeńska *Kujawiak* © para tańcząca kujawiaka © Łukasz Roszkiewicz/Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca Mazowsze, s. 104: dworek w Żelazowej Woli © Marcin-linfernum/Shutterstock.com, s. 105: portret Emilii Chopin © Album/Joseph Martin/East News, portret Izabeli Chopin © Domena Publiczna, portret Ludwiki Chopin © Domena Publiczna, portret Mikołaja Chopina © Domena Publiczna, portret Justyny Krzyżanowskiej © Domena Publiczna, portret Fryderyka Chopina © Archiwum GE, s. 106: Józef Elsner © Maksymilian Fajans/Wikimedia, grób Fryderyka Chopina © Bartłomiej K. Kwieciszewski/Shutterstock.com, s. 107: Rafał Blechacz © East News 4336/12, s. 108: pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach w Warszawie © Filip Bird LRPS CPAGB/Shutterstock.com, s. 109: portret Fryderyka Chopina © Archiwum GE, pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach w Warszawie © Filip Bird LRPS CPAGB/Shutterstock.com, tablica upamiętniająca miejsce pochówku serca Chopina w kościele św. Krzyża w Warszawie © Archiwum GE, grób Fryderyka Chopina © Bartłomiej K. Kwieciszewski/Shutterstock.com, rękopis Chopina © Archiwum GE, fortepian z muzeum w Żelazowej Woli © Archiwum GE, s. 110: instrumenty perkusyjne © Archiwum GE, s. 115: metronom wahadłowy © zerra/Shutterstock.com, s. 121: malowanie jajek © JoyStudio/Shutterstock.com, s. 122: scena z filmu *Piotruś i Wilk* © Se-ma-for Produkcja Filmowa Sp. z o.o., s. 123: plakat kinowy promujący film *Piotruś i Wilk* © BreakthruFilms, praca przy zdjęciach do filmu *Piotruś i Wilk* © Maciej Stawski/East News, s. 125: scena ze spektaklu muzycznego *Akademia Pana Kleksa* © Kasia Chmura-Cegiełkowska, s. 126: scena z baletu *Śpiąca królewna* © BE&W/fv20120002990, s. 133: para tańcząca krakowiaka © Łukasz Roszkiewicz/Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca Mazowsze, s. 135: topienie marzanny © Adam Staskiewicz/East News, chodzenie z gaikiem © Adam Staskiewicz/East News, śmigus-dyngus © Adrian Gladecki/REPORTER, s. 136: polskie stroje ludowe © Jacek Lamparski, s. 138: Tadeusz Makowski *Kapela dziecięca* © Muzeum Narodowe w Warszawie, s. 141: scena z musicalu *Piotruś Pan* © Mieczysław Włodarski/REPORTER, Teatr Muzyczny Roma w Warszawie © Gophi/pl.wikipedia.org/CC BY-SA, scena z opery Stanisława Moniuszki *Straszny dwór* w wykonaniu Opery Krakowskiej © Jacek Bednarczyk/PAP, gmach Opery Krakowskiej © Agnes Kantaruk/Shutterstock.com, orkiestra symfoniczna Filharmonii Narodowej wraz z dyrygentem © Bartosz Krupa/East News, gmach Filharmonii Narodowej w Warszawie © Marcin Morawski/East News.

Grupa MAC S.A.
ul. Witosa 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8227-958-0

9 788382 279580

indeks 884544